

הפס"ן השביעית

המחיר 25 ש"ח (כולל מע"מ)
המחיר באילת 21.40

גיליון מס' 28 ספטמבר 2000

**"ידיעות אחרונות"
ומתחריו בקמפ-דיוויד**

**פרצופה של
עיתונות האינטרנט**

**איכותה של
הפרשנות המדינית**

**שקיעתה של
הטלוויזיה החינוכית**

חזרה לעיתונות המגויסת

נחום ברנע • ירון אזרחי • כרמית גיא • רן אדליסט • דן כספי • אלי אברהם • יעל פזמלמד • רפי מן • עוזי בנימין
איפה טעינו • קורא מן השורה • עין בינלאומית • לשון הרע • מסיבת עיתונאים • אירועי תקשורת

טורים ומאמרים
מדורים קבועים

חוצים את הקווים

כרמית גיא ורן ארליסט מציגים בגיליון הזה תפיסה עיתונאית בעייתית: הם קוראים, למעשה, לנטוש את הגישה הקלאסית המייעדת לעיתונות תפקיד של משקיף ומדווח חסר פניות על המתרחש, ולהמירה במעורבות רגשית ואידיאולוגית שמומנה מינה וביה הטיות ומשוא פנים. זה אינו דיון על עיתונות שמרבית מול "נירוג'ורגליוס" או מה שבא בעקבותיו: זה גם אינו ויכוח בין עיתונות רענית לעיתונות אינפורמטיבית. המשמעות של עמדות גיא וארליסט היא קריאה לציבור העיתונאים לנקוט עמדות אידיאולוגיות, לצקת את תפיסותיהם האורחיות לתוך מקצועם.

למעשה מציעים השניים לחזור לעירן העיתונות המגויסת. הקריאה הזו צומחת מתוך תחושתם הסובייקטיבית שהמצב שבו נמצאת עתה המדינה מחייב את העיתונאים לנטוש את כללי המשחק המקצועיים שהיו מקובלים עד כה ולרתום את עצמם ואת עיסוקם למען מטרה אורחית, או ציבורית, נעלה בעיניהם. גיא אומרת את הרברים בזהירות; ארליסט מפורש ובוטה. גיא ממליצה לתקשורת להתעלם מדבריו של הרב עובדיה יוסף וכך למנוע את הפצתם ואת הפולמוס שהם מעוררים. למעשה היא מציעה להפעיל מסננת שתותיר מחוץ לכלי התקשורת אמירות של איש בעל חשיבות ציבורית ממדרגה ראשונה. העמדה הזו באה משום שנקעה נפשה מהתבטאויותיו של יוסף. דברים ברוח זו פורסמו באחרונה גם בעיתונות היומית.

ארליסט אף מרחיק לכת: הוא טוען ש"כל עיתונאי מן השורה" חייב להתנער מגישתו המקצועית המרוחקת, המדורחת, ולהירתם למאבק על פני המדינה שנישט, בלשונו של ארליסט, בין הנאורות "החילונית-ליברלית-יונית" לבין הנבערות "הדתית-נצית" מזרחית. הכותב סבור שכאופן שבו מסקרת היום התקשורת את המתרחש במדינה היא מועלת בתפקידה, משום שחובתה לגייס את משאביה - למעשה, לשעבר את הכלים העומדים לרשותה - למען נצחון מחנה השלום. ארליסט כמו נענה לפנייתו של אהרן ברק לכמה עיתונאים, בעת מערכת הבחירות הקודמת, להתעלם מכללי המשחק העיתונאיים המקובלים ולסייע לו לסלק את בנימין נתניהו מהשלטון. גם אז נומקה הפנייה במצב הקשה שבו נמצאת המדינה ובגורליות ההכרעות העומדות על הפרק.

זו תפיסה מקוממת, משום שהיא מקעקעת את יסודות העיסוק העיתונאי: לדווח ללא פניות, לתת ביטוי לכלל הרעות וההשקפות שיש בהן עניין ציבורי, להימנע משיפוט אידיאולוגי בעת יישום המיומנות המקצועית. העיתונות מבדילה בין רעה ליריעה; גיא וארליסט, בעוצמות שונות של תוקף, מציעים לחצות את הקווים ולערבב את התחומים. זו גישה שמומנה דיון.

עוֹזֵי בְּנֵי חַיִּים

4 מבחן המו"ל: גבולות צנעת הפרט נחום ברנע

6 נכון לעכשיו: סיקור ועידת קמפ'דייוויד בת-שבע סובלמן-שמעון

10 טוראים: איכות הפרשנות המדינית ירון אזרחי

12 נקעה נפשנו: מותר להתעלם מעובדיה יוסף כרמית גיא

14 נשיא על הכוונת: על העיתונות לחדול להיות ניטרלית רן ארליסט

16 תקשורת מקוונת: רגע אחד לפני הבליעה ארנון לוי

20 תקשורת מקוונת: מדפדף בין המסכים דן כספי

22 קורא מן השורה: גרפומניה בעיתונות האינטרנט עמוס נוי

23 תקשורת מקוונת: מוקשים ברשת רפי חן

25 איפה טעינו: המסר לא הובן יעל פזימלחד

26 כביסה מלוכלכת: העיתונות מסרבת לדווח על כשלונותיה דנה וינקלר

29 תרגיל הסוואה: הפיקוח הממשלתי על השידור הציבורי מתהדק תהילה אלטשולר-שוורץ וחני קומנשטר

30 חרקים: הטלוויזיה החינוכית מתאבדת אבנר הופשטיין

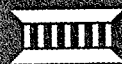
34 חמלה מזויפת: הרייטינג של העוני אלי אברהם

36 עין בינלאומית: סערה בכוס חלב רפי חן

39 לשון הרע: קובלנת דרעי נדחתה איתן להמן

40 מסיבת עיתונאים: מדור תגובות

42 אירועי תקשורת

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAELI DEMOCRACY INSTITUTE
An Israel-Diaspora Enterprise

מזכיר המערכת: ארנון לוי
השער-רח נוי
דפוס: דפוס המקור
כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: amon@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בנימין
מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי חן
"עוזי-פרופ" ירון אזרחי
עריכה וראפית: שמואל יזהר
עריכה לשונית: מיכל רחנשיל

"העין השביעית"
בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91040
מלפון: מנורכת 5300866-02
מוניים ומנהלה: 5300841-02
פקס: 5488633-03

עם, לפני הרבה שנים, היתה כאן מדינה אמיתית, אולר-יוראל, ובמדינה היו כמה מוסדות רציניים שאפשר היה לכבד. ההסתדרות, למשל. מוכ"ל ההסתדרות בשנות השבעים היה ירוחם משל. יום אחד ראה אור ב"דבר", עיתון ההסתדרות, קטע משעשע למדי על עסקי הרת של הוועד הפועל. התברר שההסתדרות, באמצעות השלוחה שלה בארצות-הברית, מוכרת בשקט בשקט אמירות "קדיש" ליד הכותל. התעריף המוצע הוא ליום, לשבוע, לחורף, לשנה - לא בדיוק מה שפועלי ישראל אמורים לצפות מארגונים היציג. יש "קדיש" מורחב ו"קדיש" מקוצר, לחסכנים. קבלני הביצוע הם אברכי ישיבות בירושלים. חמתו של משל בערה. שיעשו ממנו צחוק בעיתון שלו? הוא הרים טלפון לעורכת "דבר", חנה זמר. זמר אמרה לו מה שעורכים נוהגים לומר בדרך-כלל. תבין, היא אמרה, הכתב רצה רק לתקן. "אילו הכתב שלך היה רוצה לתקן הוא היה מטלפן אלי", אמר משל. "הוא לא רצה לתקן. הוא רצה לפרסם".

איש חכם היה משל. ראוי לזכור אותו לטובה בכל פעם שעיתונאי, בכלל זה כותב שורות אלה, מגלגל את עיניו למרום ואומר שתקנת החברה וזכות הציבור לדעת, רק הן, עמדו לנגד עיניו כאשר פרסם מה שפרסם. תקנת החברה עלף.

היצר לפרסם, על כל הגינונים הטוסיים המתלווים אליו, הוא נשמת המקצוע. יש עיתונאים שבמרוצת השנים הירלדלה סקרנותם ומעיין הקשב שלהם יבש. מה שמחזיק אותם בעסק הוא היצר האריר לפרסם, בכותרת גדולה, בעמוד הראשון, עם ביייליין שיהיה מעל לכותרת, לא מתחתיה חס ושלוש, והכי טוב בנגטיב, לבן על שחור, ושיהיה רעש. הבעיה מתחילה כשהיצר הבריא הזה מתנגש באינטרסים חברתיים אחרים. צנעת-הפרט, למשל.

בתקופה האחרונה התגלגלו אל עורכי החדשות בעיתונים, ברדיו ובטלוויזיה סיפורים אחרים ששייכים למדור הרגיש הזה. שני אישים פוליטיים התמודדו על משרה נכבדה. מיד עלה גל של שמועות, שייחס לאחד הטרדות מיניות, ולאחר ניצול מעמרו לטובת בנו, שגרם בעת שירותו הצבאי לתאונה קטלנית. אישיות פוליטית אחרת נפטרה על אדמת ניכר. המוות היה טבעי. הנסיבות היו, איך לומר, יוצאות דופן.

התקשורת הישראלית נהגה לחלק את תחום צנעת הפרט לשניים: מין, ולא-מין. בנושאים שאין להם נגיעה למין היא הוכיחה, מפעם לפעם, שהיא מסוגלת להיות בלתי מתחשבת, אכזרית וחטטנית. בנושאים שנוגעים למין ולאישות היא גילתה, לעומת זאת, דיסקרטיות, עדינות והתחשבות.

להלן שתי דוגמאות בוטות, שתיים מרבנות. יום אחד השכיל עיתון נשים מסוים את קוראותיו במידע הבא: אחות-אשתו של מגיש טלוויזיה ידוע חלתה בסרטן. שימו לב עד לאן חדרה זכות הציבור לדעת: עד לסרטן של אחות-אשתו של מגיש טלוויזיה.

ומצד שני, שר בממשלת ישראל, בראשית שנות המדינה, היה הומוסקסואל. שום גורם תקשורתי לא הוכיר את העובדה הזאת, ולו ברמז. האיש הוצא מהארון רק שנים לאחר מותו, כאשר יוסף לפיד, ליברל ידוע, ניסה להרשים את הקהל בממצא ההיסטורי הזה באחת מהופעותיו. על-פי הסטנדרטים האלה, מחלות הן עניין ציבורי. תאונות מלפני שנות דור הן עניין ציבורי.

נחום ברנע

מבחן המודייל

מי שעוקב מקרוב אחר התקשורת הישראלית יודע, שניבוד צנעת-הפרט הוא

אם הפרסום חושף באכזריות בני משפחה שהם אנשים פרטיים לגמרי, מה אכפת לנו. שיתפוצצו. אבל מין לא. מין הוא עניין מלוכלך. בעל מכה הוא אותו דבר: מלוכלך. הוא ייחשף רק אם תהיה תלונה במשטרה. בינתיים נסתפק בהפצת הסיפור מפה לאוזן.

צביעות היא לא תמיד דבר רע. היא מאפשרת לאנשים לנשום. עם זאת, לפעמים היא קשה מנשוא. כמו במקרה של איש הציבור המאוד מכובד שכינס לא מזמן אחרים מראשי התקשורת הישראלית. הוא רצה שישאלו אותו אם הסתבך בתלונות על הטרדה מינית. הרי הוא יודע שהעיתונים שלהם מתעניינים. הם הקפידו לשתוק. בסוף נמאס לו, והוא העלה את הנושא בעצמו. או ההלוויה המאוד מכובדת של איש הציבור שנפטר בנסיבות שהרכילות יפה להן. למרות שלא פורסם שום דבר מפורש – "הארץ" הסתפק ברמוז – כל באי ההלוויה ידעו את האמת. הם ידעו

150 אחוז מהאמת. אין פלא, לכן, שלמרות הצער, היו רבים מהם עלי-סף צחוק. אחר המספידים, שרצה לבחון עד הסוף את יכולת האיפוק של המשתתפים, דיבר באריכות על "ההדר הביתרי" של הנפטר.

מי שעוקב מקרוב אחר התקשורת הישראלית יודע, שכיבוד צנעת הפרט הוא עניין יחסי. יש אנשים שצנעתם מכובדת יותר, ויש שצנעתם מכובדת פחות. לפעמים הרבר נובע מקרבתם של האנשים אל העיתון, ולפעמים מיכולתם להחזיר באותו מטבע. העיתונים בישראל הרבו להאשים מו"לים של עיתונים מתחרים בעבירות פליליות. הם נשמרו מכל משמר מלהיכנס לנושאים אישיים.

אפשר לכן להציע לעיתון הנבוך את מבחן המו"ל: חשוב על כל אדם שאתה חוקר את ענייניו הפרטיים כאילו היה המו"ל של העיתון המתחרה. לעולם אל תעשה לו מה שאתה מפקח לעשות למתחרה שלך.

אשר לעיסוק הכללי בענייני מין, אפשר להציע לעיתונים את מבחן קלינטון. קלינטון שינה מן היסוד את כללי המותר והאסור בכתיבה על סקס בעיתונות האמריקאית הממוסדת, ולמעשה במערב כולו. עד פרשת לווינסקי מין אוראלי, או מין בכלל, לא נחשב נושא לגיטימי לעיתון שמונת על שולחן ארוחת הבוקר המשפחתית. אבל קלינטון עשה את שלו, וה"ניו יורק טיימס" היה חייב לדרווח, עד הפרט האחרון, לפרש ולהסביר.

לפני חודשים אחרים פורסמה במגזין של "ווישינגטון פוסט" כתבה שהתבססה על שיחות עם ילדי פרברים, תלמידי חטיבות הביניים. ילדות בנות 12, מבתים מסודרים, דיברו על מין אוראלי כאילו הן עושות את זה יום-יום. הכתבת המבוהלת התקשתה לקבוע מה השתנה, סגנון הדיבור או סגנון החיים.

כל זה מגיע לכאן, בגודש ובמהירות. נוזלי הגוף מעסיקים את יוצרי סדרות הטלוויזיה האמריקאיות כפי שלא העסיקו אותם מעולם. מה שהטלוויזיה מחסירה, משלים האינטרנט. שולמית אלוני וחולון אורלב, שפנו לבג"ץ כדי לעצור את שידור ערוץ "בלו" בלוויין, קפצו על הערוץ הלא נכון. מוטב שייצפו בערוץ הילדים.

זה מצער, אבל זה מה שיש. טופה של העיתונות לסגל לעצמה את מבחן קלינטון: מה שמותר לנשיא ארצות-הברית לעשות, מותר לעיתון לדרווח. עד קלינטון, ועד בכלל.

**אפשר להציע לעיתון הנבוך
את מבחן המו"ל: חשוב על כל
אדם שאתה חוקר את ענייניו
הפרטיים כאילו היה המו"ל
של העיתון המתחרה. לעולם
אל תעשה לו מה שאתה מפקח
לעשות לחתחרה שלך**

עניין יחסי. יש אנשים שצנעתם מכובדת יותר, ויש שצנעתם מכובדת פחות

נכון לעכשיו

הכותרת של "ידיעות אחרונות" על סיום ועידת קמפ־דיוויד
הייתה הישג מקצועי אדיר או כישלון מצלצל?

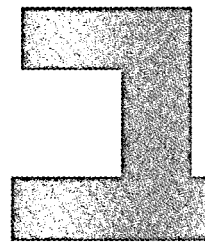
ביום הראשון לפסגה הועלה לשידור כתב קול־ישראל יוני כך מנחם לא פחות משלוש פעמים במשך תשעים דקות, כשבועצם כבר בפעם הראשונה לא היה לו הרבה לומר. כבר אז, בשעותיה הראשונות של הפסגה, הוא היטיב להבין את הבעיה המצפה לו ולעמיתיו, ובעודו ממתין לתדרוך של ג'ו לוקהרט, דובר הבית הלבן, מסר את הריווח הבא:

"התמונה לא ברורה, ולפי שעה האמריקאים מצליחים למנוע דליפת אינפורמציה, וכאן באגף העיתונות מסתובבים עשרות עיתונאים משועממים ומתוסכלים ומראיינים אחד את השני. נכון לעכשיו, אין אינפורמציה. יש שמועות לא מבוססות שראש הממשלה אמור להגיש נייר עמדה או הצעה לפלס־טינים הקשור לפתרון אפשרי של ירושלים, בטרם יגישו האמריקאים נייר משלהם, אך אין לכך אישור. השורה התחתונה - העיתונות נאלצת להיות מוזנת על־ידי התדריכים של הבית הלבן. תמונה רומה הציגו שאר הערוצים.

מצד שני, רווקא חוסר היכולת להתחברות בזמן אמת היה לרועץ, במידת מה, לעיתונות הכתובה. מסביר רביץ־הרוק, הכתב המדיני של גלי־צה"ל: "כולם מסכימים שהוועידה הייתה בעצם ועידת רדיו. מטבע הדברים, עיתון לא יכול לסקר עד סגירת הגיליון שלו ועידה שרוב הדברים בה נופלים בלילה

ב ת ש ב ע ס ו ב ל ח ן ש ח ע ו ן

ימים הראשונים לפסגת קמפ־דיוויד של יולי, דומה היה כי העייתונאים הישראלים במשלחת הסיקור לא הפנימו את חומרת מצבם, וכך גם מגישי החדשות ועורכי המשדרים והעיתונים בארץ. פריצות לשידור, ריווחים שוטפים, קווים פתוחים, עמודים על גבי עמודים בעיתון. כתבי

העיתונות המודפסת, מטבע המדיום שבו הם עובדים, מאבדים את בכורת הסקופ במקרים רבים לטובת עמיתיהם עובדי המדיום האלקטרוני, שכן הם אינם יכולים לעדכן את העיתון במהלך היום, למעט ערכונים מקוונים מודמנים. בנסיבות כמו ועידת הפסגה, עיתונאי העיתונות המודפסת יכולים לכאורה לגשום לרווחה, שכן קללת העדכון השוטף רובצת רק על עמיתיהם מהערוצים האלקטרוניים, המחויבים לעלות לשידור בתדירות תכופה מאוד כשבדידהם מידע מועט מאוד. ואכן,

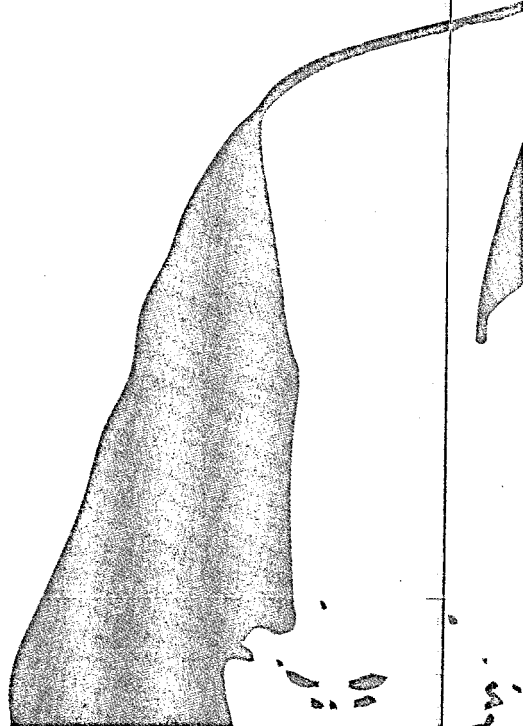

שעות ארוכות לאחר הרדליין. ואכן במרבית המקרים כותרות העיתונים עמדו בסתירה לדיווחי הרדיו של 'הבוקר שאחרי'.

"צריך לרחוש הרבה הערכה לכתבי התקשורת האלקטרונית", אומר שמעון שיפר מ"דיעות אחרונות". "שולחים אדם לחו"ל, מעמידים אותו במצב כמעט בלתי אפשרי

שבו הוא צריך לספק מידע כל הזמן במצב של סי.אן.אניציה. הם עובדים לפי שני שעונים, הישראלי והמקומי, כמעט ללא שינה, וכורעים תחת הנטל. רק על כך הם ראויים להערכה. הם אומרים לעורכים שלהם, 'אבל אין לי מה להוסיף', אך העורך כים מתעקשים שהם רוצים לפתוח אתם את המהדורה".
לא כולם שותפים להלך הרוח הזה. אומר כתב מדיני של אחד העיתונים שסיקר את הפסגה: "התקשורת היא במידה רבה גולם שקם על יוצרו. היה צריך למלא מהרורות ארוכות גם כאשר יצאה מן הפסגה מעט מאוד אינפורמציה, ולכן במידה מסוימת עסקה התקשורת בעצמה ובאיפול. בשנים האחרונות התקשורת עצמה הפכה להיות איטם חדשותי, ומכאן העיסוק העצמי. אבל זה שולי לחלוטין. מה שקובע זה מבחן התוצאה".

הנושא המרכזי בדיווחים של הימים הראשונים מקמפ־דייויד אכן היה האי-פול עצמו, והערך המידע. ככל שנקפו הימים, והעיתונאים עמדו על טיב הידיעות המעטות אשר הודלפו להם במכוון, החלה להישמע ולהיכתב (עד לזרא) המלה "ספין". המלה שאולה מתחום הספורט, ופירושה מתן "סיכוב" או "סחרור" לכדור יוצא במשחקי כדור, כך שישנה כיוון במהלך מעופו ויטעה בכך את היריב. שימוש מטאפורי נוסף למלה הוא בהקשר של טווייה, לרבות טוויית מעשיות. "זוה בריוק מה שה'ספין' מייסטרס' עושים", מסביר דייויד וילטון, אטימולוג אוני-לייב "לוקחים אירוע חדשותי תוך כדי התפרצותו ונותנים לו זווית סיבובית באופן שישירת את האינטרסים של המועמד שהם מבקשים לקדם" בוועידת הפסגה היה, למעשה, שיתוף אינטרסים: התקשורת רצתה לינוק, ברק רצה להניק והשניים החלו להתרגל למערכת היחסים החדשה שלהם. כשהעגל חס מנוצל או שהיו לו השגות על טיב החלב, הוסיף בקריצה עוקצנית לציבור כי מהיבד בספיין; כשהפרה נותרה עם כאב של מטען חלב צודק, פנתה להזין ישר את הציבור שנשאר בארץ, באמצעות שיתות

שמעון שיפר: ברמה ההיסטורית, הידיעה בהחלט נכונה לשעתה. היא היתה

הוועידה שלתוכן תומרנו העיתונאים לא ענו באופן מלא לציפיותיו של ברק: העיתונאים דיווחו עליהן כשהם טורחים להביא פרטים שהטילו ספק ברצינותו של הצעד. כך, למשל, הציגה קרן נויבך בערוץ הראשון את לוח-הזמנים לעזיבה שחולק לעיתונאים, כשהיא מציינת כי היא חשה כמי שנוטת לת חלק במהלך הפגנתי שנועד לשרת את כוונותיו של ראש הממשלה. עיתונאים אחרים ציינו כי בעוד שמוזרותיהם אכן נלקחו, לא הורו להם לשלם את חשבונותיהם במלון. רביב דרוקר סיפר בגליציה: "יצאה פקודת הטסה למטוס חיל האוויר שיכינו את המטוס ליום רביעי או חמישי לחזרה לארץ. זה לא אומר שצריך להשתמש בפקודה זו. מצד שני, אנשי המנהלה של ראש הממשלה קיבלו פקודה להיות מוכי נים להישאר עד ה-27. או שראש הממשלה מנסה לתעתע בנו או לתעתע באמריקאים".

לעיתונאים שסיקרו את הוועידה אין תחושה שהם נוצלו לרעה על-ידי המשלחת הישראלית. כתב בכיר שהיה שם: "התקשורת והרוברים יודעים את שם המשחק. ושם המשחק הוא שהרוברים מנסים להטות את התקשורת לכיוון הטוב להם, ותפקיד התקשורת להתנגד ולחשוף. התקשורת לא נוצלה בקמפדייוויד, וגם כפל הפנים וכפל הלשון של כל יועצי ברק זכו להתייחסות הולמת".

הכותרת השגויה של "ידיעות אחרונות" ב-18 ביולי, שבישרה על תום הפסקה כשבפועל היא נמשכה עוד שבוע לאחר מכן, היתה, לכאורה, הרגע היותר מביך של התקשורת בוועידת השלום. חרף התחרות המקצועית וקנאת הסופרים, מרבית העיתונאים – גם אלה הפועלים בארה"ב וגם אלה הכותבים ומשרים בארץ – גילו אהדה ופרגון נדיבים לנחום ברנע ולשמעון שיפר, שהיו חתומים על הידיעה ועל הפרשנות שליוותה אותה. איש מאנשי התקשורת לא מתח עליהם ביקורת ישירה וכולם כעטו על השימוש הציני שנעשה לכאורה בשניים.

"ידיעות אחרונות" תבע את עלבוננו באמצעות רמי טל, מי שהיה שליח העיתון בושינגטון. טל האשים ישירות את ראש הממשלה, לא פחות, בהפצת שקרים והטעיה מכוונת של עיתונאים: "עוד בטרם הסתיימה הוועידה", כתב ב-23.7 (יומיים לפני סיומה), "אפשר לקבוע כי מעולם לא נחשפו עיתונאים ישראליים למטח כה אדיר של שקרים, חצאי אמיתות וריסאינפורמצייה... ברק משוכנע בלב שלם כי הוא משרת את השלום... וכי למען מטרת אלו מותר לשקר ולהפיץ ידיעות כוזבות".

ב-25.7 כתב יואל מרקוס ב"הארץ": "הלב נשבר למראה עיתונאים חשובים אשר נופלים שוב ושוב בפח, עם כותרות גדולות ואדומות, ובסך-הכל נער קטן משטה בהם". אם כך, העמיתים למקצוע כועסים. כל העיתונאים יודעים שבנקל יכלו הם להיות קורבנות ההטעיה, ומכאן כעסם הגדול על

למקורבים אשר חייגו לרדיו עוד בטרם ניתקו את השיחה עם ברק. יש מי שמערער על גרסת הספין. שמעון שיפר: "בסך-הכל, הציבור ידע מהו ההסדר שעל הפרק, לא היה שום ספין כאן. ברק הוא ספינר קטן מאוד, הוא הגון, ואת זה אי-אפשר לקחת ממנו – פיו ולבו שווים. הוא לא ספינר כמו נתניהו".

שני רגעים מביכים ומעניינים כאחד ייזכרו מתפקוד התקשורת בוועידת השלום: סיפור הכותרת השגויה של "ידיעות אחרונות", ומשבר המוזרות של ברק.

ביום פרוץ המשבר בישרו העיתונאים על "אופטימיות זהירה" בקמפדייוויד. בצהריים היה יוני בן-מנחם מעורב יותר ודיווח על כוונת המשלחת הישראלית לעזוב ולא לנצל את מלוא 24 שעות ההארכה שנתן קלינטון ברחיית נסיעתו ליפן (בפעם הראשונה). הידיעה הראשונית לא סויגה, דבר תמוה כשלעצמו בימים שבהם כל ידיעה כללה ביטויי זהירות כגון "כנראה", "נמסר כי", "עושה רושם" ועוד. בערכונים שבאו לאחר מכן היה בן-מנחם זהיר הרבה יותר: "גורם בכיר בפמליה הישראלית מוסר כי מדובר ב'איום' רציני ביותר, אך יש לציין כי המקורות שלנו מגיעים ממעגלים שניים ושלישיים". מקץ שעה נוספת הוציא שליח קולי-ישראל את האוויר מן הבלון, ודיווח כי "נקבעה שעה להמראה של המשלחת הישראלית, כולל עיתונאים, והחלו הכנות לוגיסטיות. כמה זה רציני? שאלה טובה. פמליית ראש הממשלה אומרת שזה רציני מאוד. גורמים פלסטינים אומרים שזה תרגיל תקשורתי. לוקהרט אומר שלא שמע על כוונת מי מהצדדים לעזוב. גורם בכיר במשלחת מוסר כי האיום הוא רציני מאוד והידיעה נכונה, אך ממליץ לי, 'טוב תעשה אם תשאיר לך פתח מילוט בדיווחים שלך'... אין אדם שידוע מה קורה בתוך קמפדייוויד. הכל ספינים תקשורתיים וידיעות ממעגלים שניים ושלישיים כך שלא הייתי מסתכן".

מן הרגע שציטט בן-מנחם את הגורם הישראלי המתאר את עזיבת המשלחת כ"איום", היה ברור כי מדובר במשבר מלאכרי. תי. מן הרגע ששיתף הכתב את מאזיניו ב"טיפ העיתונאי" שקיבל מן הגורם הבכיר, הוא חשף את הבלוף וגם דאג שהציבור בארץ יבין כי ייתכן מאוד שמדובר בספין. יתרה מזאת, בכנות רבה תיאר בן-מנחם את המלכוד שבו נמצאים הוא ושאר העיתונאים בהיות דיוני הוועידה נתונים תחת איפול, ומסר את המידע בעירבון מוגבל. כאילו אומר לציבור: זה מה שמספרים לנו פה, אבל אני לא הייתי מאמין. השימוש במידע הוא על אחריותכם.

מן הרגע שלאנשי ברק היה ברור שהתקשורת (ודרכה הציבור) "יודעת שהם יודעים", נאלץ ראש הממשלה לנקוט צעד דראסטי יותר: הוא הפך את העיתונאים הישראלים לשחקנים במהלך שנועד להשפיע על תוצאות הוועידה בכך שהורה להם לארוז את מוזרותיהם. ההכנות לנטישת

בדוקה, מדויקת ואני יודע לחלוטין ובוודאות שלא נוצלנו לרעה ולא הולכנו שולל

מכוונת מצד ראש הממשלה עצמו או מי ממקורביו, אשר ביקשו להכין את הבמה למשבר שידעו כי יפרוץ יום לאחר מכן.

בתום הפסגה היה מאלף להיווכח כי בסך-הכל, רוב הפרטים נודעו לציבור חרף האיפול הכבד. מדיניות השתיקה הרשמית של ראש הממשלה, שכללה בעיקר הימנעות מאישור או הכחשה של פרטים אשר פורסמו בארץ, הוכיחה את עצמה, שכן בימים הארוכים שבהם פירש הציבור את השתיקה הרשמית כהסכמה, חלחלו העמדות הישראליות שהוצגו בקמפדייוויד לתודעת הציבור והכשירו אותו לקבל אותן. הפרטים שדלפו/הודלפו מהריונים על ירושלים חוללו דיון ציבורי מעניין ואמיתי, ובכך השיג ראש הממשלה את מטרתו. מסביר רביב דרוקר: "התמונה הכוללת היתה ברורה, אם כי לא הפרטים המדויקים... במקרה זה התקשורת די הצליחה, לא מפני שהיא כליכך נפלאה אלא מפני שברק ואנשיו הבינו שיהיה רע מאוד אם לא יופיע דבר בעיתון והתוכנית הכוללת תצנח על הציבור ללא כל הכנה". לאט לאט שחררו הדוברים פיסות מידע, שהצטרפו לתמונה הכללית שהתברר רה לבסוף כנכונה, והפשרה הגדולה חלחלה לתודעת הציבור. חמי שלו לא חיכה לטפטוף הזה, וכבר ביום השני לוועידה בישר לציבור מה עומד לדיון: "למכירה נכסי צאן ברזל" (12.7). ואילו שיפר וברנע קובעים שרק עם סיום הוועידה התאפשר לעיתונאים להביא תמונת מצב טובה על מהלכה. בעצם עבודתם החלה מהסוף.

לרוב הכתבים הישראלים אין מקורות של ממש בצד הפלסטיני, והדבר שב והומחש בוועידת הפסגה. היוצא מן הכלל הוא אהוד יערי, שליח הערוץ הראשון, אשר דיווח מושינגטון ולא מהמתחם העיתונאי שליד קמפדייוויד. יערי ניצל היטב את קשריו המצוינים עם הצד הפלסטיני, כמו גם את מקורותיו הטובים בבירה האמריקאית. הוא הביא כמעט מדי מהדורה מידע מעניין, רלבנטי, ובעיקר מרענן על הוויית הפלסטינית של השיחות. גם מי שמסתייג מלשונו המסתלסלת לעתים ומדימוייו הציוריים לא יכול היה שלא ליהנות מנקודת המבט הפחות שגרתית של דיווחיו, אשר האירו את גרסת הפלסטינים למצב המזוה. אבל גם לאוראקל מן הערוץ הראשון נגמרות לעתים המלים, וחמישה ימים אל תוך הפסגה מצא עצמו יערי מדווח: "אין כפי כל חדש", והעביר את השידור לגיל תמרי, אשר קבע: "ניתן לסכם את השבוע הראשון של קמפדייוויד כמסיבת דיסאינפורמציה".

בתשע סובלמן שמעון היא תחקירנית "לוסיאנג'לס טיימס" בישראל

מה שנראה כהכשלת ברנע ושיפר ומכאן גם האהדה והפרגון כלפיהם. פסיכולוגים יודעים שאנשים צוחקים כשמישהו מחליק על קליפת בננה מתוך תחושת רוחה שזה לא קרה להם. במקרה הנדון, לא היה צחוק; היתה תחושת עלבון קולקטיבית.

לא כך רואים את הדברים ברנע ושיפר. שיפר: "לקחתי שבוע חופש לאחר הפסגה, ועברתי על כל העיתונים שלנו, ואין לנו במה להתבייש. ככל שנוגע לנו, אנחנו הלכנו עם הבנה עמוקה של העניין, לאן הולך ברק, מה יהיה ההסדר ומהי עמדת הפלסטינים. לא נפלנו במוכנ זה שלא כתבנו שאיטורטו נחתם הסכם, או שגיננו בפרטים. פשוט הכנו כמעט מההתחלה שראש הממשלה והוועידה הולכים לאן שהולכים, וזה הליכה הביתה בלי הסדר. לא צריך להיות גאון בשביל זה. למן הרגע הראשון, ברור היה לכל מי שעקב שזה לא אפשרי אחרת. הידיעה שהגענו אליה התקבלה באמת במהימנות ובמקובלות הגבוהה ביותר, שאין מעבר לה, ללא עוררין. מעבר לזה, חייבים להעריך את המקור, וזה נותן לך את הביטחון שאתה עומד על קרקע מוצקה. אך כאן נכנס עניין הדריליין: שעת הסגירה היא חרב פיפיות שיכולה לעבוד נגדך. ידיעה כמו זו, שהיא 100% בדוקה ונכונה לשעה מסוימת, יכולה להתברר אחרי שעה, שעותיים, חמש, כידיעה מוקדמת". הוא מוסיף חצי בהומור: "הבעיה היחידה היא שהידיעה הקדימה את עצמה בכמה ימים". וברצינות: "אם ברק היה עומד על מדרגות הבית הלבן ערב טקס חתימת ההסכם וקורא את העיתון שלנו מאותו היום, היה יכול לצחוק. אך זה לא קרה ולא יכול היה לקרות. זה לא היה אפשרי. ומבחינתו של ברק, הוועידה הסתיימה באותו הרגע שבו דיווחנו על סיומה, אך חזרתה הביתה נדחתה בכמה ימים, שכן הוא לא רצה לנהוג התגרות במארה, שהוא ביקש למנותו לשופט אשר יכריז מי ה־good guy ומי ה־bad guy. ההשוואה להפסד של דיואי (לטרומן) לא במקום. לא דיואי ולא בטיה. כל כותרת מדינית מנוסחת בעיתון יחד אתנו. אנחנו שותפים מלאים ואחראים מלאים. ברמה ההיסטורית, הידיעה בהחלט נכונה לשעתה. היא היתה בדוקה, מדויקת ואני יודע לחלוטין ובוודאות שלא נוצלנו לרעה ולא הולכנו שולל. הייתי מרגיש רע מאוד אם היה נחתם הסכם – הייתי אומר לעצמי, שמע, אתה לא מבין דבר בתחום שעליו אתה מופקד. אם אתה כותב ומתגלה כמי שלחלוטין לא הבין מגמות היסטוריות, אז יש לך בעיה. כאן המגמה היתה ברורה מן ההתחלה ולא שגינה בה. אילו היו לי עוד כמה שעות, הייתי מנסח את הכותרת באופן זהיר יותר".

אפשר לראות בכותרת השגויה את הפתיח ליום המשבר. שעות לא רבות לאחר שהציבור בארץ קרא את הכותרת שבישרה על כשלון הפסגה וסיומה כבר היה משבר המוודות בעיצומו, ובמשך שעות ארוכות לא היה ברור אם הכותרת היתה בבחינת סקופ אדיר או "פלופ" מחפיר. סמיכות האירועים מעלה את החשד כי הכותרת היתה תוצאה של הטעיה

ט ו ר ר א י ם

והערכות מבכירי השלטון ביתר קלות מעיתונאי שטח, אך הפיתוי להעביר חומרים אותנטיים אלה ישירות לקוראים, ללא עיבוד יתר, בא על חשבון העומק והמקוריות של הפרשן נות. כשלא עומדים בפיתוי, היוקרה והסמכות של בעלי הטור רים, הנובעת מיכולתם להגיע אל הבכירים ביותר במערכת הפוליטית, מבוזבזות על הפקת כתבות משוכחות וחדשניות על חשבון העומק הפרשני. רק לעתים רחוקות חורגים הפרשנים המדיניים הישראלים ממסגרת ההתייחסות, או מן הפרשן פקטיבות, של הפוליטיקאים. תמונת המציאות הפוליטית שאנו הקוראים מקבלים, על אף שהיא יכולה להיות מרתקת או אפילו דרמטית לרגע, היא בעצם רדודה, לא מעוררת מחשבה ואינה מחייבת השקעה גדולה מצד הכותב או הקורא.

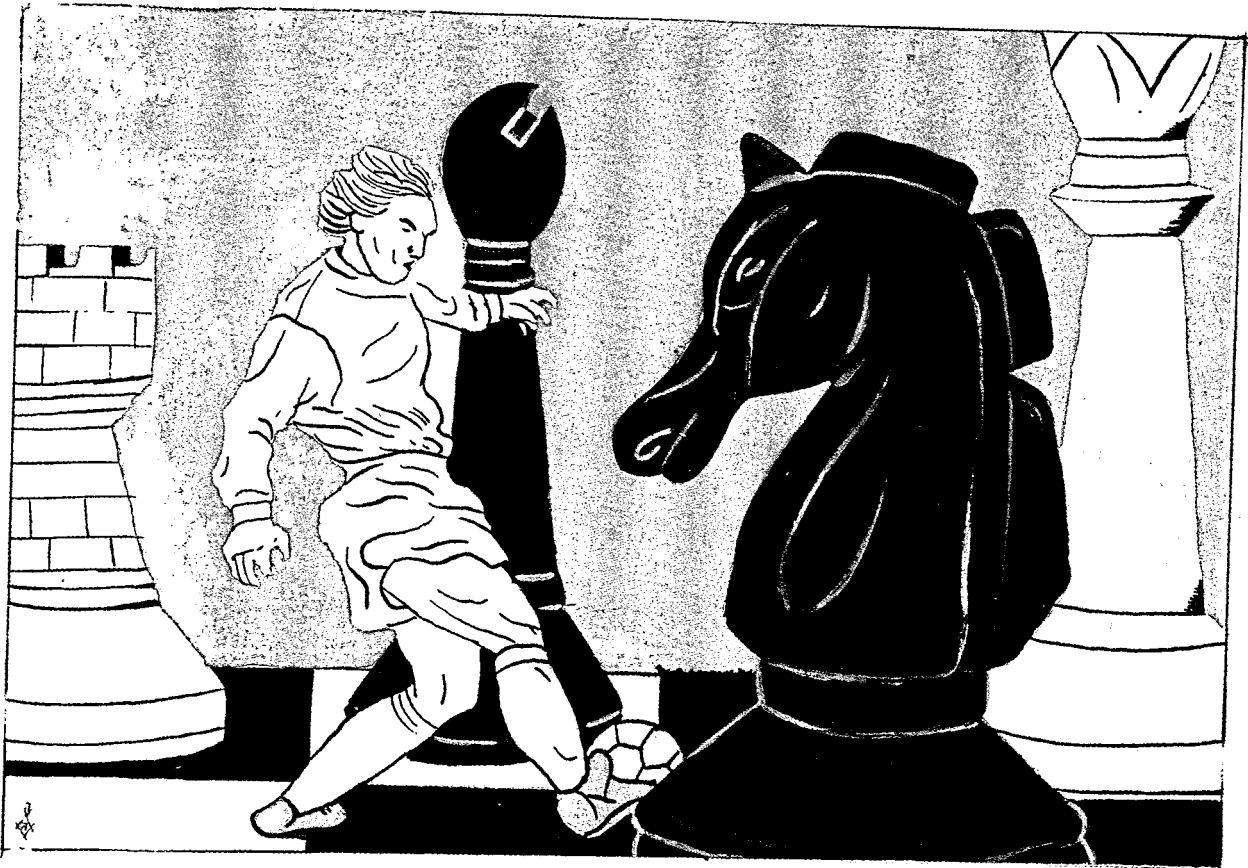
אחד הביטויים המובהקים לפרשנות המדינית המרולדלת שהורגלנו לה הוא הימנעות בעלי הטורים מהתמודדות עם שאלות קשות, אם גם לא פחות מרתקות מהגילוי האחרון של מקור במשרד ראש הממשלה או בחצר הרב של ש"ס. מרוע, למשל, לא נוכחנו בנסיונות עיתונאיים רציניים להתמודד עם השאלה המרתקת והחשובה, מה יכולים היו להיות הגורמים שהביאו את ראש הממשלה אהוד ברק לשקול פשרה מרחיקת לכת כליכך בשאלת ירושלים (מנקודת הראות של הקונסנזוס הישראלי)? האם יש משהו בסיטואציה שבה מנהיג מדינה, העומד בפני הכרעה בצומת דרכים היסטורית בין שלום למלחמה, שמשנה את הפרמטרים והדינמיקה של ההכרעות? האם לפנינו מצב שלא ניתן להסבירו במונחים של פוליטיקה יומיומית? אולי גם בוגריו, בגין ורבין עמדו במצבים כאלה וגם כל אחד מהם עבר שינוי תפיסתי מעמיק ברגע מכריע? האם יש משהו במצב הזה שמזכיר הכרעות בתנאים שבהם פעלו מנהיגים כדה גול, מנדס פרנס, סאדאת או גורבצ'וב? האם ברק שייך לגלריית האישים הזאת או עלינו להסתפק בהסברים מסוג: "ברק מתקפל תחת לחץ"?

ואם ניקח, לרוגמה, את הניתוח של שאלת סמכותו של ברק לנהל משא ומתן מדיני ללא רוב בכנסת, מדוע אנחנו מקבלים מהפרשנים המדיניים שחזור כזה או אחר של עמדות תומכי ברק מצד אחד והאופוזיציה מצד שני, אך כמעט אין הם מספקים לנו פירוש מעמיק של השפעת השיטה הפוליטית הנהוגה בישראל זה ארבע שנים על ערוצי הלגיטימציה והדה לגיטימציה של ראש הממשלה? מי שלא יודע יכול להתרשם כמעט שראש הממשלה הזה מזלזל בכנסת יותר מכל קודמיו, כאילו איננו נמצאים בתוך משטר שבו העימות בין הרשות המבצעת לכנסת לעומתית צפוי וכמעט מתבקש? שהרי מאז 1996 הצטמצם באופן חריף התפקיד המיועד לכנסת במשטר פרלמנטרי תקין - לקיים את הממשלה ולתמוך בה. בשל עובדה משטרית זו אין לראש הממשלה ברירה אלא לגייס את

תי שעוקב אחר הקבוצה הנכבדה של בעלי הטורים המלווים את התהליכים סביב נושא השלום ואת ההתפתחויות הפוליטיות הפנימיות בישראל אינו יכול שלא להתרשם מן הכישרון, ההשכלה והמבט החד של רובם. דווקא בשל כך ראוי לשאול, מדוע מאמריהם אינם מצליחים בדרך-כלל להתרומם יותר מחצי סנטימטר מעל הכתבות שמביאים הכתבים המדיניים והפוליטיים? מדוע הפרשנות המדינית בישראל נראית לעתים קרובות כליכך דומה לז'אנר של כתבות שטח או כתבות צבע, היונקות את השראתן משיחות עם ראשי המערכת המדינית-פוליטית? אם היה מדובר באנשים שאינם מסוגלים לעמוד בדרישות הגבוהות של פרשנות מדינית הנסמכת על ניתוח ושקילה של אירועים, עובדות, תהליכים ואישים, אפשר היה להטיל ספק בתהליך הברירה שלהם. אך נראה שלא זה העניין. כנראה הסיבה עמוקה יותר, והיא נוגעת לעצם תרבות הפרשנות המדינית-פוליטית שהתפתחה בישראל בשנים האחרונות.

הטענה העיקרית שאפשר להפנות כלפי הפרשנות של בעלי הטורים (בעיי קר בימי שישי, אך לא רק בהם) היא שהתצורה של הטקסט (framing) לא חורגת בדרך-כלל מגבולות הפרספקטיבה של הנפשות הפועלות בשדה הפוליטי. היתכונות קרובה בטקסטים האלה מלמדת שבעלי הטורים מקפידים לנהל שיחות עם הנפשות הפועלות העיקריות - עם ראש הממשלה, שרים, חברי-כנסת, פקידים גבוהים וכדומה, ולהתעדין באופן זה בנוגע למה שבעלי תפקידים אלה יודעים, חושבים, מרגישים או אומרים (כשיחות לא לציטוט). זה, כמובן, חומר ממדרגה ראשונה לעיתונאות שוטפת, אך זה לא צריך להיות יותר מחומר גלם ראשוני הדרוש עיבוד רב בידי הפרשן המדיני. בעל הטור אמור לטחון את החומר בכלים אחרים, המיוחרים לטכניקה הפרשנית, כשחלק גדול מהארותיו ותרומתו מותנה ביכולתו להציג ראייה או פרספקטיבה החורגת מו של הנפשות הפועלות בזירה הפוליטית או מו המתחככת אתם באופן יומיומי. על הפרשן המדיני והפוליטי לפרש את מניעיהם ואת מעשיהם של השחקנים במערכת השלטונית ואת ההתפתחויות הנובעות מהם באור אחר ועל סמך רעיונות שאינם נמצאים דווקא בראשם או על קצה לשונם. תהליך פרשני כזה כרוך במה שאפשר לקרוא לו ריפריימינג (reframing), כלומר הגדרה או אפיון מחדש של הסוגיות, השאלות, הבעיות והתרופות העומות על הפרק. אמנם בעלי טורים בכירים יכולים להשיג מידע

הדגם של הפרשנות המדינית של בעלי הטורים הבכירים בארץ מתקרב יותר ויותר לז'אנר של כתבות הספורט

איור: דות גויני

הפרשנות בתנאי איפול קשים, אך דווקא מעמדם וסמכותם כבעלי טורים נודעים עוררו ציפיות לשיקול דעת מורכב ומתוחכם יותר שהיה מונע את המבוכה בעבור כמה שעות. הקביעה הזו נכונה גם כאשר לוקחים בחשבון את תפיסתם של שני הפרשנים את רצף המאורעות בקמפדייוויד, שהניעם לפרסם את כותרתם השנויה במחלוקת. אדרבה, קביעתם כי צדקו בה מוכיחה את טענת המרכזית - מדיווחיהם של בעלי הטורים נעדרת הספקנות הראויה; הם מחוברים מדי לאורח החשיבה של קובעי המדיניות.

נראה שטשטוש ההבחנה בין פרשנים לכתבים הוא גם תוצר של דפוסי ניהול של העיתונות ההמונית היומית בישראל. זו היא עיתונות המכוונת לצרכני מזון עיתונאי מהיר, שאינה מעוררת את ההבחנה של הקוראים בין עובדות לדעות, ושאינה תמריצים כלכליים להשקיע בעומק הראייה ומרחב הזמן המזינים את איכותו הגבוהה של השיח הפרשני.

אייאפשר גם להתעלם מכך שטשטוש הגבולות בין חומר הבא מפי דוברים לחומר המיוצר באמצעות כלי ניתוח ופרשנות משוכללים, בין נתונים להנמקות, בין רדידות לעומק מחוק את יכולת המניפולציה של הפוליטיקאים. כאשר אין לעיתונות פילטרים טובים, לפוליטיקאים מנוסים יותר קל להזריק לנו את ה"עובדות", ואת הריגושים האמורים ללוות אותן, ישר לתוך הוורידים. במצב זה אנחנו נמצאים, כנראה, במסלול שבו - פרט ליוצאים מן הכלל - דגם הפרשנות המדינית בארץ מתקרב יותר ויותר לז'אנר של כתבות ספורט. ■

הלגיטימציה שלו ישירות מן "העם". אפשר לסלוח לדוברי האופוזיציה המבקרים את ראש הממשלה במונחים האנכרוניסטיים של המשטר הפרלמנטרי שהוחלף ב-1996, אך שזו תהיה גם הפרספקטיבה של פרשנים מדיניים?

נושא ועידת השלום, תפקידו של ברק ותפקיד הכנסת מלווה בשאלה קריטית נוספת שלא עולה לליבון פרשני בטוריים המהירים והנמהרים של ימי שישי: האם המערכת הפוליטית הישראלית מסוגלת בכלל לתת גיבוי מתמשך הן לראשי ממשלה המקדמים את תהליך השלום (רבין, פרס וברק) והן לראשי ממשלה המנסים לעכבו (שמיר ונתניהו)? האם מצבו של ברק מול הכנסת הלעומתית של היום אינו חזרה מסוימת על התיקו בין ימין ושמאל בבחירות '84 ו-'88 והמשלוח שבו עקבותיהן, אלא שעתה הפוליטיקה של הנטרול ההרדי לובשת צורה אחרת, הנגזרת מהשיטה הפוסט-פרלמנטרית של בחירה ישירה לראשות הממשלה ולכנסת? אולי הפוליטיקה השוטפת בישראל אינה יכולה להזין הכרעות היסטוריות, ולכן הכרעות כאלה תלויות במנהיגים המסוגלים לסכן הן את חייהם והן את עתידם הפוליטי?

נחום ברנע ושמעון שיפר כתבו ב"ידיעות אחרונות" ב-18 ביולי, שבעקבות ההודעה של קלינטון, העומד לצאת לוועידה ביפו, "מתכוננים ברק ועדפאת לשוב הביתה מחר". לא היה צריך להיות בקמפדייוויד כרי להבין שהמלה "מתכוננים" יש לה משמעות אחת כשהיא יוצאת מפי דוברי המשלחות ומשמעות אחרת כאשר היא משקפת ממצא ניתוחי או שיפוט של פרשן מדיני, ששקל את הכדאיות, ולכן את האמינות, של "מתכוננים" כעובדה לעומת "מתכוננים" כאיום בטקטיקה של משא ומתן. נכון, מדובר בפרשנים מדיניים שכתבו ידיעה

יוון אזרחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

כרמית גיא

נקעה נפשנו

ש לי הצעה לסדר, אם יורשה לי: איפה כתוב, שכל פליטה של הרב עובדיה יוסף חייבת להפוך לנושא הממלא זמן אוויר ושטחי נייר גדולים? אולי הגיע הזמן לשבור את הדפוס הקבוע של דרשת מוצאי שבת בבית הכנסת של היודים, שמעוררת גלי התמוגגות אצל כל מי שמצליח להבין את הרברים בלי כתוביות, ומועברת גם מחוץ לבית הכנסת עליירי מצלמות ומשרד לוויינים. על דרך קבלת הרברים בבתי המנויים המחוברים לרשת אין לנו דיווחים מהימנים. יש להניח שהם מתקבלים בקריאות התפעלות ומחאות כפיים. משם המסלול קבוע. קלטת מגיעה לידי כתבים, הופכת לכותרת בבוקר ומשם הדרך סלולה ובטוחה ללקסיקון הפוליטי. גם המסלול של המושג הזה קבוע – דיון מורחב בשידורי הבוקר של הרדיו, בתוכניות האקטואליה של הטלוויזיה אחרי ההצהריים ובערב, עד למאמרי הדעות והפרשנות בימים הבאים: למה התכוון הרב ולמה, הבורות הידועה של החילונים בשפת הקודש והדימויים שלה, שעיקרה מעולם החי משום מה, ובמחשבתו העמוקה מני ים של המרץ הגאון, גם התגובות המוכרות והצפויות של אבירי החילוניות ושונאי החרדים, וחזר חלילה עד לקלטת הבאה.

התגובה הפאבלובית הזאת בולטת במיוחד כשמופיעה המלה "שואה", שגם לה יש מסלול קבוע של דיונים ורשימה אחידה של מגיבים – טומי לפיד-אבנר-שלו-יהודה באואר-הרב לאו-נציג של ארגוני הניצולים, ואיך אפשר בלי הטלפון לסניף של "עמך" לשמוע על התגובות הנפשיות של הניצולים ובני הרור השני והרור השלישי. גם אוצר הדימויים והמונחים שמציינים את הריון הזה קבוע ומוכר, ומאבר את כוח הצמרור שלו מרוב שימוש.

כל מי שמנסה לפרוץ את הדפוס הקבוע הזה, ולהחליט, למשל, להסתפק בדיווח חדשותי יבש על אירוע שהתרחש, ולהמנע מהתעמקות ומסיבוכי דיונים ופרשנויות אין קץ; מי שנקעה נפשו ויש לו עניינים אחרים לרון בהם, ונמאס כבר לשמוע את הביטויים השחוקים והטיעונים העייפים, מוצא את עצמו נשאב חזרה היישר לתוך המערבולת ומגייס עוד היסטוריון ועוד פרשן לענייני העולם החרדי האשכנזי והמזרחי, וכמובן, הפרשנויות הפוליטיות על ש"ס ומקומה במערכת בין קואליציה לאופוזיציה. ומרברים, איך לא, על אחרות עמישראל בזמנים הקשים האלה, עד שלא רק הנפש נוקעת.

אם יבקש העורך/השדר/בעל הטור לחמוק מהשגרה הצפויה והמייגעת הזאת ולדלג עליה, משום שאין שום סיכוי לשמוע טיעון חדש ומרענן ומרחיב דעת ומשכיל, יאמרו עליו שנושא השואה לא יקר מספיק ללב, שלבו גם, שהוא לא מספיק ממלכתי, וימצא עצמו נדרש לגייס את הביוגרפיה האישית שלו כדי להתנצל ולהוכיח שהוא לא כזה. וחזן מזה, השולחן מכוסה בערימות פתקים של אנשים שמבקשים להגיב ולומר דברים חריפים וקשים מאוד, שבוודאי יפכו למטבעות לשון. אז במקום לחשוב ולחפור ולחפש נושאים לדיון בעונת מלפפונים חמה, מוטב כבר להתמסר ולמחזר את הנושאים השחוקים ולחזור הביתה בשלום. כך מוליד צירוף של כורות וקיבעון מחשבתי ויכוחים פסאודוהיסטוריים, שבהם חוזרים על קלישאות שטוחות ואין שום סיכוי לבידור יסודי ועמוק של סוגיות. הרי בידור כזה, בייחוד בנושא מורכב וכאוב כליכך כמו השואה והגורמים לה, מחייב ידע נרחב, משפטים ארוכים ומורכבים והסתייגויות והתננות לרוב, שמקומם לא יכירם בתקשורת. בוודאי לא בחודשי

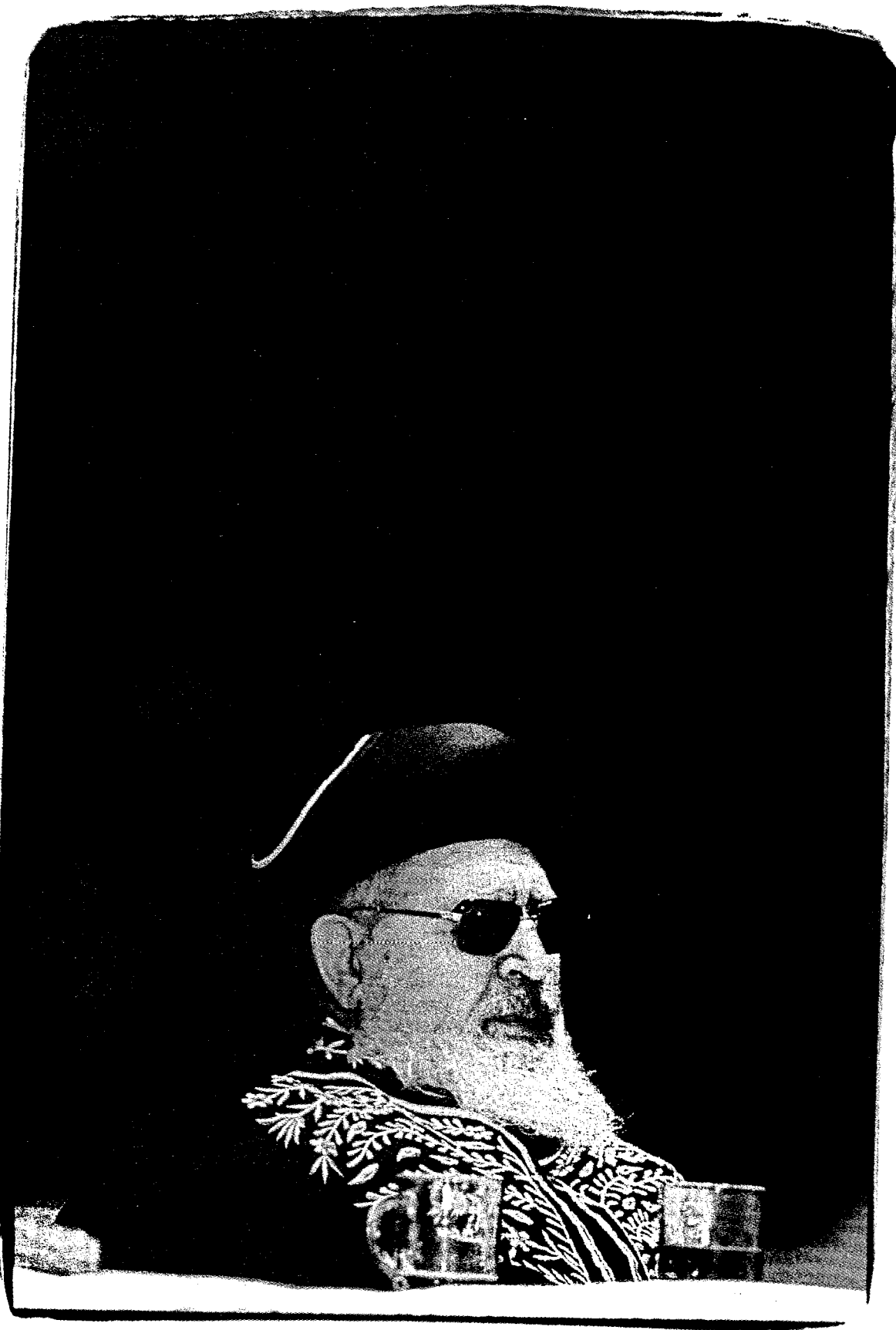
הקיץ, הנחשבים לחודשים שבהם ניתנת הכרה ממלכתית לטמטום.

אז אולי הגיע הזמן לשבור את הכלים, לכל הכיוונים. להתעלם מדברי הרב ונושאי הבשורה שלו, לא לבקש תרגום והבהרות, אלא להשאיר אותם בתחומי בית הכנסת של היודים ומנויי הלוויין שלו. נראה מה זה יעשה לרייטינג של המנהיג הפוליטי הדגול, ונברוק האמנם אין לו שום עניין במה שחושבים עליו מחוץ למעגל החסידים. נראה גם מה יעשו העיתונאים בשפע הזמן והמרחב שיינתן להם, ובאילו נושאים ורעיונות הם ימלאו אותם. אולי נגלה את מה שכולנו כבר יודעים, שבינינו, יכולתה המיתולוגית של התקשורת לעצב את סדר-היום הציבורי ולהעלות נושאים לדיון היא בריוק כו – מיתולוגית, היינו מתחום המיתוס. ויותר משהיא מעצבת, היא נגדרת ונסחפת במסלול שלא תמיד יש לה שליטה עליו.

דבר אחד ברור, השיח הציבורי, הלאומי הגדול, המאחד, הנפלא, השמימי לא יינזק מהפסקת ערוץ התקשורת הפתלתול הזה, כי ממילא השיח הזה לא מתקיים כבר מזמן. רק מראית עין ואוזן מתקיימת, וחילופי מהלומות מילוליות ריקות ומושחזות, המכוונות אל תוך המחנה ולא אל המחנה האחר. מוטב, מטעמי יושר ועשיית צדק עם עצמנו, להורות בכך ולהרפות.

אולי הגיע הזמן להתעלם מדברי הרב ונושאי הבשורה שלו, לא לבקש תרגום והבהרות, אלא להשאיר אותם בתחומי בית הכנסת של היודים ומנויי הלוויין שלו

צילום: יעקב רונן מורד

ת עולם לא היה פער כזה בין מה שה"תקשורת" חשבה בינה לבין מה שכתבה ושירה, כמו בתקופה שקדמה לבחירת משה קצב לנשיאות. מעולם לא היה פער כזה בין מה שנכתב ונאמר ובין מה שקרה בפועל כפי שאירע בבחירות אלו. מעולם לא התהפכו היוצרות מהר כליכך על היוצרים את דעת הקהל. זה קרה משום שהכל באישיותם ובמעמדם של המועמדים, במקום בדעותיהם ובדעות שולחיהם. זה קרה משום שהכל קנו את הקשקוש על היות הנשיאות תפקיד אפוליטי, במקום לעסוק במאבק האמיתי שהיה בבסיס ההתמודדות בין קצב לשמעון פרס, והיה אידיאולוגי במלוא מובן המלה ופוליטי לחלוטין. זה קרה משום שהחבורה המשוטטת בעמודי החדשות ועל מסכי הטלוויזיה מסרבת (שוב ושוב) להבין, שאי אפשר באמצעות "מקצועיות" ו"אינטגריטי" ו"אובייקטיביות" לגשר על הפער בין שני הצדדים במאבק על דמות המדינה. ובעיקר אי אפשר לגשר באמצעות הכלים האלה על הפער בין מה שחושב ומצווה העיתונאי עצמו לעשות, ובין האורח שבו הוא מסקר את הסיפור הזה.

המצב מבלבל כיוון שקצב ומחנהו חוזרים וטוענים שהעיתונות השמאלנית תמכה בפרס, בכך שהציגה אותו כמועמד מועדף וודאי - כאשר המציאות היא הפוכה. מה שקרה הוא שהתמיכה כביכול בפרס לא היתה נקיטת צד במאבק, אלא בריחה מנקיטת עמדה אישית של העיתונאי ביחס לעמדות הפוליטיות שמייצג פרס, לטובת מצג שווא, כאילו הבחירות הן על "איכותו" של המועמד ולא על דעותיו, ערמו וסדר-היום הפוליטי של שולחיו. הבריחה הזו התרחשה בגלל נמיכות רוח אישית ומקצועית של מרבית מסקרי מערכת הבחירות לנשיאות ומנתחיה.

הסבר: ערכיה הבסיסיים של התקשורת בכלל, ושל כל עיתונאי מן השורה, מכתבים, לדעתי, מאבק חסר פשרות מול אלה המייצגים כיום בכנסת את האגף הימני-נצ'י-הרדידתי-מזרחי של החברה הישראלית (העולים מרוסיה הם בחזקת תינוקות שעדיין שבויים במחויבות השבטית למנהיגות העכשווית). הערכים שהעיתונאים מחויבים להם הם שקיפות, הפרדת הדת מן המדינה, שלטון החוק וכללי דיווח ופרשנות בהתאם לדגם של הליברליזם המערבי. הערכים האלה אינם סדר-יום "שמאלני", אלא לחם חוק של כל עיתונאי במדינה דמוקרטית.

החשש מן התיוג כ"עיתונות מגויסת" גורם לרבים וטובים להפוך פתאום "אובייקטיביים", בין הצינוי הבסיסי של מקצועם לבין העימות בחברה הישראלית. שלא לדבר על כמעט שלושים שנות משטר הירום נצי ואחר-כך ימני, שבמהלכן ברח כל עיתונאי שומר נפשו (ופרנסתו) מהתמודדות עם מצפוננו האישי מול מה שהוצג כמצפון הלאומי.

מדובר, להזכירכם, בשתי מדינות וחברות שונות לחלוטין זו מזו, ואין צורך להיות "מגויס" כדי להציג את שתי האפשרויות הללו כמהות המאבק בין פרס לקצב. זו התמודדות בין שתי השקפות עולם מנוגדות ובין שני מחנות המנהלים בימים אלה מאבק טוטלי על כל הקופה. כלומר, המנצח לוקח את המדינה (ותקציביה) אתו. העובדה שכפועל מתקיים בארץ תיקו, אינה צריכה להפוך את העיתונאי ממסקר הוגן את טיבם האמיתי של שני המחנות והמתמודדים - לשופט ניטרלי.

גם המשקל שניתן לאישיותו של המועמד, למעמדו או ל"הבטחות" שניתנו לו, היה מסך עשן ענק שבחסותו התנהלה הבריחה הגדולה לקילוס המועמד פרס או לדיכוי קצב, כמי שאינו מגיע לקרסוליו של המדינאי הבכיר; או שהיה ביטוי לאימוץ חסר ביקורת של סיפורי המעשיות על כך שהנשיא הבא יהיה נשיא אפוליטי. הנשיאות היא כלי מכובד ויעיל למדי (ראו את עור ויצמן עד לנפילתו) במאבק התרבותי והאידיאולוגי על דמות המדינה. וכי מה חשבו מסקרי ההתמודדות - שפרס ישכח לאיית את המלה שלום ואת הכיוון למזרח התיכון החדש? שקצב ישכח מניין הוא בא ולאן אריה דרעי הולך?

רן אדליסט

נשיא על הכוונת

הטעות בחיזוי בתירתו
של משה קצב נובעת
מתפיסה מוטעית של
ניטרליות עיתונאית

צילום: יעקב דונן מורד

שחזון פרס בסביבה אוהדת: לא איכותו הכריעה אלא עמדתו

פרס מייצג מדינה חילונית דמוקרטית והסכם שלום שכולל ויתור על הרחבת ההתנחלויות ועל כל הריבונות בירושלים, ואילו קצב מייצג עמידה על הרחבת ההתנחלויות, שמירה על ריבונות מלאה בירושלים רבתי, סממנים של מדינת הלכה וקבלת נורמות שבטיות נוסח ש"ס. זה היה המאבק האמיתי. קצב יכול לומר מכאן ועד להודעה חדשה (שתגיע) שהוא נועל את דעותיו הפוליטיות, אבל יש אלף ואחת דרכים שנשיא יכול לדחוף את השקפותיו בלי לומר זאת במפורש. אם יש כאן סיכוי "להפתיע", כפי שאמר הנשיא החדש בעירינא דשמחה, זה יקרה רק אם יחליט שלמען אחרות העם הוא יתמוך במהלכי ברק – וגם זו מעורבות פוליטית. גם פרס לא היה פטור ממעורבות כזו אם היה נבחר, אלא שהוא היה יוצא מזה בהתחכמות הרגילה שלו. גם אם הוא לא היה הנשיא של כ-ולם, כ-ולם היו של הנשיא. אתה צועד או ברגל שמאל או ברגל ימין. אולי הוא נמר, הנשיא השמיני משה קצב, או אולי עכבר, אולי הוא גר בקריית-מלאכי, אולי בירושלים, אבל רק באוסטרליה ורק הקנגורו מדלגים על שתי הרגליים בבת-אחת. נצחון קצב היה שיקוף אמיתי של יחסי הכוחות הנוכחיים בכנסת, כמו גם הוכחה נוספת להגיון הגישה של ברק ברבר "הליכה אל העם".

לא מדובר בנקיטת עמדה "שמאלנית", אלא בעמידה על עקרונות בסיסיים של תקשורת חופשית מאובייקטיביות מזויפת, ופרשנות משהדרת מנטל של אהריות כוזבת לשלמות העם. ■

רן אדליסט הוא פרשן מדיני בטחוני של "נונסטופ", אתר הטלוויזיה והאינטרנט מבית מת"ב ו"דיסקונט השקעות"

רגע אחד לפני הבליעה

התקשורת החבוססת עושה את צעדיה הראשונים במסגרת שלב ההסתגלות לעיתונות האינטרנט

א ר נ ו ן ל ו י

למי שקורא עיתונים (רגילים) ומאזין לרדיו או לטלוויזיה (הרגילים), מצטיירת לעתים רשת האינטרנט כג'ונגל מרוחק, משוחרר מגורמות ומדאגות. בשנה האחרונה אירע כמה פעמים שכלי התקשורת הוותיקים נאחזו בעובדה שמידע כלשהו התפרסם באינטרנט כדי להביא לקהלם. בקולם החמוץ של אלה מבין עיתונאי קוליישראל, למשל, שנאלצו להחרות-להחזיק אחר הפרסום באינטרנט בכרזת החשדות נגד יצחק מרדכי, נשמע גם ריחוק – כביכול היתה הרשת משחק אחר, בעל כללים שונים ובלתי מוכרים. ובכן, החדשות על לידתו של כלי תקשורת מסוג אחר הן, עדיין, מוקדמות. עיתוני האינטרנט הישראליים נראים ומתנהגים, לפי שעה, כמו עיתוני נייר המוקרנים אל הקורא ממסך המחשב שלו. הם אינם מנצלים עדיין את מלוא הפוטנציאל הטכנולוגי של הרשת. נכון לעכשיו, יתרונותיהם העיקריים טמורים במהירות העדכון (כאילו חילק העיתון מכשירי רדיו בצמוד למהדורה המודפסת שלו, לנוחיות הקורא הלחוצן), ובעובדה שהקריאה היא בחינם. בשנתיים-שלוש האחרונות נוספו למפה התקשורתית בארץ עשרות כלי תקשורת אינטרנטיים. ליתר דיוק, עשרות מקורות שבהם ניתן להשיג חדשות. במרבית הפורטלים הישראליים, כגון "וואלה", "נטקינג", או "נענע", ניתן, במסגרת שלל השירותים המסחריים המוצעים לגולש, גם שירותי חדשות. אולם אלה ברובם מסתכמים במתן מבזקים מורחבים יותר או פחות, או הפניות למקורות אחרים, כמו גל"צ ("msn-נענע") או "הארץ" (iol). נוסף עליהם קיימות מהדורות האינטרנט של העיתונים ("מעריב", "הארץ" ו"גלובס") ושל הערוץ השני. אלה, כמעט בלעדית, מהדורות אלקטרוניות של מהדורות הנייר או הטלוויזיה. חוץ מהן אפשר להשיג שירותי מבזקים, חדשות בתחומים שונים ועדכונים מן הבורסה או מעולם הספורט בעשרות אתרים אחרים, החל מן האתר של צה"ל וכלה בפורומים שונים של חברות הטכנולוגיה הישראליות, באתרי ספורט למיניהם או במגזינים הרוויאים אור אוויליין.

הנתונים המתפרסמים מפעם לפעם מצביעים על מגמה נמשכת של עלייה בשימוש של אזרחי ישראל באינטרנט, ובמסגרתה עלייה מסוימת גם בקבלת חדשות משם. בסקר שנערך עליידי חברת גאלופ ביוני האחרון (בקרוב 1,200 גולשים בגילאי 10 ומעלה, המהווים מרגם מייצג של אוכלוסיית המדינה), נמצא כי 29% מבתיהאב דוברי העברית בישראל מחוברים לאינטרנט וגולשים יותר משעה בשבוע. זאת לעומת 21% לפני שנה ו-5.4%

ב-1997. כ-11% מן המשתמשים ברשת העירו כי הם מתערכנים בחדשות באינטרנט לעתים קרובות מאוד (כחישוב גם, כמות זו מהווה כ-2% מאוכלוסיית המדינה), ו-25% העירו כי הם עושים זאת לעתים קרובות. בשנה שעברה היה נתוני השימוש בחדשות באינטרנט דומים לאלה, אולם לפני שנתיים העירו רק 6% כי הם מתערכנים באינטרנט. לשם השוואה, לפי נתונים שמביא ה"קולומביה ג'ורנליזם ריבי" בגליון יולי-אוגוסט שלו, 20% מן האמריקאים מקבלים את החדשות שלהם מן האינטרנט. הנתונים האלה לא נעלמו מעיניהם של בעלי ההון, גם בתחום התקשורת, ובחודשים האחרונים עשו שניים מהם, ארנון מוזס ועמוס שוקן, צעדים חשובים בתחום עיתונות האינטרנט. שוקן הצטרף לגיא רולניק, לשעבר עורך מדור הכלכלה ב"הארץ", להקמת אתר החדשות הכלכליות The marker, ואילו קבוצת "ידיעות אחרונות" העלתה לרשת, לאחר הכנות ממושכות, את ynet. שני אלה, בתוספת העיתון "עניין מרכזי" בעריכת רמי יצהר, הם שלרשה כלי תקשורת עצמאיים, בעלי מערכות משלהם וסגנון משלהם, המתחילים לים אט-אט (או אולי דווקא במהירות מסחררת, קשה לדעת) לתפוס לעצמם מקום ככלי תקשורת ישראליים מן המניין.

אף כי קשה לאמוד את מאזן הרווח וההפסד של המיזמים האלה של עיתונות מקוונת, ברור כי הם טרם הציגו רווחים בשלב כה מוקדם של פעילותם. נראה כי רווחיותם תבוסס על פרסום, כמו בעיתונות הנייר וכמו במרבית העסקים באינטרנט, וייתכן שבמידה כזו או אחרת גם על מתן שירותים מקוריים, כגון שירותי מסחר, בייחוד ב-ynet.

e-תון של המדינה?

ynet (www.ynet.co.il), שעלה לרשת בתחילת יוני, הוא כבר עתה אחד האתרים העבריים הגדולים ביותר ולפי חלק מן ההערכות הפופולריים ביותר ברשת. ב-ynet מסרבים למסוד מספרים, אולם לפי הערכות שונות מועסקים באתר כ-130 עובדים, מתוכם כ-80 כתבים ועורכים. לפי הוראה מפורשת של המ"ל, ארנון מוזס, נמנעו ב-ynet מגיוס כתבים ועורכים מתוך שורות "ידיעות אחרונות", והקשר בין מערכת האתר לבין מערכת העיתון מצומצם מאוד ומוגבל למתן שירותים, דוגמת שירותי ארכיון שמספק "ידיעות" הוותיק לאתר החדש. בהקמת האתר הושקעו, שוב לפי הערכות, כ-10 מיליון דולר. האתר שייך לחברה עצמאית, "ידיעות אינטרנט" מקבוצת "ידיעות אחרונות", המפעילה עוד כמה אתרי אינטרנט בארץ, ביניהם "לוח ידיעות אחרונות", "ידיעותיון", "ראש 1", "הדקה ה-90", "המכרז הכפול" ועוד. "ידיעות

ההיסטוריה הקולנועית של ילד העץ בעל האף המתארך, לקראת צאת גרסתו החדשה של רוברטו בניני.

לדברי חספר, הניסיון להתייחס אל האתר כאל עיתון מוטעה מעיקרו. המטרה בהקמת האתר היא, בלשונו, "ליצור את אתר האינטרנט מספר 1 (באי רץ)", ומבין השורות ברור כי זהו נסיונה של קבוצת "דיעות אחרונות" לכבוש לעצמה נתחשוק באינטרנט המקביל לנתחישוק שהיא מחזיקה בער לם התקשורת הלא מקוון. חספר מסביר כי ככל שיהלוף הזמן יהפוך ynet פחות לעיתון, ויותר לאתר מידע רב-תחומי: "אנחנו רוצים, למשל, להיות אתר שיוכל לספק מצד אחד חומר לסטודנט שכותב עבודה לאוניברסיטה, מצד שני אינפורמציה לאדם שמתכנן נסיעה לחו"ל, ומצד שלישי גם חדשות, למי שרוצה להיות מעודכן". מבחינה עיתונאית רואה חספר את ynet כמעד-

אינטרנט" הוקמה לפני שנתיים, אך רק בשנה האחרונה הוחלט להקים עיתון עצמאי, בעל מערכת נפרדת מ"דיעות אחרונות" ובעל אופי שונה. עד אז חשבו בעיתון להעלות לרשת מהדורה אלקטרונית של העיתון המודפס, כפי שעשו ב"הארץ", "מעריב", "גלובס" ומרבית העיתונים הגדולים בעולם. מהדורה כזאת קיימת כבר שנתיים, ועוברי העיתון וכתביו בחו"ל יכולים לקרוא את העיתון במהדרתו האלקטרונית מדי יום, אך היא אינה פתוחה לקהל הרחב. ב"דיעות" אומרים כי נראה שהמו"ל, מוסס, החליט לא לפתוח את המדורה האלקטרונית לקהל הן משום שהוא אינו מרוצה מאיכותה, והן מפני שהוא חושש מפגיעה בקהל המנויים של "דיעות אחרונות".

ynet נמצא עדיין בתקופת הרצה, כפי שמצוין בפינת דף הבית של האתר. העורך הראשי זאב חספר מצוין, אף כי אינו מוכן לפרט, שיש לאתר תוכניות התרחבות ושינוי וכי ביסוס מעמד של ממש באינטרנט ובעיני תונות הוא דבר שייקח עוד זמן. ynet טרם ביצע מאמץ שיווקי של ממש, פרט למתן שירותי סטטיסטיקה לערוץ הראשון בטלוויזיה, במהלך שידורי אליפות אירופה בכדורגל. אך נראה שבשלב מסוים מתוכנן בליץ שיווקי רחב היקף.

לקורא התמים נראה האתר כעיתון לכל דבר. בעמוד הראשי שלו מתנוססת כותרת ראשית (אם כי קטנת ממדים), הפניות לכתבות, לדיעות ולמאמרי דעות, וכמובן מבזקים המתעדכנים מדי כמה דקות. ynet בנוי כרגע מארבעה ערוצי צים ראשיים: חדשות, ספורט, דעות ואינדקס, אם כי מתוכננים גם ערוצים נוספים, שחלקם קיימים על מחשבי האתר אך טרם עלו לרשת. ערוצי החדשות עוסק בנושאים המעסיקים את כל כלי התקשורת והוא מורכב מכמה תת-ערוצים: פוליטי-מדיני, בארץ, בעולם ומיוחד. באחרון מופיעים פרויקטים מיוחדים בנושאים שונים, למשל, סיכום שבוע שנות נשיאותו של עוזר ויצמן או דו"ח מבקר המדינה על השלטון המקומי. ערוץ הספורט של ynet גדול ומקיף, והוא מתעדכן במהירות בתוצאות מענפי ספורט רבים. ב-ynet מופיעים מדי יום, כנהוג באתרי אינטרנט רבים בעולם, משאלי דעת קהל בנושאים שונים, שבהם מוצגת לקורא שאלה בנושא כלשהו ("מי אשם בתאונות הדרכים?", "איוה מין פיזיים צריכות חברות הסיגריות לשלם?", או: "האם הפגין ברק בקמפדיייוויד עמידה איתנה?") וכמה תשובות,

כך שכאשר הוא משיב מתקבלות תוצאות המשאל העדכניות, כציון כמות המשתתפים (ואזהרה שאין לראות בתוצאות מדגם מייצג כלשהו, כמובן).

ערוץ האינדקס הוא המסגיר את היותו של ynet יותר מעיתון. זוהי ראשיתו של פורטל במתכונת המוכרת: אינדקס אתרים רחב למדי שנלווה אליו מנוע חיפוש וכן מדריכים ושימושוני שונים. כך למשל, מציע ynet "גלישה עם אופי" - מדור ובו המלצות על אתרים שונים בעולם ובארץ מפי טיפוסים סטרי-אוטיפיים שונים: האריסטוקרט, יפת-הגפוש, הקלאפטע, המאצ'ו, המשועממת ועוד.

כרמה העיתונאית נראה ynet כבעל אופי שונה למדי מעיתון האם שלו. מצד אחד, נראה ש-ynet שומר על טון מאופק יותר (המגמה הומחשה בסיקור ועידת קמפדיייוויד, למשל). מצד שני, לעתים עוסק האתר בהבלטה בנושאים שהיו מוצאים את מקומם ב"דיעות אחרונות", מן הסתם, עמוק בינות לרפי התרבות והפנאי. הרבר ניכר במיוחד בסופי שבוע, אז עובר ynet לפאות ה"סוף-שבועי-רגוע" שלו. כך, למשל, בסוף השבוע שלאחר בחירת הנשיא קצב, שעה שכל העיתונים עסקו במצבו הפוליטי המתערער של אהוד ברק, עסקה הכותרת באתר ב"צד האפל של פינגווי" - פרויקט מיוחד על

כת מסוג שונה: "האופי שלנו יותר רדיופוני מאשר אופי של עיתון", בשל האפשרות של האתר להתעדכן במהירות. "בעיתון שיוצא פעם ביום כל מערך השיקולים חייב להיות אחר", הוא אומר בהתייחסו לטון השונה של הדיווחים על פסגת קמפדיייוויד. "העורך חייב להיות בטוח שהעיתון יישאר רענן בעוד עשר שעות. לנו אין הבעיה הזאת. העבודה שלנו מבחינה זאת יותר אינטנסיבית, אבל יותר קלה".

שוני נוסף שאפשר להבחין בו, ב-ynet כמו בעיתוני אינטרנט אחרים, הוא הדגש המועט המושם על עבודת תחקיר, או על תפקידה הקלאסי של העיתון נות כ"כלב שמירה". העיתונות האלקטרונית ממעטת לפי שעה בתחקירים או בחשיפות מרעישות (יוצא מכלל זה, אולי, "עניין מרכוז"). חספר מודה שהיא למנט הביקורת, התחקירי, חלש באתר שבעריכתו, אולם הרבר מכוון: "אין לנו יומרה להפיל את הממשלה באמצעות תחקיר או סקופ", הוא אומר. "אם יהיה תחקיר כזה - אני אשמת, אבל אני לא חושב שזה עיקר המגנט שלנו".

ב"דיעות אחרונות" נוצרו מתחים שונים סביב הקמתו של ynet. גורם בכיר בבית "דיעות אחרונות" יודע לספר כי במהלך הזמן הקצר ש-ynet קיים נתגלעו עימותים בין כתביו לבין כתבי העיתון המודפס, ביחוד סביב

ב-The marker מתכוונים להרחיב את הכלים האלקטרוניים העומדים לרשות הגולש, ולאפשר פרסונליזציה של תוכני האתר, קבלת חומרים ממנו ברואר האלקטרוני ושירותים דומים.

The marker מיועד בעיקר לאנשי עסקים ולמתעניינים בשוק ההון ובשרי קי הטכנולוגיה, ומרבית כותביו הם בעלי עבר ורקע בעיתונות הכלכלית או בתחום העסקי. לעורך הראשי של האתר, גיא רולניק, בעלות חלקית בחברה (כ-5%), גם לעובדים אחרים באתר יש אופציות או כמות קטנה ממניותיו. זהו דפוס ארגוני הקרוב יותר לזה של חברת הייטק מאשר לעיתון. מצב זה, שבו לעיתונאי שותפות עסקית בכלי התקשורת שבו הוא עובד, חדש בעיתונות הישראלית, שמרבית הצרות שניתנו עליה בשנים האחרונות היו רווקא תול-דה של חולשת העיתונאים מול מו"לים, ששליטתם בעיתונות היתה בלע-דית ורבת עוצמה. לדברי עופר שלח, הכותב הן ב-yenet והן ב"ידיעות אחרונות" והיחיד המועסק בשניהם, מקונסטלציה חדשה זו יכולה לצמוח רק טובה לעיתונות הישראלית: "בעיני כל תזווה של מקבילית הכוחות מן המו"לים לכיוון העיתונאים היא ברכה. כל הצרות של העיתונות בארץ באו מהכוח העודף שיש כאן למו"לים". לדבריו, מערך כוחות גרוע יותר מזה הקיים לא ייתכן, ולכן כל שינוי הוא לטובה. לדעתו, אין סכנה בכך ששיקור ליהם העיתונאיים של אלה שלוקחים חלק בבעלות על כלי תקשורת יושפי-עו מן האינטרסים העסקיים של כלי התקשורת: "עיתונאי זה עיתונאי. הבעלות על העיתון יכולה, אולי, להוות תמריץ נוסף, לגרום לזה שהעיי-תונאי יעשה עבודה טובה יותר".

השליטה ב-The marker נמצאת בידי של עמוס שוקן, מו"ל "הארץ". כאשר הוקם האתר עברו חלק מכותביו, ובהם שגיא חמץ, יונתן נשיא, דרור פויר ואחרים מ"הארץ" ל-The marker. מעברים אלו עוררו מתחים במערכת "הארץ". בתחילה תכננו רולניק ושוקן להקים את האתר כחלק מן האתר של "הארץ" ולמקם את המערכת בכניין העיתון, אולם שינו את תוכניתיהם לנר-כח התנגדותם של אנשי "הארץ". עם זאת, בכיר ב-The marker מסביר כי אחת הסיבות להקמת מיום נפרד מ"הארץ" הוותיק הוא הרצון ליצור גוף צעיר ואטרקטיבי, בשל הצורך לגייס אנשי מחשבים צעירים ואיכותיים.

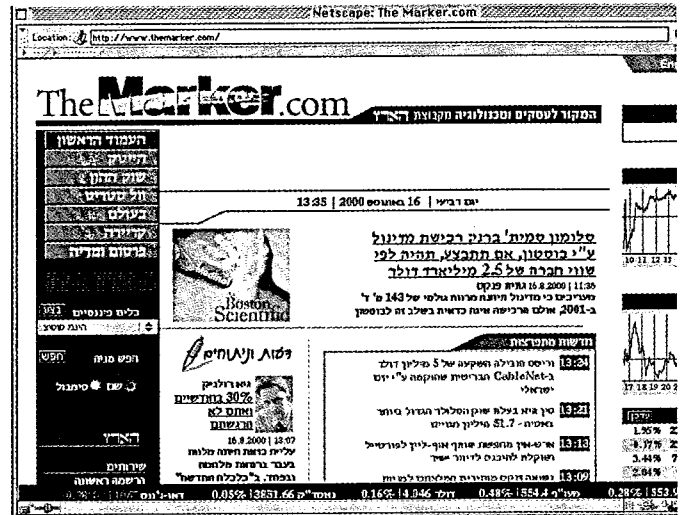
כתבים בעיתון מספרים כי גם במערכת "הארץ" יש מודעות רבה לתחרות מצד עיתונות האינטרנט, וחשש מבריחת כתבים, בייחוד ל-yenet. מערכת "הארץ" עושה מאמצים למנוע נטישות ומסיבה זו אף חלה עלייה מסוימת במשכורות. ב"הארץ" וב-The marker יודעים לספר על התנגדות רבה מצד בכירי "הארץ" למעברים לעיתונות האינטרנט. אחד הכותבים מספר על צעקות וגידופים שהטילו בו בכירים בהנהלת המערכת כשהודיע להם שהח-ליט סופית לעבור ל-The marker. לדבריו, כל עוזבי "הארץ" נתקלו ביחס דומה. הוא מוסיף: "אנשים ב'הארץ' הם פרו-אינטרנט ברמה העקרונית, אבל בפועל זה לא כלי-כך מתבטא". כראיה ליחסים בין המערכות הוא מצביע על כך שב-The marker משולכות הפניות לכתבות ב"הארץ", בעוד שב"הארץ" אין כמעט הפניות ל-The marker.

אנשי The marker, עד כמה שניתן לשפוט, הם חבורה אופטימית למדי. קשה לשמוע מהם ביקורת על עיתוני האינטרנט, או חשש מפני תוצאות המע-בר של העיתונות למדיום החדש. דרור פויר, פרשן בכיר באתר, נשמע אופטי-מי למדי הן לגבי מעברם של עיתונים אל האינטרנט והן לגבי סיכויי הצלחתו של The marker. בעיניו יש בעיתונות האינטרנט, בארץ ובעולם, מגמה מתמשכת של התמקצעות והתמחות. אחד היתרונות הגדולים של עיתונות האינטרנט, הוא סבור, היא היכולת לספק הקשר עבור הקורא, ולספק חומר כמעט בלתי מוגבל בכמותו בכל נושא שהוא עוסק בו, אפשרות שאינה קיימת בכלי תקשורת אחרים. עם זאת, הוא אינו סבור שהמעבר לאינטרנט מסמן מהפכה בעיתונות. לדבריו, האינטרנט הוא מדיום חדש, אך אינו משנה באופן מהותי את סגנון העבודה העיתונאית או את סוג השירות שיספק כלי התקשור-רת לקהל. גם שגיא חמץ, עורך קריירה, שיווק, מדיה וקהילה באתר, סבור שהמעבר לאינטרנט מהווה הן יתרון מקצועי לעיתונות והן יתרון כלכלי - ברמות חשיפה מרובה יותר ונכונות גדולה מצד גופים עסקיים להשקיע ולפרסם באינטרנט.

בתקופה האחרונה מרבים לדבר על סכנה האורבת לאתרי אינטרנט

השימוש שעשו כתבים מן האה הצעיר בשמו של "ידיעות אחרונות" להשת-חומר ומקורות. בכמה מקרים הציגו עצמם כתבי yenet כאנשי "ידיעות אחר-נות", תפסו את מקומם של כתבי העיתון באירועים שונים או שלחו מכתבים על גבי נייר רשמי של העיתון. לדבריו, ב"ידיעות אחרונות" אף לא אהבו את העובדה ששמו של העיתון של המדינה מוצנע מאוד באתר, וכי נעשה שימוש בשייכות לקבוצת "ידיעות אחרונות" אך לא ניתן לה הקרדיט, אף לא בצורת אוכור שמה בעת ביצוע פולריאפ.

ב"ידיעות אחרונות" יודעים גם לספר על מעבר מורגש של עיתונאים מן העיתון, בין היתר למיזמי אינטרנט שונים או לחברות הייטק, שהשכר בהם, כולל ב-yenet, גבוה באופן משמעותי מן השכר בעיתון. בין העיתונאים שפרשו מ"ידיעות אחרונות", חלקם סביב כניסתו המחודשת של משה ורדי לתפקיד העורך הראשי, והעוסקים היום בתחומים טכנולוגיים מצויים כמה

כתבים בכירים יחסית בעיתון, כגון שלמה אברמוביץ', שילה דהיבר, לשע-בר רכו הכתבים, גיל ריבה (שיחזור ככל הנראה לתפקיד הרכילאי של העיי-תון) ואחרים.

תזווה של מקבילית הכוחות

The marker (www.themarker.com), אתר החדשות הכלכליות מקבוצת "הארץ", הוקם לפני כמה חודשים. עלייתו לרשת לוותה במסע פרסום נרחב בטלוויזיה, בקולנוע ובעיתוני קבוצת "הארץ". בהפקת האתר וכתבתו עוסי-קים כשישים איש, ביניהם כשלושים עיתונאים. נוסף עליהם מופיעים באתר מאמרי ניתוח ופרשנויות של אנשים שונים מן המגזר הפרטי. ל-The marker הסכם סינדיקציה עם האתר האמריקאי The Street.com המחזיק גם בכ-20% מן הבעלות עליו.

The marker, כפי שהכריז מסע הפרסום שליווה את השקתו, רואה עצמו כ"ערוץ חדש לכלכלה החדשה": עיתון כלכלי לכל דבר, אשר, כפי שמוכרו בפנת עמוד "מדיניות המערכת", מבקש לפעול "על-פי כללי העיתונאות והאתיקה המקובלים בקבוצת 'הארץ'. העורכים, הכתבים, עורכי המשנה והמתרגמים של The marker מבטיחים לעשות כל מאמץ להביא חדשות הוגי-נות, מדויקות, ועל-פי כללי אתיקה עיתונאית גבוהה".

עמוד השער של The marker מכיל ידיעות, הפניות לכתבות ולטורי פרשנות ורעות ו"חדשות מתפרצות" - מבזקי חדשות כלכליות המתעדכנים מדי כמה דקות. מרבית החומר, ובייחוד המאמרים, סובבים סביב עולם ההיי-טק: אינטרנט וטכנולוגיה. The marker מציע שישה מדורים עיקריים: היי-טק, שוק ההון, ווליסטריט, בעולם, קריירה, פרסום ומדיה. הוא מציע גם שירי-תי שוק הון לקוראיו: חיפוש מניות ומעקב אחריהן, בניית תיק מעקב אישי ועדכון שוטף של שערי המטבע ומדרי המניות בארץ ובניו יורק.

בתחומים שונים בארץ ובעולם, ובייחוד לעיתונות האינטרנט, ברמות המגמה הנמשכת והולכת של איחוד שירותים (קונסולידציה), שבמסגרתה מציעים אתרים שנפחם הולך וגדל, לצד שירותים עיתונאיים במהותם, גם שירותי מסחר מקוון מסוגים שונים. על החשש שמא גופים כאלה עשויים ליפול קורבן להשפעת האינטרסים העסקיים על הפעילות העיתונאית מגיב שגי'א חמץ בביטול: בארה"ב, הוא אומר, "יש כמה וכמה גופים המציעים מידע עיתונאי ושירותי קניות באותו אתר, למשל Cnet או Zdnet (האחרון נקנה לאחרונה על-ידי הראשון; א"ל), ובהם לא נראה לי שהריווח העיתונאי נפגע. עיתוני אינטרנט הם בדיוק כמו עיתונים רגילים". ייתכן בהחלט שחמץ צודק, אולם מטריד דה משהו העובדה שאין הוא מודאג כלל מן הבעיה.

עניין אחר

"עניין מרכזי" (www.news-israel.net), אם לא ידעתם, הוא אתר האינטרנט שבו נאחז קול-ישראל כשפרסם שיצחק מרדכי הוא השר המואשם בהטרדה מינית. הוא גם העיתון שבו פורסם כי עפרה זוה מתה לאחר שחלתה באיידס, וכי "השרוף" הוא לא אחר מחיים צינוביץ'.

בפרשת מותו של השגריר אליהו בן-אלישר שמר רמי יצהר, עורך האתר, על איפוק (או אולי על חוסר מקורות) והסתפק בכותרת: "בן-אלישר מת בנסיבות מאוד מאוד מביכות". לשמועות שהתעופפו בחלל האינטרנט הוא הניח, הפעם, לנפשן.

מחצית מן הבעלות על "עניין מרכזי", שהוקם באוקטובר 1999, נמצאת בידי יצהר, באמצעות חברת "אטרקציה תקשורת" שבבעלותו. המחצית השנייה נמצאת בבעלות חברת "אורפז". יצהר טוען, כי בקרוב צפויה השקעה "בסכום בן שש ספרות" מצד גוף עסקי גדול, אך מסרב למסור פרטים נוספים. לפי שעה, ניכר בעיתון כי תקציב ההפ"קה שלו קטן משמעותית משל מתחריו, הן בחוותו הגראפית, הן ברלות הטכנולוגית היחסית שלו, והן בעובדה שלא ביצע כל מאמץ שיווקי או התקשוריות עסקיות עם גופי אינטרנט אחרים. באתר עובדים כעשרים איש, העוסקים הן בהבאת החומר החדשותי והן בהפקה.

"עניין מרכזי" מורכב אף הוא ממדורים שונים. הרגש בעיתון מושם על הקהל הצעיר - לעיתון עמוד צעיר, עמוד תרבות ובידור וסגנונם ותוכנם מכוון, כפי שגם מעיד יצהר, לבני נוער. ל"עניין מרכזי" גם מקומונים און-ליין - עמודים העוסקים בחדשות מקומיות מהרצליה, רמת-

השרון, רעננה, כפר-סבא, הוד-השרון, בתיים, חולון, רחובות ונס-ציונה. "עניין מרכזי" שונה מיתר עיתוני האינטרנט, ולמעשה מיתר כלי התקשורת בארץ. זהו עיתון חצוף יותר, ביקורתי יותר, שאיננו חושש, מצד אחד, לפרסם את מה שירדע לכל עיתונאי במדינה, אך איננו נענה, מצד שני, לכללים - כתובים ובלתי כתובים - המנחים את מערך כות כלי התקשורת האחרות. כך, למשל, אין בעיתון כל ציון של שמות הכותבים (פרט לעורך). יצהר מסביר כי לתפיסתו (במסגרת היותו קצין לשעבר במצ"ח) אין הוא מנהל עיתון אלא סוכנות ביון, שתפקידה איסוף, מחקר והבאת נתונים. בסוכנות ביון, הוא מבהיר, אין מפרסמים את שמות הסוכנים. עם זאת הוא מצייץ גם שאין לו עניין לקדם את הקריירה של כתביו על-ידי פרסום שמותיהם. יצהר טוען כי באתרים רבים ומכובדים בעולם מקובל לפרסם ידיעות בעילום שם - אולם בעניין זה, למרבה הצער, הוא טועה.

ב"עניין מרכזי" אין מאמינים בהפרדה בין דעות לידיעות. כך למשל, בזמן פסגת קמפ-דייוויד, כאשר ביקר דוד לוי באוהל המחאה של מחנה הימין, הזדעקה הכותרת באתר: "אין גבול לחוצפה של דוד לוי: הנעלב הנצחי עכשיו בתפקיד המעליב העלוב". דוגמה נוספת: ב-4.8.00 הופיעה הכותרת החדשותית למראה: "תצלום השנה בעיתונות שייך לידיעות אחרונות" וליום "77". התצלום המדובר הוא תצלום מבניקורו של משה קצב, לאחר בחירתו לנשיא המדינה, אצל הרב המקור בל כדורי. תחת התצלום הופיע טקסט (שאגב, ניתן בו קרדיט לרמי יצהר ככותב), שבו תואר משה קצב כ"קד קידה, אוהו בכף היד הרופסת, עוצם את עיניו ומנשק את היד המושטת בכניעה מוחלטת". יצהר אינו מתרגש מן הערוב בין פרשנות, עמדות ודיווח: "הקהל לא יודע לקבל החלטה בלי פרשנות. גם במשחקי כדורגל יש פרשן. לכאורה זה עלבון לאינטליגנציה אבל למעשה, בגלל התפתחות התקשורת יש עצלות מוחית שבה אנשים רוצים לשמוע מה יש לפרשנים לומר. כבר מזמן היטשטשו הגבולות בין סיקור לפרשנות ממילא".

יצהר רואה את מעמדו כייחודי בין כלי התקשורת הפרטיים, בהיותו חף מכל אינטרסים זרים, עסקיים או אחרים. ואכן, בעיתונו נמתחת ביקורת חריפה על כל כלי התקשורת. בין היתר תקף בחריפות את אתר הספורט ONE: תחת הכותרת No One Home נכתב ב-27 ביולי: "אם אתה גולש לאתר הספורט המגוחך של יורם ארבל אתה לא רק מתאכזב - אתה מת מצחוק מהחוכבנות. בדיחה ושמה ONE". בהמשך הושתחו דברים בוטים בארבל. יצהר מסביר, כתשובה לשאלה, כי אין לו דבר נגד ארבל: "אין לי שום דבר אישי נגד יורם ארבל. אישי זה לומר, נניח, שהוא גמל. מה שכתבנו זו ביקורת לגיטימית". באותה מידה חולק האתר שבחים לתקשר רת כשהוא מוצא לנכון. ב-5.8.00 סיכם האתר שבועיים וחצי שבהם הנחה דן שילון את "מה בוער" בגליציה"ל במלים אלו (לפניכם הטקסט המלא): "דן שילון, שהחליף משך שבועיים וחצי את רזי ברקאי בתוכנית הבוקר של גל"צ, עשה עבודה מופלאה, שהוכיחה כי הוא עדיין עיתונאי מהמדרגה הראשונה ואיש רדיו מבובו. לרדיו יש יתרון: לא צריך לעשות ריאטה. דן עשה את תוכנית הבוקר באופן המרשים ביותר מכל הבחינות. פשוט חוויה. רזי ברקאי חוזר ואין שבחים לשילון כדי להפחית במלוא הנימה ביכולתו המוכחת רבת השנים של רזי ברקאי. אז ברוך שובך רזי". האם יש לשפע מחמאות אלה קשר לעובדה שיצהר עובד גם בגליציה"ל? לכותב האנונימי הפתרוני.

רמי יצהר סבור שלעיתונו יש השפעה חשובה על העיתונות הישראלית, וכי הוא מסייע להוציא אותה מן ההקפאה שבה היא שרויה. אולם, הוא מסביר, כמו בכל מהפכה, גם בתהליך ההתקבלות של עיתון כמו "עניין מרכזי" יש שלושה שלבים: דחייה, הסתגלות וקבלה. ייתכן מאוד שהוא צודק, לא רק לגבי "עניין מרכזי", אלא לגבי עיתונות האינטרנט כולה. נראה שהתקשורת הישראלית המבוססת עושה כעת צעדים ראשונים במסגרת שלב ההסתגלות, שהוא כעין לעיסה זהירה של המזון החדש. יש לאחל לה שלא תעבור את השלב החשוב הזה מהר מדי, לפני שתפנה לשלב הבליעה.

ארנון לוי הוא מזכיר מערכת "העין השביעית"

תפוזות תקשורת/עניין מרכזי

Location: http://www.news-israel.net/13shore.html

www.NEWS-ISRAEL.NET

מקבוצת אטרקציה תקשורת בע"מ

עיתון שירדע כל הנושא

אין גבול לאכזריות ופסקליסות: החופשה של נמרודי "ארוכה מדי" לטעמה של פרקליטות המדינה

חדשים ירוכים כבר נמקו רגלי ל של מלריב צמא. רוא עזר על תום החליטם והצמיחם נגדו וצוותהלים בימים אלה בבית המשפט. בסוף החליטו יצאנו לו של שטר עטרה השלום

עמוד ראשי
רמי יצהר

11:43 PM

"עניין מרכזי" העיתון המקוון המגדל בישראל

עמוד ראשי
מחשבים ואינטרנט
אופנה וחברה
כלכלה ונדל"ן
תרבות ובידור
צרכנות וקניות
עמוד צעיר

מדפדף בין המסכים

אבחנותיו של צרכן עיתונות האינטרנט

התקשורת - מקבל לידיו את היכולת להתערבן כרצונו ולפי נחיותו, ולא לשעבר את עצמו להאזנה, למשל, למהירות חרשות דווקא בשעה מסוימת. וכך, המידע השוטף הזורם באינטרנט עתיד לאזן את התחרות בין שתי הטכנולוגיות - המשודרת לעומת המודפסת. שובם של המאזינים והצופים אל הטקסט הכתוב, כדי לקבל גם דיווחים מידיים, מותנה בשיפורים הנדרשים עדיין באתרי האינטרנט, כדי שיוכלו להציע מידע כתוב ערכני ומשמעותי. המבזקים הנהוגים כיום במרבית האתרים טרם הוכיחו את מיצוי אפשרויות הדיווח המיידיות. אפשר שטרם הושקעו בהם המשאבים המתאימים - הן בכוח אדם והן בניצול הפוטנציאל הטכנולוגי גי הזמין. עורכי המבזקים טרם גיבשו מדיניות סיקור ברורה; חשוב וטריטוריאלי משמשים בערכוביה במבזקי האינטרנט. עד שיוכנסו השיפורים - שומר המידע המשודר ללא מאמץ מיוחד על יתרונו.

חוויה מסוג חדש

לקריאת המהדורה האלקטרונית של העיתון המודפס יש יתרונות רבים. היא משחררת אותך, למשל, מנטל הנייר הטורדני, כמו גם מגודש החומר הפרסומי. שוב אין צורך ל"נקות" תחילה את העיתון ממוספים מסוימים שאי נך מתעניין בהם, כמו גם משלל עמודי פרסומת. לא תמיד זה יתרון: תוספי מידע החבויים בפרסומת נעלמים מן הקורא, לטוב או לרע. בייחוד בולט בהעדרו המידע על אירועים שונים, מעציבים או חגיגיים, כזה הצפון ברפרוף מהיר על מודעות האבל, למשל, או מבט חפז על מודעות האירועים המספק מידע על פרסים, ימי עיון, עצומות ציבוריות וכדומה.

זאת ועוד: על גבי צג המחשב גם נשללת מאתנו החוויה של דפדוף ושל רשרוש הנייר, ומצמצמת ההנאה האסתטית מן העיצוב הגרפי של העיתון. אבל כאשר אלה נעלמים, מוענק שוב המקום המרכזי לטקסט עצמו. קריאת העיתון מעל גבי צג המחשב עשויה להשיב את תשומת הלב מן הצורה והאריזה לעבר הטקסט עצמו, אל התוכן - וכך להחיות את ההתייחסות העניינית לתוכן המידע. הנה כך, דווקא באקלים מקלוהניסטי, שעל-פיו "המרום הוא המסר", והאריזה חשובה יותר מן התוכן, והעיתונות הכתובה מעמיקה את המרחיבים החזותיים כדי להתחרות בעוצמתה של הטלוויזיה, באים אתרי החדשות באינטרנט ומעניקים חיים חדשים לטקסט הכתוב, נטול הגימיקים הגראפיים והפירוטכניקה החזותית.

יחסים חשתיים

במהדורה האלקטרונית של "הארץ", כמו בעיתונים מקוונים רבים בעור, לם, מוצגת לפי שעה רשימת הכותרות של הידיעות, הכתבות והמאמרים, ולצדם שמות הכותבים, בחלוקה למדורי העיתון השונים. הרשימה הזו היא אחידה, כמעט משעממת בעיצובה. אין כותרת אחת שונה מרעותה: לא בגודל הגופן, לא במספר הטורים שהיא משתרעת עליה - כל הסימנים שאנו מורגלים בהם מן העיתון המודפס כדי להבין את שיקולי העורך ואת סדר העדיפות יות שלו. אין גם עמודים "קרמיים" או "אחוריים" בעיתון האלקטרוני.

קרוב לארבעה עשורים שימש אותי בנאמנות העיתון המודפס. הוא התמקם היטב בתפריט היומי, והיה חלק מקורש מסדר-היום האישי. על כן חשתי תחילה שהחלפת העיתון המודפס במהדורת האינטרנט שלו עלולה לטלטל את שגרת יומי. במפתיע, החשש התברר: הרפוף במהדורה האלקטרונית של היומון תפס מיד את חלל העיתון המודפס, ללא "כאבים" רבים. ללמדך, הכל עניין של הרגל.

כאז גם עתה, דבר ראשון בכורך - "הארץ". אלא שבמקום לדפדף בין עמודי הנייר, אני "מדפדף" בין המסכים, מדלג בין המדורים המוכרים לי, בוחר לעתים לפי הכותבים המזוהים עם תחומי הסיקור, קורא - ובמקרה הצורך אף מוריד ידיעות וכתבות הישר לדיסק הפרטי שלי, לשמירה ולקריאה בעתיד. כבר שנים אני נוהג לשמור ידיעות בדרך זו, אלא שהפעם הדבר נעשה במקביל לקריאה, ולא בעקבות העיון בעיתון המודפס. הארכיון הפרטי, ההולך ומצטבר בדרך זו, נוח שבעתיים מגזירה ותיוק של קטעים מודפסים, ותוכנת מחשב גם מאפשרת לאתר בשעת הצורך, בקלות יחסית, פריטים מתוך הארכיון הפרטי.

המעבר מה"הארץ" המודפס למהדורה האלקטרונית של העיתון מעלה רהורים באשר לעידן החדש של העיתונות, נוכח המידע השופע באתרי האינטרנט, העתיד להיות חלופה מרעננת לעיתונים המסורתיים והמודפסים. מקורות המידע האלקטרוניים מעמיקים את הפלורליזם התקשורתי ומעוררים במקביל סימני שאלה לגבי עתיד העיתונות הקונבנציונלית בעידן האינטרנט.

תחרות מתאזנת עם השידור

נראה שהמידע הכתוב באתרי האינטרנט למיניהם עשוי לספק תשובה הולמת לתחרות בין העיתונות המודפסת לבין אמצעי השידור. מזה שנים מנצלים אמצעי השידור האלקטרוניים, ובעיקר הרדיו, את יתרון המיידיות. גם הטלוויזיה ידעה להסתגל לנסיבות החדשות ולספק מידע שוטף ובזמן אמיתי, אם באמצעות מבזקים ואם באמצעות ערוצי חדשות נוסח סי.אן.אן.

קריאה תקוונת

העיתונים, לעומת זאת, נותרו עד עתה מאחור, נאלצים לדווח על אירועים באיחור של שעות רבות, לעתים יממה שלמה. השילוב של מבזקי חדשות באתרים של עיתונים באינטרנט מאפשר לשנות את המצב: וכך גם אלה נהנים מיתרון המיידיות, שהיה עד עתה נחלתם הבלעדית של הרדיו ושל הטלוויזיה.

כל מי שמחבר לאינטרנט, ובמיוחד בקשר און-ליין רציף (כפי שמקובל עתה ביותר ויותר מקומות עבודה), עשוי להתעדכן מעתה דווקא באמצעות מבזקי חדשות, הנהוגים כיום ברוב האתרים שמספקים מידע אקטואלי. הציורוף בין "קול המוסיקה" לבין המבזקים המתעדכנים באתר "הארץ" באינטרנט עשוי, למשל, לשמש חלופה מעניינת להיצמדות למהדורות החדשות "המסורתיות" ברדיו.

במידה רבה, אתרי האינטרנט משחררים את הגולשים מתלות במקלטי הרדיו והטלוויזיה, ואף מתלות בלוח המשרדים הנוקשה. הנמען - צרכן

ש ש ת ה ה י נ י מ

בזירה הישראלית באינטרנט ניתן למצוא, בעת כתיבת שורות אלה, לפחות שישה סוגים של אתרי מידע וחדשות:

1 אתרים של עיתונים מודפסים המציעים את תוכניהם באינטרנט, במקביל למהדורה המודפסת. ארבעה יומנים ישראלים מעניקים שירות כזה: "הארץ", "גלובס", "ג'רוזלם פוסט" ו"מעריב".

2 אתרים המיועדים להיות בעיקר אמצעי גירוי יח"צני לארגון חדשות. לציון מיוחד ראוי האתר של חברת החדשות בערוץ 2, המציע בנוסף לכותרות שוטפות גם מנוע חיפוש יעיל בארכיון, שלמרבח הצער, גם הוא בנוי על מידע דל יחסית, בעיקרו כותרות העבר במהדורות החדשות.

3 אתרים עצמאיים ומקבילים באינטרנט לעיתונים מודפסים. גם הפעם התעלה "הארץ" על האחרים וייסד את העיתון האלקטרוני The Marker, אשר אמור להתחרות בעיתוני הכלכלה המודפסים, בעיקר "גלובס", אך לא מעט גם במוסף הכלכלי של עיתון-האב עצמו. לעומתו נקט "ידיעות אחרונות" גישה מעט שונה, והשיק אף הוא עיתון עצמאי באינטרנט, עם מערכת נפרדת, אף כי לא התכחש למתג הבסיסי של העיתון המודפס, אשר המשיך להיות מוזהה עמו.

4 אתרים של עיתוני אינטרנט חדשים. הללו פורחים ממש כפטריות אחרי מבול חברות הסטרטאפ ששטף את המדינה, וכמוהם הם מגלמים ציפייה להצלחה מעורבת – מקצועית וכלכלית.

5 אתרים של פורטלים המשבצים מידע חדשותי, אשר עם הזמן אף פיתחו מערכות עיתונאיות עצמאיות של איסוף מידע, כדוגמתם של "זואלה", "נטקינג", "אחלה", "תפוז", "נענע" ודומיהם. ההשקעה בתחום האקטואליה אמורה כנראה להגביר את כושר התחרות של פורטלים, הן בינם לבין עצמם והן בינם לבין העיתונים עצמם. ככל שמחריפה התחרות, מצטמצם הפער בין פורטל לבין אתר של עיתון. לא רק שפורטלים נוטים לספק מידע אקטואלי, אלא שדף הבית של עיתונים מבוססים, למשל של "ידיעות אחרונות", מספק שלל קישורים למגוון שירותי ידע.

6 גופים ומוסדות ציבור הולכים ומתרחבים מספקים מידע שוטף ומתעדכן, כדוגמת בנק ישראל, הבורסה לניירות ערך, הכנסת או משרד ראש הממשלה. בחדר התקשורת באתר משרד ראש הממשלה ניתן למצוא, בנוסף להודעות הלשכה, גם מאגר של נאומי ראש הממשלה. מנוע חיפוש יעיל מאתר מסמכים בארכיון הממוחשב של משרד ראש הממשלה.

העריכה הגראפית המינימליסטית הזו באתרי החדשות, ובמיוחד באתר "הארץ", איננה רק סוגיה עיצובית; יש לה משמעות עמוקה יותר, והיא עתידה להקרין על יחסי עורך-קוראים.

בהעדרם של מרכיבים גראפיים האופייניים לעיתון המודפס, פוחתת יכולתו של העורך להצפין את שיקוליו והעדפותיו ולהשפיע על הקורא: משוחרר מתכתיבי העריכה הגראפית, עשוי הגולש להתבשם מטעם החופש ולעיין בחומר המודפס לפי העדפתו האישית, לשוטט בין הכותרות כרצונו, ליצור לעצמו תפריט קריאה אישי ולהעניק לטקסטים השונים עדיפות חדשותית לפי ראות עיניו, לא כזו שנכפתה עליו בידי עורך.

בנסיונות החדשות, הטקסט האלקטרוני עשוי להעמיק את אפשרויות החשיפה הסלקטיבית של הנמען, ולהפוך את הקריאה לחוויה תובענית ומחייבת. העורך איננו "מאכיל בכפית" את צרכן התקשורת. הקורא יצטרך להתמודד ולהעניק משמעות ערכית לאירועים המדווחים.

למעשה, העיתון האלקטרוני עשוי לפתוח מחדש את המשא ומתן המתגלגל בין העורך לבין הקוראים על משמעות הטקסט, ובמיוחד על הערך החדשני של האירועים המדווחים. שלא כבעיתון המודפס, העורך שוב אינו יכול להחריר נושא באותה קלות לטווח ההתעניינות של הקורא, או לכפות באותה מידה את חשיפתו למידע בתחום מסוים. הגולש עצמו נוטל את היוזמה להשיפה לפי ראות עיניו. אפשר שהשינוי עתיד לחזק את מעמדו של הקורא, ולהעמיק את שליטתו בחשיפה. עוצמתו של העורך נחלשת, גם הודות לכך שאתר העיתון מציע לעתים קישורים למסמכים המקוריים של גופים ציבוריים. את פסקה-הדין של בית-המשפט המחוזי שהרשיע את אריה רדעי בקבלת שוחד קראתי במלואו ובשקיקה תודות לאתר בית-המשפט העליון. ממש כמו בשידור חי ברדיו או בטלוויזיה, גם הפעם יכולים הקוראים להיחשף למידע במישרין – ולוותר על שירותי התיווך של הכתב ושל עורך העיתון.

מצד שני, ככל שהחשיפה הסלקטיבית למידע באתרי האינטרנט הולכת ומעמיקה, כך היא עלולה להגיב אטימות של הקוראים כלפי תחומי עניין חדשים. דווקא הקריאה המקרית והפחות מבוקרת, בנוסח העיתון המודפס, חושפת את הקורא לתחומים ולנושאים חדשים, לא מעט בזכות יוזמתו ושיקול דעתו של העורך. חשיפה לעיתון ללא הסתייעות בעורך עתידה אפוא לעצב קריאה ממוקדת ותכליתית, אך לעתים גם מסתגרת ואטומה לסוגיות חדשות. מבחינת העורכים, ההתמודדות עם המציאות החדשה מחייבת לעמול יותר כדי לפתח צופן חדש ביחסים עם הקוראים, צופן שבאמצעותו יוכלו העורכים לשמר את מעמדם כמתווכים ופרשנים בין האירועים לבין הקוראים; הדבר יכול להיעשות, למשל, באמצעות שימוש בסוגים שונים של גופי נים, בגודל שונה או בעימוד הטקסט בצורה מגוונת על גבי דף האינטרנט. יש כבר עיתונים הנוהגים כך ומאמצים מאפיינים גראפיים של העיתון המודפס אל תוך מתכונת האינטרנט.

אתרי המידע והעיתונות באינטרנט נמצאים בתהליך מתמיד של שינוי, אך כבר עתה ברור כי הם אינם מנחיתים מכה על העיתונות המודפסת, אלא דווקא מסייעים, לא רק לתחרות עם הרדיו והטלוויזיה, אלא גם לשרוד בעידן הרבי-ערוצי. דווקא המעבר מנייד לצג המחשב עשוי להתאים את הטקסט הכתוב ליזמנים החדשים ולהרגלי הצריכה המעודכנים, שבהם הנגישות לטכני נולוגיות החדשות והשימוש בהן היו לסמל ולצורך בסיסי של הקוראים. ■

עמוס נוי

כשאינפומניה פוגשת גראפומניה

חדשותית באינטרנט.

"עיתונות" האינטרנט מסתמנת, בפשטות, כמו האזור העי-תונאי האפור והדלוח שבו הותרו כמה רסנים אתיים, הופרו כמה כללים של איכות ונשברו כמה קודים מקצועיים. עברית עילגת וללא עריכה, שגיאות כתיב, פרסום לא סלקטיבי, מידע לא אמין ולא מוצלב הם רק קצה הקרחון. אינטרסים צולבים וסות-רים, יח"צנות גלויה, רכילות מרושעת ולא מבוססת, טשטוש הגבולות בין שמועות, הערכות ועובדות ועקיפה של צווי איסור פרסום (שמות קטינים או קורבנות אונס) או צנוורה הם היום הצרכים המרכזיים שממלאות עיתונות האינטרנט עבור מפעיי-ליה.

נכון, לביל דומה של ערפול מכוון בין דעה מנומקת לכתיבה התרשמותית וחוויתית, או בין מציאות ובריון, כבר עשה את דרכו לעיתונות הכתובה והאלקטרונית, לפחות בשוליה. עיתונות הבידור והפנאי, כמו גם העיתונות ה"מכבדת" (ויש, או לפחות צריך היה להיות, הבדל בין השתיים), איבדה כבר מזמן כל צלם מקצועי בעניינים האלה. אבל ההכרל, בכל זאת, בינה ובין עיתונות האינטרנט העברית הצעירה הוא תהומי.

זה מעצבן, אבל זה קודם כל טיפשי. מי שמוציא עיתון אינ-טרנט ברמה ובקריטריונים המקצועיים של עלון בית-ספר, שלא יתפלא כשזורקו אותו לפח ברגע הראשון שהדבר האמיתי - זה שמבין את המדיום ומשמעותיותו העמוקות - יופיע באופק.

הקטע הבא עוסק בנושא נדוש ולעוס, באופנים שבהם הוא הפך נדוש ולעוס על-ידי התקשורת, ובסיבות שהוא הפך נדוש ולעוס דווקא כך ולא אחרת.

במלים אחרות, הקטע הבא הוא על עובדיה יוסף והתקשורת. התקשורת קובעת את סדר-היום שלה, שהופך, לא פעם, לסדר-היום ה"לאומי". היא בוחרת ממה לעשות סקנדל, להעמיד פני נעלב, לקבול, לרטון, להודיע. והיא בוחרת ממה להיעלב פחות, להרעיש פחות, להודיע פחות.

שימו לב - התקשורת בהרה לעשות עניין חדשותי עצום מהתיאולוגיה המפוקפקת של יוסף בעניין קורבנות השואה. מכיוון שאין לה הזמן, החשק או היכולת לעסוק בעולם הרוחני המורכב של היהדות הדתית בכללה (בכלל, לתקשורת של השנים האחרונות אין זמן, יכולת או חשק לעסוק בשום תופעה תרבותית או אינטלקטואלית כלשהי), ומכיוון שאין לה אפילו קצה חוט של הבנה, וגם לא יומרה, ברבר מעמדו הרתי והפוליטי של יוסף - שהיא עצמה הכתירה להיות "פוסק חשוב", ארם מתון

מה יש לאינטרנט להציע במלחמתו העקובה ממלל בתקשורת המסורתית? בתיאוריה, הרבה מאוד. בפועל, לפחות לעת עתה, לפחות באתרים עבריים, לא הרבה במיוחד.

מה לא היה לנו? קודם כל, לא היה לנו בכלל ניצול כלשהו של איכויות ייחודיות של המדיום: ראשית, לא גראפיקה מופלג-אה (הגראפיקה של רוב האתרים התקשורתיים-לכאורה הם חיקוי מוגבל טכנולוגית של עיצוב עיתונאי גרוע). שנית, לא דינמיות (זאת אומרת, חוץ מהכותרת המסתובבת לה בתלת-ממד ובצבעים מבחילים, הפגנה בוטה של שימוש יתר באמצעים ילדותיים, בזבזניים בזמן, שאינם משרתים שום מטרת תוכן). ושלישית, שום אינטראקטיביות (טוב, לא שכחנו את הצ'אט הפרימיטיבי, תחליף עלוב באמת לקישוריות יעילה, הפניה לחומרי עזר ומאמרים קודמים, וכל מה שיכול היה להיות שם אבל איננו).

שנית, אין לנו בכלל תוכן. אל תאמינו לשמות הנוצצים. כדרכו של האינטרנט - המקום שבו האינפומניה פגשה את הגראפומניה - המלל הבלתי נסבל, הבלתי ערוך והבלתי חשוב השליט את עצמו בכל אתר רענן.

ושלישית, וחשוב מכל, אין מידע ומין. לכאורה, אם יש יתרון מובהק לאינטרנט על פני כל אמצעי מדיה מסורתיים, זו היכולת לספק ערכונים בזמן אמת לקהל מפולח היטב. בניגוד לעיתון, הוא יכול לספק מידע באופן שוטף. בניגוד לרדיו או לטלוויזיה, הוא יכול לנתב כמויות אדירות של מידע לקבוצות צרכנים ספציפיות. למכורים לשערי המניות בהונג-קונג, או לחדשות מזירת הקרבות בקוסובו, זה אמור להיות סוג של גן עדן. וכמובן, לחובבי הספורט.

ספורט? הצחקתם אותי. לפחות לעת עתה. כי כל ניסיון להתערבן בעזרת שני אתרי הספורט המובילים (לטענתם) - זה של ערוץ הספורט ופורטל הספורט ONE - הוא חוויה מתסכלת ומרגיזה, שמעלה תהיות של ממש על יכולותיו של ה'אנר (בע-צם, ה'אנר לא אשם; אשמה הרשלנות והחובבנות של יצרניו). הפרש של בין חצי שעה לכמה שעות (!!!) בין אירוע ספורט חדש-תמי מקומי (שער במשחק הפתיחה, שבירת שיא ישראלי בכריכה) ובין הדיווח עליו (בזמן הזה כבר ראינו בטלוויזיה, שמענו ברדיו, קיבלנו דיווח מחבר). הפרש של עשר שעות בין שער הבכורה של חיים רביבו בקבוצתו התורכית החדשה (טוב, בזמן הזה כבר הספקנו לטוס לאיסטנבול ולחזור). הבטחה ל"דיווחים בזמן אמת" ממשחק הגמר הסנסציוני של הטניסאי הראל לוי מטורונ-טו, אבל שום רמז באיזו שעה, על-פי שרון ישראל, יתחילו "די-ווחים בזמן אמת" אלה.

או, במלים אחרות, שום דבר שנראה, עדיין, כמו עיתונות

חוקשים ברשת

קוראי מוסף הספרים השבועי במהדרות האינטרנט של ה"ניו יורק טיימס" הופתעו לגלות לפני כשלוש שנים כי לצד כל קטע ביקורת על ספר חדש, צץ לפתע כפתור דיגיטלי, המאפשר רכישה מיידית, אוניליין, של הספר בחנות הספרים הווירטואלית בארנסאנדנובל. קום. החיבור המיידית בין החומר המערכתי, באחד ממוספי הספרות היוקרתיים ביותר בעולם, לבין עסקת הרכישה עורר בתוך זמן קצר ויכוח נוקב. כמה ממבקרי ה"טיימס" טענו כי מדובר בבעיה אתית חמורה, שהרי על-פי ההסדר עם תנות הספרים, כמקובל באינטרנט, מקבל העיתון אחוזים מרווחיה של החנות מן העסקה.

נשיא מהדרות האינטרנט של ה"ניו יורק טיימס", מרטין ניסנהור לץ, רחה בתוקף את הטענות כאילו חרג העיתון מכללי האתיקה המקובלים, שעל-פיהם חייבת להתנשא "חומה סינית" בין המערכת לבין מחלקת המודעות וגורמים מסחריים אחרים במינהלת העיתון. "במציאות אין לחלוטין כל קשר בין הצד המערכתי של ביקורת הספרים לבין הצד הפרסומי", הבטיח ניסנהולץ. "כדי ליצור הכנסות אנהנו צריכים להיות קצת גמישים בקשר למודעות, אבל אין פירושו של דבר שאנחנו עומדים להפוך על פיהם כללי אתיקה בני מאה שנה".

ב"ניו יורק טיימס", מוסד עם מורשת עיתונאית מוצקה, אפשר לסמוך ברדף-כלל על התחייבויות כאלה; אבל באתרי חדשות אחרים באינטרנט לא תמיד נותרה "החומה הסינית" על מכוונה. המבקרים מזהירים מפני ראשיתה של הירדרדות במדרון חלקלק, שבסופו יהיו עיתונים שיעדיפו מטעמים כלכליים לפרסם רק ביקור רות חיוביות, כדי שהגולשים ירצו מיד למודעה סמוכה כדי לרכוש בקישור מהיר את המוצר המומלץ, והעיתון יקבל את הנתח שלו מן העסקה.

תסריט כזה הוא אחד הסיוטים המדירים שינה מעיניהם של מומי חים לאתיקה עיתונאית, המבקשים לשמור על הכללים גם באמצעי התקשורת החדשים. שאלת הקשר בין כתבות למודעות (ומיקומן של המודעות באתרי החדשות) היא רק אחת מן הבעיות האתיות שהיית בות להעסיק אתרי חדשות באינטרנט, מתריעה ברב פאלטר, במאמר מקיף שפרסמה לפני חודשים אחרים ב"אמריקן ג'ורנליזם ריביו". פאלטר, בעצמה עורכת אתר חדשות באינטרנט, סוקרת שורה של סוגיות מתחום האתיקה, חלק ישנות ומוכרות וחלקן חדשות, שגולדו מן השידוך של עיתונאות ואינטרנט.

הנה, למשל, סוגיה הנראית על פניה טכנית לכאורה: שאלת הקישוריות (לינקים) בין אתר החדשות לאתרים אחרים. גם בעניין זה, קובעת פאלטר, מסתרות שורה של שאלות אתיות מסוג חדש: האם אתר החדשות מבהיר לקוראים מי עומד מאחורי האתר שאליו הם נשלחים כאמצעות הקישוריות? לדוגמה: האם קישורית בתוך כתבה באתר חדשות על שביבת תעופה מבהירה לגולש שהאתר המקושר מנוהל על-ידי אחד הצדדים לסכסוך העבודה? מידע כזה חיוני כדי למנוע מצב שבו גולש יתייחס בטעות למידע הנמסר שם כאילו הוא המשך ישיר לדיווח המקצועי של הכתב. אתר חדשות מקצועי חייב להבטיח כי כל כתב או עורך המשלב קישורית בטקסט יבדוק אישית את ההפניה, כדי לוודא לא רק מי עומד מאחורי האתר – אלא גם מה הוא כולל.

הקשר בין אתר החדשות לאתרים אחרים מעורר גם שאלות אתיות וחוקיות, הנוגעות לשמירה על זכויות יוצרים (אלה קיימות

מדינית, ובאותה עת דרדסבא ועוף, נלעג ומקלל – היא לקחה תגור בות.

אבל – שימו לב שוב – עובריה יוסף גם אמר משהו על ערבים. משהו מתירי. משהו שהיה שולח אותו לכלא בחלק ממדינות אירופה. משהו שהיה מעורר סערה ציבורית בארצות-הברית. משהו שמעט מאוד אנשי דת במעמרו היו אומרים ונשארים ללא פגע. משהו שהקר בלנה הישראלית (המוצרכת לעתים) על אנטישמיות בספרי לימוד ועיתונות במדינות ערב מחוירה לידה.

הציבור הערבי הגיב בזעזוע עמוק (מוזר, אבל ממש כמו שהיהדות העולמית היתה מגיבה אילו יצאה התבטאות כזו מבכיר בוותיקן). העולם הערבי רוגש ורועש. אבל התקשורת – אותה תקשורת חילונית – הצניעה את ההתבטאות הזו במידה רבה. במד הזעזוע הלאומי היא בחרה לשים אותה הרחק, אי שם ליר האמירה שלראש הממשלה "אין שכל".

נכון, ארבעה או חמישה פובליציסטים הגונים נדרשו לעניין. אבל הטיפול החדשותי – זה הקובע מה ראוי לסערה תקשורתית, לטלפון בין-ארצי מבוהל, לשיתח נפש עם אישי ציבור, לפרשנות ולהרחבה – אמר את דברו בבירור. זה לא כל-כך חשוב.

• • •

חירוני טריוויה זה דבר מטומטם. וככל זאת, שתי התוכניות המר בילות בטבלת הרייטינג – "מיליונר" ו"הכספת" – הן חידוני טריוויה. אז על מה המשחק הזה, לעזאזל?

"מיליונר" היא תוכנית בינלאומית, על הקשר בין ידע אקראי, האומץ להמר וכסף. הרבה כסף. המציצנות שבה עונה על השאלה האר ניברסלית – "יש לו אומץ להמר?"

אבל "הכספת" היא תוכנית ישראלית, והצלחתה המרשימה מעיי דה שהיא נגעה בלב החוויה הישראלית, שהמציצנות שבה עונה על השאלה הבלתי ניתנת לתרגום: "האם הוא יצא פראיר, וכמה זה יעלה לו?".

ב"מיליונר" עיקר העניין הוא בשאלה ובהעזה שבתשובה. ב"כספת" השאלות ממש לא מעניינות, ושיאה הוא שלב ההתמקחות, ויכולת התמרון והקומבינה של המתמודד, מול ישראלים כמוהו, שגם אותם, מי כמונו יודע, לא עשו באצבע.

ההבדק המאוד מקומית הזו של יוצרי "הכספת" בהחלט ראוייה לשבח. רק את השם אפשר היה להחליף ל"מי לא רוצה לצאת פראיר יר?". והם, ככל הידוע לי, הראשונים שהצליחו לעשות בידור של ממש משאלת הנצח הזו של עמנו במולדתו ההיסטורית.

עמוס נוי הוא איש מחשבים

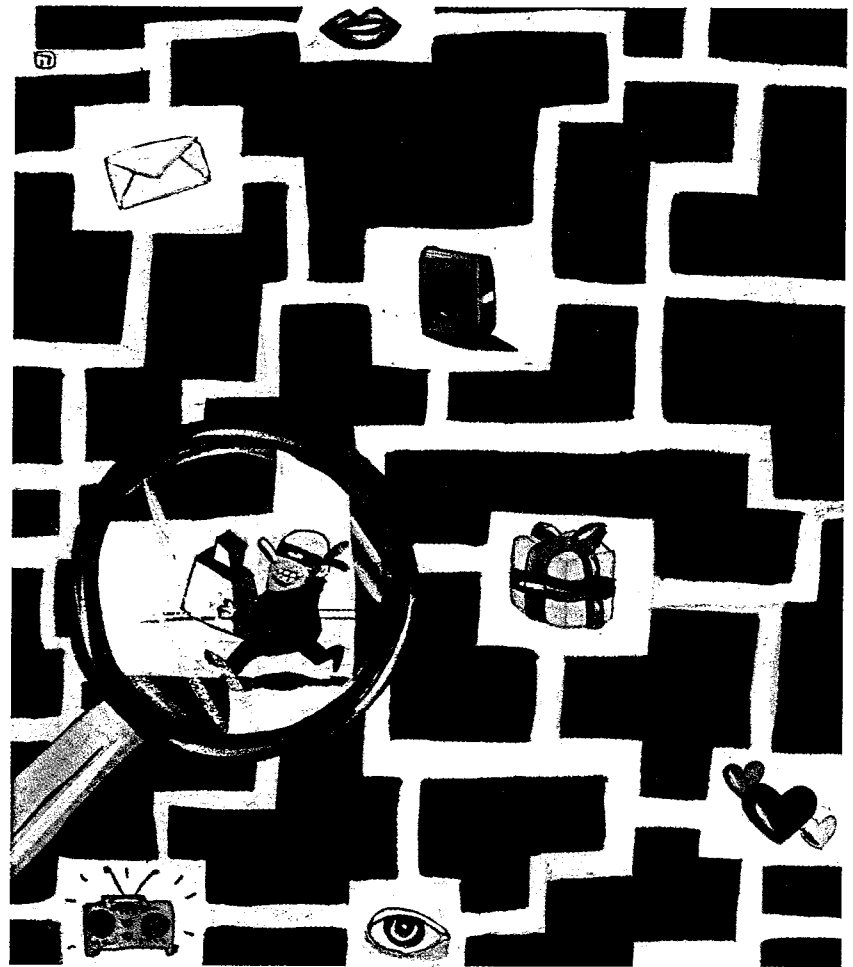
באינטרנט בדיוק כמו בעיתונות המודפסת והמשודרת מן הרוד הישן, הימנעות מגניבה של טקסטים ויצירות גראפיות ועוד. הכלל המקובל הוא: קישורית המציינת את מקור המידע – כשרה. לעומת זאת, "אימוץ" של אתרים אחרים והכללתם ללא רשות, כאילו הם חלק מאתר החדשות, חורג מן המותר, ועלול אף לגרום תביעות משפטיות.

זאת ועוד: אתרי חדשות רבים כוללים גם פורומים, מרחבים וירטואליים הפתוחים לקהל, שבהם יכולים הגולשים להגיב על החדשות, להביע דעה או

שמירה על פרטיות באינטרנט איננה נוגעת רק לכללים עיתונאיים רגילים, כמו איסור החדירה לביתו של אדם כדי לצלמו או דיווח על התנהגותו בין ארבעת כתליו. בארה"ב מחפשים עתה ארגוני זכויות אדם דרכים שיבטיחו כי אתרי חדשות, כמו גם אתרים אחרים באינטרנט, יימנעו משימוש לרעה במידע הנצבר ברשותם בכל פעם שגולש מבקר בהם. בניגוד לשיחת טלפון אנונימית המגיעה למערכת עיתון, פנייה באמצעות דואר אלקטרוני מאפשרת לאתר החדשות לאסוף מידע על השולח. "אתיקת אינטרנט" חייבת להבטיח שמידע כזה לא ינוצל לרעה, לא על ידי המערכת וגם לא בידי מחלקת המודעות. כך יובטח, למשל, שאורח המציג באתר החדשות שאלה לוותרו בעניין אילוף כלבים, לא יופגז ברוד אר האלקטרוני בחומר פרסומי על מזון לכלבים.

בארצות-הברית הוקם לאחרונה "ארגון חדשות און ליין", העוסק בין היתר בסוגיות האתיות שגולדו עם המריום החדש. מייסדי הארגון עדיין מתלבטים אם יש מקום לנסח קוד אתי כתוב לעיתונאי אינטרנט, אבל הם משוכנעים שיש צורך בריון רצוף ומעמיק בכל הסוגיות האתיות. "איננו רוצים להפוך למעין שוטרים של האינטרנט", אמר לאחרונה ל"אמריקן ג'ורנליזם ריבייו" נשיא הארגון, ריץ' ג'רוסלבסקי, שהוא גם עורך מהדרת רת האינטרנט של "וול סטריט ג'ורנל", "אבל אנחנו רוצים לעודד סטנדרטים גבוהים".

מנקודת ראותו של ג'רוסלבסקי, ושל מרבית עורכי אתרי האינטרנט של העיתונים הגדולים בארצות-

איור: הרד קמחי

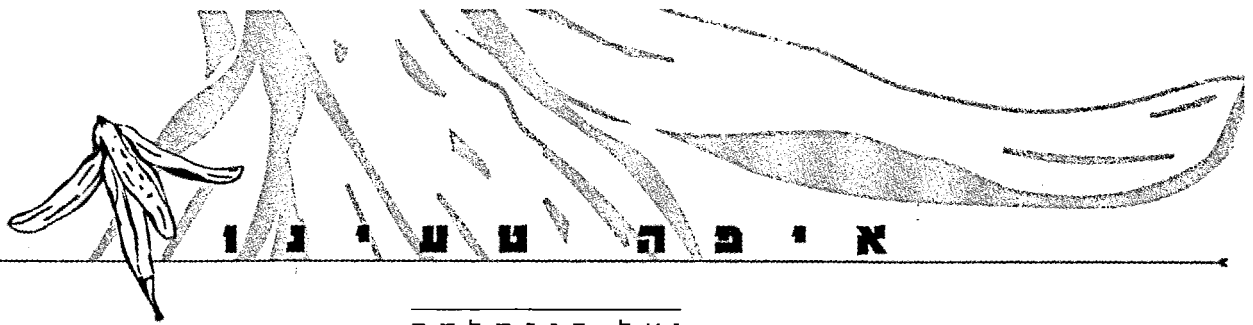
הבעיות האתיות המתגלות באוטוטרנדת המידע דומות לאלו המוכרות בתקשורת הישנה

הברית, יש בסופו של דבר דמיון רב בין עבודה עיתונאית באתר אינטרנט לבין עיתונאות כתובה ומשודרת מן הסוג הישן: איסוף המידע, בדיקתו, ניסוחו ועריכתו. מ כאן שגם הקווים האדומים של המותר והאסור קרובים מאוד. "אני מעדיף בראש ובראשונה לגייס אנשים שהם עיתונאים טובים מאשר כאלה שיוכלו ליצור משהו ססגוני, אך הם נטולי רקע מוצק בעיתונאות", הוא אומר.

בסופו של דבר, עיתונאות היא עיתונאות – בין אם היא מוקרנת על מסך טלוויזיה, משודרת ברדיו, מודפסת בעיתון או מועברת באתר אינטרנט. כך באשר לצורך למנוע טשטוש תחומים בין כתבות למודעות, להישמר מניגוד אינטרסים, ובעיקר לשמור על תהליכי עבודה דקדקניים שיבטיחו כי המידע המתפרסם הוא מדויק ואמין. לכן, גם כאשר אתרי החדשות המקוונים שוקרים על עדכון מידי ורצוף, ומבקשים להקדים במבוקהם אפילו את שדרי הרדיו והטלוויזיה, הם חייבים להתחבט יום-יום ושעה-שעה בשאלה עתיקה הידומית: איך מותירים את המתחרים מאחור ובה בעת מבטיחים שהריווח יהיה בדוק, מדויק בכל פרטיו, ונקי מכל חריגה אתית או עבירה משפטית.

מסתבר שכמעט כל הבעיות הנובעות מהרצון להניח כל הזמן את האצבע על רופק ההתרחשויות ולדווח עליהן במהירות, שהפך לסמלם המסחרי של חלק מאתרי החדשות, לא נולדו בעידן האינטרנט, אלא היו חלק משגרת יומו של העיתונאי עוד בימים שבהם נוצקו האותיות בעופרת. הרבה לפני אתר החדשות הווירטואלי הראשון כבר צוטט וולטר מיירס, הכתב הפוליטי הוותיק של סוכנות הידיעות האמריקאית "אסושיאייטד פרס": "אני מהיר יותר מכל כתב שהוא טוב ממני, וטוב יותר מכל מי שמהיר ממני".

להעלות נושאים חדשים על סדר-היום. אולם בניגוד למרורי המכתבים למערכת בעיתונים "הישנים", מכתבו של הגולש מופיע ללא כל ביקורת מוקדמת. בהקשר זה מתעוררת אחת הסוגיות האתיות הקשות: האם דברים שהם בגדר השמצה, הוצאת דיבה, חשיפה הפוגעת בפרטיותו של אדם אחר, יכולים להופיע כלשונם, או שעורך צריך לפקח עליהם. מצד אחד, "רוח האינטרנט" יצרה אווירה המחזקת את התחושה שכל גולש הוא אדון לעצמו, ויכול לכתוב ככל העולה על רוחו. מצד שני, האם הכל מותר? כל ארגון נדרש לקבוע לעצמו מהם הקווים האדומים לגבי פרסום בפורומים, ועד כמה מותר לתת שם פומבי לעמדות וביטויים שהיו נפסלים אילו נכתבו בידי עיתונאי מן השורה ופורסמו בכלי התקשורת "הישנים".

יעל פז-חלמד

פעמיים הפוך

אפשר לצפות מהקבוצה הזו. מותר להם לעשות גם דברים חמורים הרבה יותר, כי אתם יודעים, אלו אוהרי בית"ר. הם שייכים לקבוצת המקופחים, ההורים שלהם או סבא וסבתא שלהם היו במעברות, עברו את חווית הקטמונים, איך אפשר לבוא אליהם כטענות? מגיע להם להתנהג כפי שהם מתנהגים."

אני הייתי ככל הנראה היחידה שהבינה שכוונת הרברים היתה שאסור להפעיל אמות-מידה שונות כלפי האוכלוסייה הזו, וצריך לשפוט את מעשיהם באותה חומרה שהיינו נוקטים כלפי כל קבוצה אחרת, דווקא משום שהם אינם שונים. האחרים, ובצדק, ראו בכך התנשאות וזלזול של אשכנזייה מבית טוב, שאין לה חמלה או אמפתיה כלפי עברם הקשה של האנשים הללו. אני רציתי לומר שעברם אינו רלוונטי להתנהגותם בהווה, ומן הרבי-רים עלה ריחן הרע של סטיגמות ודעות קדומות: ממי שגדל כמוהם אי-אפשר לצפות ליותר.

התגובות לא איחרו להגיע. רובן כללו דברי בלע ונאצה כלפי, שוורים בהרבה מאוד קללות עסיסיות. לכך אני רגילה. כל מי שכותב היום מאמרים ברוח השמאל הליברלי והחילוני, מכיר על בוריו את ריטואל הקללות והנאצות ואיחולי הכל-ידע. אפשר לחיות עם זה. אבל היו גם שתיים-שלוש תגובות אחרות, שבעטיין נרדה שנית, ואין זה ביטוי ספרותי. כך, למשל, קיבלתי מכתב, ששמור עמי עד היום, מאשה בשם מרים, שעשתה את כל הדרך הארוכה מן המעברה והקטמונים והעוני והצורך להרוויח את לחמה החל מגיל 12, עד לקריירה אקדמית שכללה סיומו של דוקטורט רט בתחום מסוים של מדע הביולוגיה. בשפה רהוטה ובכאב גדול פרשה לפני מרים את עלבונה על הדברים שכתבתי. "כל חי", כתבה לי, "אינני מבקשת לעצמי אלא הזדמנות שווה. לא מחיקת העבר, אלא ניתוק הקשר האוטומטי בינו לבין הציפיית ות ממני. הדברים שכתבת הוכיחו לי שעברי ידרוף אותי ושכמותי עוד שנים רבות".

לימים התגלגלתי להופיע ב"משעל חם" בערוץ 2, בדיון שעסק ביחסי אשכנזים-ספרדים, או איך שלא תכנו את הקרע הזה, שלמרבחה השמחה קיים בעיקר על הנייר. לידי התיישב לא אחר מאשר אבי משוק התקור וה, חמוש בכיפתו הלבנה ובמה שנהוג לכנות "אותנטי" ות", שהתקשורת כל-כך אוהבת. כשנדלקו האורות באולפן הוא השתלט על השיחה בצעקות, לא נתן לאיש לפתוח את הפה, שר בקולי קולות שירים של זוהר ארגוב, חירף את האשכנזים המלומדים, לעג לכל הערכים החשובים בעיני. ואני, במקום לומר לו בדיוק מה אני חושבת עליו ועל התנהגותו, החרשתי דום, וזכרת את המאמר ההוא. זו היתה הטעות השנייה שלי בהקשר הזה.

יעל פז-חלמד היא חברת מערכת "מעריב"

ינואר 1999. אז עוד חשבנו שהימים ההם יהיו השחורים ביותר שנרע. מערכת הבחירות בין אהוד ברק לבנימין נתניהו בשיאה. נתניהו עושה את מה שהוא יודע לעשות הכי טוב: מסית, מסכסך, מטריף את הארץ בסיפורי האלימות שלו, שנועדו להחזיר אליו לפחות את ציבור בוחריו הקלאסי. אמנן ליפקי'ד-שחק, אז התקווה הגדולה, פושט את מדיו, מתלבט ארוכות ובסוף מחליט להיכנס לפוליטיקה. יועציו אומרים לו שבשביל להיבחר צריך לכבוש את השוק. לא משנה איזה שוק. יכול להיות התקווה, הכרמל או מתנה-יהודה. הוא מחליט ללכת על שוק התקווה. מלווה בעוד כמה אנשי צבא ברימוס הוא נכנס לגוב האריות ומתקבל עליידי חבורת צרחנים ארומי פנים משנאה, שכפסע היה בינם לבין פגיעה פיזית של ממש במי שהיה הקצין הבכיר ביותר בצה"ל. המראות בטלוויזיה קשים מנשוא. הצרחן הגדול מכולם, בחור בשם אבי, חבוש כיפה לבנה סרוגה, הופך, איך לא, לגיבור התקשורת, אולי אפילו לגיבור תרבות.

אני מחליטה לכתוב מאמר בעמוד הפובליציסטיקה של "מעריב" על הבלוף הגדול של המקופחים-לכאורה משוק התקווה, שעדיין מופיעים בתודעה כעניינים ומסכנים. הטעות שלי היתה ששכחתי לרגע שמדובר במאמר ולא בנאום. ההבדל הגדול הוא שכאשר מדברים, שפת הגוף, אבל בעיקר הטון, הם שעושים את המוסיקה. בדיבור אפשר להבהיר ביתר קלות את מה שמכונה "הפוך על הפוך". אומרים משהו אחד, אבל למעשה מתכוונים בדיוק למשמעות ההפוכה ממה שנרמה. כל שצריך הוא לנקוט בנימת קול שתבהיר שהציניות היא העיקר. את כל זה אי-אפשר לעשות בכתובים. במאמר ההוא התכוונתי לומר שאנשי השוק, כמו אנשי בית"ר ירושלים, כמו עוד כמה וכמה קבוצות מאר-בחנות היטב, נהנים מסוג מסוים של חסינות שנובעת מרגשות האשם שלנו כחברה על כך שהם קופחו בעבר.

רציתי לומר שמידת הסלחנות שאנחנו מגלים כלפיהם נובעת מאמות-מידה שונות שאנחנו מפעילים כלפיהם, כאילו להם מותר מה שלאחרים אסור. השוליים שלהם רחבים הרבה יותר. זה קומם אותי, או, כפי שזה מקומם אותי היום.

הבעיה היתה שכתבתי את הדברים כפשוטם, בעוד שהתכוונתי לאותו "הפוך על הפוך" ידוע, השגור היום בפי כל. התוצאה היתה כמעט גזענית. דוגמה: "לאוהרי בית"ר ירושלים מותר לצעוק מוות לערבים, כי מה כבר

איור: מיכל בוננו

איור: אפרת בלוסקי

כביסה חלונכת

זכות הציבור לדעת" היא היסוד העיקרי שעליו בונה העיתונות את עבודתה. היא מפתח הקסם, שמתיר לעיתונאים להרוז לכל מקום, גם לעולמו הפרטי של האדם, לאורח חייו, למשפחתו ולתהליכי הנפש שלו. זכות הציבור לדעת הופכת בלי קושי לזכות העיתונאי לחטט בלי גבולות וסייגים, ושום זכות שתיקה לא תוכל לה. זכות השתיקה מותרת רק בבית-המשפט, לא בבית-ספרה של העיתונות. מי שאינו מוכן לשתף פעולה ולהתמסר לתקשורת, בעיקר ביחס לכשלונותיו, וזכה לנימה לגלגנית ומבטלת. הוא שובר את הכלים. העיסוק בטעויות של אחרים הוא מקור לא אכזב לרגשות סיפוק וער נג, כי אין כמו מראה אדם שכשל ומנסה להצדיק את עצמו. בטלוויזיה הוא נראה מזיע ונע בחוסר נוחות בכיסא, ברדיו הוא נשמע מגמגם, ובעיתון אפשר לתאר את המעמד באופן ציורי, דרמטי ומשעשע.

קשה להתווכח עם הדרישה המופנית לאדם, בייחוד לאיש ציבור, לתת דין וחשבון על מעשיו ולשלם על טעותיו. מי שכשל, שישלם. אך מה קורה כאשר העיתונאים והעיתונות כושלים? האם הם נדרשים לשלם על טעויות ולתת דין וחשבון? והאם כאן עומדת לציבור זכותו לדעת את כל הפרטים? הרי בינינו אפשר להודות, שגם העיתונאי אינם בני-אדם, וגם הם שוגים. אך מי שמנסה לברוק מה אירע לעיתונאים ששגו, מי נתן את הדין ומה היה הדין, נתקל בקיר אטום, בלתי ניתן לחריצה או לעקיפה. כל ניסיון לברר אילו אמצעי-עים נוקט עיתון או גוף משרד כלפי עיתונאי שסרת, מעלה חרס בידו. התגובות לקוניות, מתחמקות, תגובות ששום עיתונאי לא היה מוכן לקבל מגוף ציבורי אחר. והרי התקשורת, גם אם היא פרטית מבחינת בעלותה, היא ציבורית מבחינת מעמדה והכללים החלים עליה.

כמה דוגמאות, מהן קרובות וזכורות היטב, ומהן ישנות יותר: אחת הבולטות ביותר ידועה כ"פרשת אוהנה": ב-14.1.99 פרסם בן כספית ב"מעריב" ידיעה על סחיטת שופט בכיר, על רקע הסתבכות מינית שלו, שהביאה ל"תפירת תיק" נגד יחיעם אוהנה, שבעקבותיה אכן הורשע על-ידי השופט. עד מהרה התברר כי הידיעה היתה שגויה והתבססה על מסמכים מזויפים, שתכליתם היתה להביא למשפט חוזר של אוהנה, שהורשע 17 שנה לפני כן במכירת סמים. היועץ המשפטי לממשלה טיפל בטענות אוהנה, שעליהן התבסס כספית, באופן נמרץ, והזים אותן מיד. אך מה עשה "מעריב"? בעק-

בות הפרסום המופרך עלתה השאלה, אם יכול היה העיתון לסייג את הדברים שפרסם ולהעלות את האפשרות שמדובר בוויכוח עוד לפני הפרסום. הפרשה נדונה בהרחבה ב"העין השביעית" במרס 1999, ולא ניכנס כאן לפרטיה, אלא נשאל אם בן כספית נדרש לתת את הדין על כשלונו, מה גם שזה לא היה המקרה הראשון שבו הסתבך בן כספית בפרסום שממנו היה עליו לחזור.

בסוף יוני 1999 הופיעה במוסף לשבת של "מעריב" התנצלות של העיתון לפני העו"ד אלי-עד שרגא והתנועה לאיכות השלטון על כתבה של בן כספית שפורסמה ביולי 1995. בהתנצלות נאמר: "מעריב מצטער על פרסום העובדות הפוגעות הכלולות בכתבה. העובדות הפוגעות אינן בהן אמת ונתפרסמו ללא בדיקה ראויה". פרסום התנצלות אינו עניין קל לעיתון, ונוסח ההודעה הוזאת לא הותיר אפילו סדק קל שבקלים שדרכו יכול העיתונאי להציל פנים. מה קרה לו? האם נדרש לתת את הדין? האם נדרש לשלם על הטעות או המחלף? והאם זכותנו לדעת את כל אלה? בן כספית בחר שלא לענות על השאלות שהפנינו אליו. עורך "מעריב", יעקב ארז, אומר שהמערכת נקטה אמצעים, אך מסרב לפרטם. במקרה זה, זכור תם של הקוראים לדעת מוגבלת. ב"מעריב" מעדיפים שלא להלאות את הקוראים ב"פרטים מיותרים". ארז אומר שאין מקום להביא את הדברים במפורש. הוא סומך על האינטליגנציה של הקוראים, הנחשפים לצעדי העיתון כלפי הכתב מתוקף כך שרואים שהוא חרל לכתוב, חרל מלע"סוק בתחקירים או בתחום שבו שגה. עיון לא מעמיק בעיתון מעלה, שכספית לא חרל לכתוב. אולי הוא חרל לעסוק בתחקירים, אך מעמדו הבכיר בעיתון ויוקרתו המקצועית לא נפגעו: נוסף על היותו הכתב הפוליטי הראשי של "מעריב" הוא מגיש את תוכנית הבוקר של "רשת" ואת תוכנית הבוקר של גלי-צה"ל ומטבע הדברים מוסיף להטיף מוסר לזולת.

בן כספית אינו היחיד. ב"ידיעות אחרונות" מעדיפים לשכוח את "השרוף", אותו זמר שנכווה קשה מפיצוץ של בלון גז והוא עטוף מסיכה וכפ"פות. גידי מרון כתב עליו: "אין כאן שום גימיק. השרוף, שאיש אינו יודע מה שמו האמיתי, הוא סיפור חיים טראגי". אלא שלא חלפו שעות מאז פורסמה הכתבה הנוגעת ללב במוסף השבועי של "ידיעות אחרונות", וכבר התברר שיש ויש כאן גימיק, גימיק מכווער, לקדם מכירות של תקליט. חיים צינובויץ, האיש שמאחורי התקליט והתרגיל, נחשף בעיתון האינטרנט "עניין מרכזי" ואחר-כך בתוכניתו של יאיר לפיד. מערכת משוכללת מאוד של יחסי ציבור בנתה עולם שלם סביב

ה"שרוף" והצליחה להתל ב"ידיעות אחרונות" ובגידי מרון. היו שהתייחסו אל הנושא כאל מהתלה מוצלחת על חשבון העיתונות, ואחרים ראו בכך כישלון צורב ותועדת עניות לעיתון ולדרך העבודה שלו. רצינו לדעת מה עלה בגורלו של גידי מרון, וגם הפעם נתקלנו בחומה בלתי עבירה. נמסר לנו שבמערכת התקיים בידור. ב"ידיעות אחרונות" סירבו להגיב על שאלות "העין השביעית" או לאפשר למרון להתראיין. ברדיון ל"רוקומריה" של מתי גולן, מיד לאחר הפרשה, אמר מרון: "המסקנה הראשונית היא פשוט לברוק כל סיפור כתחקיר, כקריעת המסיכה, ולא לקבל שום סיפור כפשוטו". מרון, מכל מקום, ממשיך לכתוב: יש לקוות שהוא מיישם את המסקנה שאלה הגיע בדרך הקשה.

בפרשת ה"שרוף" לא נפגע איש ישירות. "רק" ציבור הנכים נפגע מהניצול הציני של מצבם, כאבם ומצוקותיהם לקידום מכירות. אבל לנכים אין שדולה חזקה בעיתונות.

נחזור ל"ידיעות אחרונות", לתביעת הריבה שהגיש רבי-פקד חיים זולפיאן נגד העיתון, נגד הכתב עמיר רפפורט והעורכים משה ורדי וארנון מוזס. ב-8.3.94 פרסם רפפורט ידיעה תחת הכותרת: "חשד: קצין משטרה רימה בתיק הגירושי של האנס הסדרתי". הכתבה גוללה סיפור על חשדות לכאורה נגד זולפיאן על העלמת מסמכים ושקי רים. זולפיאן הגיש תביעת נזיקין על-יפי חוק איסור לשון הרע, בית-משפט השלום קיבל את התביעה, וגם ערעור שהוגש לבית-המשפט המחוזי זי נדחה. רפפורט בחר שלא לפרט את המקרה באוזנינו, "בשל מורכבות הנושא, בשל העובדה שזולפיאן נפטר במהלך הערעור והחשש לפגוע במשפחת המנוח". "הערעור לא הוגש סתם", הוא אומר. "מה שצריך היה לעשות, נעשה". ובכך אנו אמורים להסתפק. מעניין מה היה עמיר רפפורט עושה אילו היה מקבל תגובה כזאת מגוף כלשהו שעליו הוא כותב גם היום.

יש גם מקרים אחרים, כמו זה של ירח טל, כתב "הארץ" לשעבר. ארבעה ימים לפני הבחירות האחרונות הוא פרסם ידיעה שלפיה "אולמרט וליבנת דנו עם מרדור ומילוא בהשתלטות על צמרת הליכוד במקרה של הפסד". הכתבה התפ"רסמה בלי תגובתם של נשואי הידיעה. למחרת הופיעה הכחשה. בעקבות המקרה הושעה טל ולאחר מכן פרש מהעיתון. גם טל סירב לענות על שאלותינו והפנה אותנו לכתבתה של דניס בארט ב"העין השביעית" (גיליון 22, ספטמבר '99), שם אמר כי הוא "עומד מאחורי הכתבה" וכי ההתנצ"לות של עיתונו אינה מקובלת עליו, משום שהמי קור שממנו קיבל את הידיעה היה אמין מאוד. את

חנוך מרמרי: גודל הנזק לא קובע

"הארץ" מקדיש חלק נכבד מסדר יומו לבקרת שגיאות ונזקים, ואמר חנוך מרמרי, העורך הראשי של העיתון, "רמת הניקיון של עיתון מטעויות ותקלות נגזרת במקרים רבים מן ההשקעה בכוחות עריכה. רוב העיתונאים פועלים בתחתיתן של כוחות עריכה ובקרה, בגלל מגבלות השוק. אילו יכולנו להכפיל את מספר העורכים ליחידת שטח, היתה רמת הניקיון של העיתון עולה בהתאם. הכפלה כזאת, אילו נעשתה, היתה מייקרת את מחיר העיתון לרמה בלתי נסבלת". בתגובה לשאלה על האמצעים הננקטים כלפי עיתונאי ששגה, ענה מרמרי: "רמת התפקוד של איש מערכת נמדדת על-פי התרשמות מצטברת - בין אם מדובר בכתב או בעורך, רמת הניקיון בעבודה היא מרכיב חשוב בהתרשמות. עם זאת, הוא מוסיף, "צריך להבדיל בין סיקור חומר גלוי, שבו מקור התקלה הוא בדרך-כלל רשלנות או עצלות מקצועית, ובין עבודה עיתונאית חושפנית, שבה כתב מסתמך על מידע לא איכותי או שגוי - או שהוא מסיק מסקנות שגויות מפיסות המידע שבידיו. ברור שהמקרים הראשונים חמורים יותר".

באשר לטיפול בעיתונאים שטעו, מסביר מרמרי: "טעות לא נמדדת רק על-פי מידת הנזק, אלא על-פי איכות התפקוד. לעתים תפקוד גרוע אינו גורם דווקא לטעות כוללת או פוגעת אך הוא מטריד אותנו עמוקות. ולעומת זאת אייתפקוד רגעי של כותב או עורך מצוין עלול לגרום לטעות קשה, שנלקחת בחשבון אך נסלחת בהיותה נדירה. אנחנו נפדרים מעובד לאהר שהתברר שתפקודו אינו מניח את הדעת ואין סיכוי לשפרו. מעטים המקרים שעבודת עיתונאי או עורך הסתיימה בגלל תקלה אחת ויחידה. איננו מביאים עיתונאים בפני בית-דין פנימי ואיננו מטילים עונשים וסנקציות; השיקול היחיד הוא: האם העיתונאי יכול להימנות, בזכות כישוריו ואיכות תפקודו, על מערכת 'הארץ' - או לא. כשהתשובה שלילית, נפדרים".

אין הרי פרשת אוחנה כשידור ישיר מבית המשפט, על כל אילוציו. הפזיזות בסיקור הפסיקה בערעורו של דרעי גרמה לתקשורת לעסוק בה בהרחבה. כל תוכניות האקטואליה דנו בכך, שלום קיטל התראיין ודיבר על מהלומה קשה ועל יום שחור. ייתכן שהטלוויזיה, על ערוצייה, ממילא נחשבת לכלי תקשורת פחות רציני, שקל ומסקרן יותר לעסוק במה שמתרחש בו. ובכל זאת, גם הפעם לא הצלחנו לברר אם ננקטו הליכים כלשי הם כלפי ציפי ברנר. במערכת החדשות של ערוץ 2 סירבו להגיב או לאפשר לברנר לענות על שאלות. מקורות במערכת יודעים לספר שהיא ננזפה. הם גם מספרים, שחברת החדשות אינה ששה לפרסם את הצעדים שנקטים נגד כתביה, אולם מבהירים שתהליך הפקת הלקחים מובנה ומיידי. בכל ערב, לאחר המהדורה המרכזית, נערך כת ישיבה להפקת לקחים לטוב ולרע. גם בקול-ישראל נערכו שיחות ברור אחרי השידור הישיר מבית המשפט העליון והמשיכו הלאה.

העורכים הראשיים מסרבים לפרט צעדים ספציפיים שהם נוקטים במקרים ספציפיים, בניי מוק שמדובר בעניין פנימי. קל יותר לקבל מהם תגובה כללית על נוהלי הסקת מסקנות. יעקב ארו: "אין שום נוהל מקובל. כל מקרה נבחן לגופו. במקרה של טעות יש בדיקה וברור עם העיתונאי". הוא מצביע על גורמים שונים, דוגמת העור, רך, שמתפקדים כמנגנוני בקרה ואמורים לצמצם את מספר הטעויות.

רפיק חלבי, מנהל חטיבת החדשות בערוץ הראשון: "במקרה של כשלים או נזקים אמצעים שונים. כשל יכול לגרום נזיפה, הערה ואף העברה מתפקיד". חלבי מסביר את הירידה ביוקרת המקצוע והילתו בכך ש"הבידור הפך לחלק מהחדשות, מה שגורם גם לכך שכמעט ואין תחקירים. הוא נותן לעצמו ציון לא רע, ואומר כי אחוז הכשלים של הערוץ הראשון נמוך יחסית, ותולה זאת בביקורת הפנימית לפני הפרסום. שלום קיטל, מנכ"ל חברת החדשות של הערוץ השני, סירב להגיב, וכמוהו גם משה ורדי, עורך "דיעות אחרונות".

מעניין מה הם אומרים כאשר הם מקבלים תגור בות כלליות ובלתי מחייבות כאלה מגורמים שהם מושאי סיקורם. ואולי הם צודקים. התרופה הטובה ביותר לפאשלה היא הזמן והזרם האדיר של מלים השוטף את האוזניים, שמכסים הכל, גם את הטעויות. ות אחרי הכל, על פאשלות של עיתונאים לא משלמים בחיי אדם, אלא "רק" בשם הטוב, וזה לא ממש מדיד שינה מעיניהם. אוד השמש הוא חומר החיטוי הטוב ביותר, אמר מי שאמר, אבל כוחה של האמירה הזאת עומד נגד מושאי הדיווח של התק-שורת; במה שנוגע לתפקוד של התקשורת עצמה, כאן גוברת בלי קושי הקליטה בדבר הכביסה המלוכלכת שמוטב לכבס בבית.

השעייתו תלה טל במערכת היחסים שלו עם עורך המשנה של העיתון, וציין כי פרש מרצונו, לאחר שנות עבודה רבות והישגים חשובים.

גם בתקשורת האלקטרונית אין מסורת של תיקון טעויות והסקת מסקנות כלפי הטועים. הנה דוגמה מהעבר הרחוק: זוכרים את "המצאת מר"י דור"? אותו מכשיר מהפכני להפקת חשמל שהשר דאז, יעקוב מרירור ז"ל, ראה בו מהפכה היסטורית שתתור את כל בעיות האנרגיה בארץ, ואולי גם בעולם? אלישע שפיגלמן, כתב הטלוויזיה הישראלי, התחקה במשך שלושה חודשים אחר ההמצאה. המהנדס יצחק שכטרמן, שעבר עם הממציא, הביע אופטימיות. הרבה כספים הושקעו בהמצאה והרכה תקוות תלו בה. הממציא, דני ברמן, סירב להצטלם לכתבה ההיא, וכעבור זמן לא רב התברר שהיתה לו סיבה טובה. האיש היה נוכל, והשר מרירור ואלישע שפיגלמן הצטרפו לשורה ארוכה ומכובדת של פתאים שהוליד שולל, לא כחנו את עברו ונפלו בפת. היום, ממרחק של 18 שנים, מודה שפיגלמן שהפרשה הותירה בו משקע כבד, אך היא לא מנעה ממנו להתקדם. שפיגלמן היה גם אחד היחידים שלא ניסו לנער מעליהם

יעקב ארו: אין שום נוהל מקובל. כל מקרה נבחן לגופו. בחקרה של טעות יש בדיקה וברור עם העיתונאי

כליל את האחריות לטעות, והסכים לדבר עליה. מטבעה של התקשורת האלקטרונית, שאירור עים רבים מועברים בה כשידור ישיר, מה שמאפי שר פתח רחב לטעויות, משום שאין זמן ואמצעים לבדוק כל פרט וכל התבטאות כפי שנדרש מתחיד קיר הנערך זמן ממושך ועובר מדורים רבים של בדיקה מקצועית ומשפטית. המקרה הבולט ביותר בזמן האחרון היה זה של השידור הישיר מבית המשפט העליון בערעורו של אריה דרעי, העובדה שהכתבים - והקהל באולם - נתלו במלה אחת מפי השופט, עוד בטרם סיים את המשפט ועל אחת כמה וכמה את הפסיקה כולה, וכבר יצאו החוצה בשאגות כי "השופטים מבטלים את ההרשעה בשוחר". ציפי ברנר, כתבת הערוץ השני, מיהרה יותר מאחרים לדבר על ה"סנסציה", ובאולפן ניתן האות לפרשנויות המשפטיות והפוליטיות על עתידו של אריה דרעי. גם כתבי הרדיו כשלו, גם אם בניסוח זהיר יותר. דליה יאירי, ברשת ב', הלכה בעקבות הכותרות של ציפי ברנר והעלתה לשידור את מחבר הביוגרפיה של דרעי, יואל ניר, שדיבר על "הקאמבק הגדול של דרעי". גם דקות ספורות אחר-כך, כשהשופט שלמה לויין השלים את המשי-פט והתברר שאין כאן זיכוי אלא רק הפחתה בער-נש, המשיכו השדרים לשרר והפרשנים לפרשן. רק גליי"צה"ל והערוץ הראשון שמרו על כללי הזהירות והאיפוק, ויצאו נשכרים.

דנה וינקלר היא סטודנטית ללימודי תקשורת באוניברסיטה העברית

תרגיל הסוואה

הצעת חוק רשות השידור, הנדונה עתה בלשכת ראש הממשלה, מאיימת להגביר את תלותו של השידור הציבורי בשלטון

במכרו ולמנות מועמדים לתפקידים האלה גם ללא מכרו. זה סרק של ממש אשר עשוי לשמש גורמים בעלי עניין, ובעיקר בעלי רצון לבצע מינוי פוליטי. יודגש כי אין בהצעת החוק דרישה כי בחירה במועמד שלא בדרך של מכרו תוצרך בהיותו בעל כישורים מקצועיים יוצאי דופן. נראה אפוא שהכללת האפשרות לבצע מינויים שלא באמצעות מכרו אכן נועדה לאפשר לרשויות לעקוף את הנוהל המקובל בתחום זה.

הסמכות לפטר את מנכ"ל הרשות ניתנת, בהצעת החוק, למועצת הרשות. וראה זה פלא: גם כאן רשאי השר הממונה להדיח את מנכ"ל הרשות מתפקידו ללא צורך באישור המועצה, אלא באישור הממשלה בלבד. ללמדנו, שגם אם נבחר מנכ"ל הרשות בהסכמת הדרג הפוליטי, הרי יהיה עליו להתאים עצמו להנחיותיו במהלך תקופת כהונתו, שאם לא כן יימצא כמי ש"לא מילא תפקידו כראוי", כלשון הצעת החוק. לחיוב יצוין, כי פיטורי מנהלי גורמי השידור (הרדיו והטלוויזיה) יכולים להיעשות אך ורק באישור המועצה ולא על דעת השר הממונה בלבד.

העולה מכך כי בהצעת החוק לא יושם העיקרון של הפרדת השידור הציבורי משליטה פוליטית, ולמעשה, הצעת החוק משנה את המבנה המוסדי של רשות השידור שינוי קוסמטי בלבד. ההתערבות הפוליטית לא רק שאינה מנוטרלת למרות נסיונות הסוואה, אלא הופכת לממוסדת, עם כל ההשפעות הנלוות שיש לכך על היחס שבין מטרות השידור הציבורי ותפקודה המקצועי התקין של הרשות.

הצעת חוק רשות השידור, בשנת 2000, היתה אמורה להנהיג הסדר נאור ורחב אופקים שיעמיד את הרשות במצב שיאפשר לה לפעול באופן עצמאי ולתרום תרומה של ממש לשיח החברתי

דמוקרטי-פוליטי בישראל הרב-ערוצית. ייעודיה ותפקידיה של רשות השידור הציבורי יושגו הלכה למעשה רק בהתקיים רשות שידור ציבורי עצמאית ובלתי תלויה; בלתי תלויה באנשי השלטון ולא נסמכת על בעלי ההון.

למרבה הצער נראה שנכונותו של השלטון הנוכחי לשחרר את השידור הציבורי מתלותו הפוליטית בממשלה ושריה אינה גדולה מנכונותו של הממשלות הקודמות. האבחנה הזו תקפה שבעתיים לאחר מינוי השרה דליה איציק לממירנה על רשות השידור והחלטתה להשאיר על כנה את ההנהלה הנוכחית. הביקורת על ההנהלה הנוכחית של רשות השידור היא אולי מוצדקת, אך התשובות שמציעים נציגי השלטון הנוכחי עלולות להתמיר את המצב.

במשרד ראש הממשלה שוקדים עתה על הצעה לחוק רשות השידור החדש 2000 ועל אופן יישומה. הצעת החוק הערכנית כוללת בין השאר הסדרים חדשים להליכי בחירה ומינוי של בעלי תפקידים ברשות וסמכויותיו של הדרג הפוליטי בניהול הרשות. עיון בהצעת החוק מעוררת שאלה: האם מגמתה משקפת תפיסה חדשה של השידור הציבורי, האם יוזמי החוק החדש אכן חותרים להפרדה בין הפוליטיקה לגורמי השידור?

על-פי הצעת החוק, תיבחר מועצת רשות השידור על-ידי ועדה בוחרת. לכאורה, זה שינוי מרענן בהשוואה להסדר הקיים, בכך שבהליך הבחירה של חברי מועצת רשות השידור משתתפים גורמים מקצועיים, אלא שבחינה מדוקדקת מסלקת את האשליה שלפנינו גישה חדשה לשידור הציבורי.

אמנם, בראש הוועדה הבוחרת יעמוד שופט בית המשפט העליון בדימוס, ואר לם שאר חברי הוועדה הבוחרת יהיו שני מנכ"לי משרדי ממשלה (בעלי זיקה פוליטית) ושישה חברים נוספים אשר ייבחרו על-ידי הממשלה מתוך רשימת מומלצים של ארגוני תרבות ומוסדות אקדמיים. ואם אין די בכך, משאירה הצעת החוק פתח לשר הממונה להציע לאישור הממשלה מועמדים מטעמו (צוהר הזרמני) ויות למינויים לא מקצועיים, שמניעיהם עלולים להיות זרים).

מועצת הרשות תמנה, על-פי הצעת החוק, 15 חברים. על אף קיומה של ועדה בוחרת כמתואר לעיל, לא כל חברי המועצה מתמנים על-ידי הוועדה הבוחרת. שלושה נציגי מועצה ממונים ישירות על-ידי הממשלה, כאילו לא די בוועדה בוחרת מקצועית ומהימנה.

גם מי שעבר את המשוכות שלעיל, ונבחר לחבר מועצה, עשוי לחוש מעל ראשו את להט החרב המתהפכת. זאת משום שלשר הממונה סמכות להעביר

חבר מועצה מתפקידו כל אימת שאין הוא "ממלא את תפקידו כראוי", ותוך התייעצות (וללא צורך באישור) עם חברי הוועדה הבוחרת, וקבלת אישור הממשלה (לשם השוואה, חבר בוועדה הבוחרת את המועצה מועבר מתפקידו רק לאחר קבלת אישורו של היועץ המשפטי לממשלה). אין ספק כי לסמכות הזאת, המסורה בידי השר הממונה, תהיה השפעה מרתיעה על פעילות חברי המועצה ועל יכולתם לקבל החלטות לפי שיקולים ציבוריים או ממניעים מקצועיים צרופים.

למינוי בעלי תפקידים ברשות יש תמיד השפעה מכרעת על אופן תפקוד הרשות. בהצעת החוק, מינוי מנכ"ל הרשות ומנהלי גורמי השידור (הרדיו והטלוויזיה) הוא בסמכות מועצת הרשות, ויתבצע בדרך של מכרו. למרות זאת, על-פי ההצעה, מסורה בידי המועצה הסמכות לבטל את עצם הצורך

איור: מיכל בוננו

תהילה אלטשולר-שוורץ וחני קומנשטר הן עוזרות מחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה

עובדי הטלוויזיה החינוכית מחקים את עמיתיהם מהערוץ הראשון ומורידים למצולות את מי שנחשבה פעם לספינת הדגל של השידור הציבורי

א ב נ ר ה ו פ ש ט י י ן

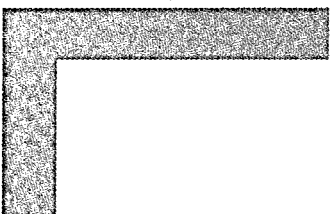
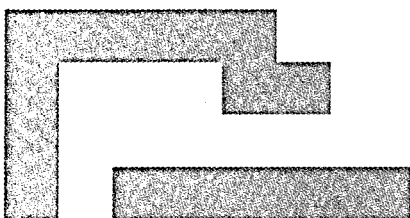
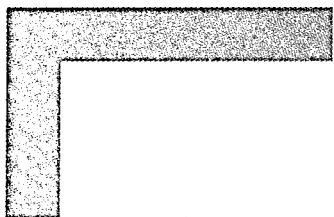
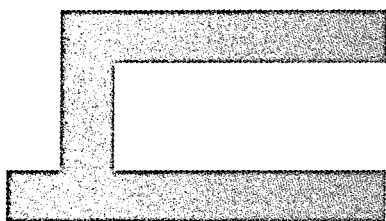
קיץ שחון עבר על הטלוויזיה החינוכית, ויש המחשיבים אותו לגרוע ולע" לוב ב־34 שנות קיומה. מרבית התוכניות הקבועות יצאו לפגרה ובמקומן נרכ" שו בעיקר הפקות מבחוץ. ותיקי המקום נזכרים שפעם הקיץ, התקופה שבה קהל היעד המקורי של התחנה יוצא לחופשה ממושכת, היה מגוון מרשים להר" מת הפקות מקור באיכות ובהקפדה גבוהה על תכנים. כיום חדרים רבים נטר" שים, האולפנים מתפקדים בתפוסה חלקית ביותר, נוכחות העובדים מינימלית ולרבים מהם פשוט אין מה לעשות. בינתיים הוועד המשותף, המורכב משבעה ועדים שונים, מנהיג סכסוך עבודה נגד הנהלה שלא קיימת, מנהל תחנה שעדיין לא נכנס לתפקיד, ושר שעזב את משרתו. כל־כך הרבה שנים העובדים והנהלה מסוכסכים עד שלאיש כבר לא ברור על מה רבים ונגד מי, ובעיקר מה התוצאה שמקווים להשיג.

נדמה שכל חוליי השידור הציבורי התנקזו בעשור האחרון אל המוסד הזה. הופעתם של הטלוויזיה המסחרית והשידורים בכבלים סחררו לחינוכית את הראש, והביאו לנסיגות התרחבות כושלים. השינויים הפוליטיים התכופים במשרד החינוך הפכו אותה ואת הנהלתה לשק חבטות. משרד החינוך לא זקוק לה יותר לצורך העברת תוכניות הלימודים, וחדוות היצירה של העובדים גם היא כבר מזומן לא מה שהיתה פעם. רבים מעובדיה הקבועים של החינוכית הם אנשים עייפים מקצועית ודם טלוויזיוני טרי לא זרם למקום כבר כמה שנים טובות. במצב הנוכחי גם האופטימיסטים מתקשים להאמין שהמנהל החדש, צבי שפירא, שנבחר החודש אחרי תלאות מכרז שנמשכו שבעה חודשים, יצליח לעשות סדר בבלגן.

אפשר לומר שהתהליך העובר על הטלוויזיה החינוכית טיפוסי לשידורים ציבוריים בעידן רבי־ערוצי. אלא שברשות השידור יש לפחות מי שמתעניין בה: המחוקקים עוסקים בעתידה, אנשי האקדמיה חרדים לגורלה והדעה הרור" חת היא שיש למצוא לה רופא, לא כונס נכסים. מה גם שאת הערוץ הראשון קשה לסגור או לפרק; הוא מעוגן בחוק, יש לו אמצעי מימון קבועים, ומוסדות הממונים עליפי מפתח פוליטי. את הצורך בטלוויזיה חינוכית בעידן בית" הספר הממוחשב קשה הרבה יותר לנמק. "אני חושב שהפתרון היחיד היום הוא סגירת החינוכית", אומר אבי שמש, יו"ד איגוד התסריטאים ובעבר יוצר בולט בשירותה. "כמי שחב לה את כל נערותי המקצועית אני חייב לציין שכל רוח היצירה עזבה אותה, אין לה חזון ואין לה עתיד". ולאה לייבה, מצוות ההקמה של הטלוויזיה בשנות השישים, חוששת שהיא משתייכת גם לצוות הסגירה: "לפעמים ממש מביך לראות אנשים מסתובבים פה משועממים ואולפנים חשר" כים במשך כל היום".

צבי שפירא מגיע עמוס בכוונות טובות, אבל קבלת הפנים שבה הוא נתקל בוודאי לא תקל עליו. ממש ביום ההכרזה על בחירתו, 31 ביולי, החליט ועד העובדים להחרף את סכסוך העבודה שעליו הכריז במאי השנה. הרקע לסכסוך ישן: החלטת ממשלה מאוגוסט 1998 לפטר תשעים עובדים ולהוציא הפקות החוצה. ההחלטה טרם בוצעה, אבל הוועד מתייצב למאבק: הוא יעשה הכל למנוע פיטורי עובדים.

בתחנה הוצבו קלפיות והתקיימה הצבעה על השאלה אילו צעדים לנקוט וכמה. 71 הצביעו בעד עיצומים בשלבים. 43 הצביעו בעד השבתה כללית. 53 התנגרו לעיצומים בכלל. באותו יום בוטל שידורה של תוכנית הדגל של התח"נה, "ערב חרש", ובמקומה הוקרנה שקופית. במערכת התוכנית זעמו על הצעד,

איור: חסיר שפר

או "השבתה". מי שהתנגד לשני הצעדים נאלץ להביע את התנגדותו בכתב, על גבי פתק לבן, כאילו מדובר בעמדה חריגה שאינה ראויה לייצוג הולם. "הצבעה דיקטטורית", קרא לה עובר בכיר. הניג חושבת שהוועד פעל כשורה: "היה לנו גיבוי מלא מהעובדים לפתוח בעיצומים כבר שבוע לפני כן, באסיפת עובדים. קיימנו הצבעה רק כדי למנוע לזות שפתיים".

בוועד כועסים על יוסי שריד. כשנכנס שריד לתפקידו במשרד החינוך נענה לציפיית העובדים וגרם לפרישתה של המנהלת הקודמת, מיכל ארבל, שנואת נפשם. במקביל הבטיח לדאוג לתחנה, לפרסם מכרז לתפקיד המנהל ולסייע בהבראתה. שריד, פוליטיקאי משופשף, לא דיבר על פיטורים ובקרב העובדים התפתחה האשליה שאפשר יהיה להתחמק מהחלק הכואב באמת של הניתוח. האשליה החזיקה מעמד חמישה חודשים.

ב־14 בדצמבר פנה "פורום הניהול בטלוויזיה החינוכית", הכולל את כל מנהלי המחלקות בתחנה, לשלומית עמיחי: "לצערנו, בחמשת החודשים האחרונים התברר כל תקוותינו באשר לגיבוי שלו ציפינו משר החינוך יוסי שריד. הצהרותיו בדבר מחויבותו לחינוך התחנה נשארו בחזקת הצהרה

שהביא לביטול ראיון מיוחד שנקבע מראש עם לאה רבין. "מה משיגים בעיני צומים האלה?", שאל עובר בכיר. "הוועד מוטרף לחלוטין. התוצאות יכולות להיות רעות מאוד: משרד האוצר ונציבות שירות המדינה לא ייתנו לזה להימשך הרבה זמן ויתחילו לשלוח עובדים הביתה. המנהל החדש עשוי לקבל רגליים קרות ולא להיכנס בכלל לתפקיד. זה ועד שחי בעידן של לפני עשרים שנה. אז אולי היה אכפת למישהו אם מחשיכים מסך. היום יש עשרות ערוצים ומי שיוצא נשכר מהעיצומים הוא המתחרה שלנו - 'חמש עם גדי סוקניק". למרות המחאה המשיכו העיצומים גם בשבוע שלאחר מכן.

רוחמה קציר, המנהלת היוצאת, ביקשה מהוועד להרגיע את הרוחות ולתת למנהל החדש לפחות תקופה של חסר. הוועד סירב בתוקף. "רווקא מפני שמגיע מנהל חדש צריך למחות על כך שהוא נכנס בלי שמשרד החינוך ייתן בידינו את הכלים להכריא את התחנה. עד עכשיו קיבלנו משלומית עמיחי (מנכ"ל משרד החינוך) רק מים", אומרת נורית הניג, יו"ר הוועד המשותף. גם נגד סגנון ההצבעה שהנהיג הוועד הושמעו קובלנות מצד עובדים. זאת כיוון שרק שתי אופציות היו רשומות על הפתקים: "עיצומים חלקיים"

בלבד. בינתיים שריר התפטר, לא לפני שנפגש לשיבה עגומה עם נציגי הוועד. הניג: "הוא בא ואמר לנו: 'יהיה מכרו, ואני מצפה שהמנהל החדש יעשה סדר. אני לא מסוגל לתגבר את התקצוב כי אין כסף. ואם אין כסף שיל' כן 100 עובדים הכיתה, בהתאם להחלטת הממשלה".

שריר לא מרגיש שהוא הטעה את העובדים. "כשכנסתי לתפקיד לא הכרתי את המצב בחינוכית לעומק. יצאתי בהצהרות כלליות על מחויבות לחינוכית, וביקשתי להמתין למנהל חדש. מישהו אמר להם אי פעם שלא יפטרו עובדים? ברגע שלמדתי את החומר הבנתי שלא יהיה מנוס מפיטורים. שיהיה ברור, אם העובדים רוצים להטביע את הספינה הזאת הם יצליחו, ואז המסך יואפל. אחרי שביתת רופאים של מאה יום, נרמה לי שמרנית ישראל תצליח לעמוד בחורשיים של שביתה בחינוכית. בקושי, אבל תצליח".

בהעדר שר, פנה ועד העובדים הממומרר לממונים החלופיים – יוסי קוצ'יק, שמואל הולנדר והמנכ"לית עמיחי – עם סל של תביעות: בטחונות לביטול החלטת הממשלה מאוגוסט '98, תגבור תקציבי לתחנה ועוד. עמיחי סירבה: "גם העובדים וגם המנכ"ל החדש", היא מבהירה, "יודעים שאין תקציבים להוסיף, ואי אפשר לבטל את החלטת הממשלה בלי להכין אלטרנטיבות. אני תמהה עד מאוד על גישתם של העובדים, והוששת שהם עשויים לכרות את העץ שעליו הם יושבים".

טלוויזיה ללא חוק

הטלוויזיה החינוכית היא יחידת סמך, כלומר מחלקה במשרד החינוך. פעולתה אינה מוסדרת בחוק, מלבד איזורים נקודתיים בארבעה חוקים: חוק הבזק, חוק רשות השידור, חוק הרשות השנייה ולאחרונה גם בחוק הערוץ השלישי המסחרי. הביזור הזה הוא לדעת רבים שורש הבעיה. בהעדר חוק, משתנים תנאי הפעולה שלה בהתאם לגחמותיהם של השרים.

הגרעין למשבר הגדול של החינוכית טמון בתחילת העשור הקודם. עד אז שידרה החינוכית רק במסגרת שידורי הבוקר ואחר-הצהריים של הערוץ הראשון. את עיקר התהילה קיבלה בזכות תוכניות מגוונות לילדים, ותוכניות ללימוד לבתי הספר. במקביל הרחיבה את המנדט של שידוריה ונכנסה לחללים שרשות השידור הוניתה או כשלה בהם: קומדיה ("קרובים קרובים"), סאטירה ("זהו זה"), וגם אקטואליה ("ערב חדש"). האווירה הציבורית היתה חיובית. בדרך מה לגליצה"ל, נתפסה החינוכית ככלי תקשורת בועט, יצירתי ולא קונבנציונלי. בעידן שבו רשות השידור התנהגה כרינוואור שאיבד את הדרך, החינוכית הצליחה בחמישית התקציב וכוחה האדם לייצר אלטרנטיבה.

אבל התיאבון גדל ומשרד החינוך החליט להחזיר את התחנה גם למחוזות השידור המסחרי, בהנחה שהפעילות הזו תמומן בעזרת פרסומות ותמלוגים שיגיעו מהזכיינים. ואכן ב'92, עם הקמת הערוץ השני, קיבלה החינוכית שביעית מזמן השידור בו. ב'95 החליטה המנכ"לית אוהבה פיינמסר להרחיב את מוטת השידור של החינוכית עוד יותר, ובמימון מצחיק של 5 מיליון ש"ח הקימה נחלה ל"ערוץ השכלה ורע" בכבלים, ערוץ 23. מאז ועד היום מנהלי החינוכית אינם יודעים מה לעשות עם הערוץ הזה, שמסדר אך ורק שידורים חוזרים, ברצף או בבודדים, וסדרות קנויות. אחוזי הצפייה בו הם הנמוכים ביר תר על הסקאלה.

גם הקליטה בערוץ השני היתה צולעת. ללא שידורים בזמן צפיית השיא, ההכנסות מפרסומות ועומות, ולפיכך חלק ניכר מהתקציב להפקות המקור (האיכותיות בחלקן) בערוץ השני נגרע מתקציב ההפקות המיועד לערוץ הראשון. כך מאבדת החינוכית את האכסניה הטבעית שלה – רשות השידור הציבורית. הנער הבועט הפך למבוגר מסורבל ומבולבל.

בהעדר מדיניות שידור עקבית, נסחפה החינוכית בעשור האחרון למעריבולת של קשיי ניהול. יעקב לורברבוים, ששימש מנהל כמשך עשרים שנה, התפטר ב'94 במחאה על קיוויו שעה וחצי משידורי החינוכית אחרי הצהריים בערוץ הראשון. אוהבה פיינמסר, המנכ"לית שבאה אחריו, ניסתה לנתק את התחנה מאמצעותיו הלופתות של משרד החינוך ולהפוך אותה ל"חברה מעוררת" הפועלת על-פי חוק. התוכנית ירדה מהפרק. אחריכך הציעה לחוקק חוק רשות הטלוויזיה החינוכית. העובדים התנגדו בתוקף בטענה כי אין בהצעה

פתרון הולם לדרכי המימון של התחנה, אך גם בגלל סעיף בחוק שאפשר לפיינסר – שביתה לבין נציגי העובדים שררה מערכת יחסים עבודה במיוחד – להמשיך בתפקידה כמה שנים נוספות. בסופו של דבר, גם ההצעה הנו נפלה, משיקולים קואליציוניים.

אחרי הבחירות, עם כניסתו של זבולון המר למשרד החינוך, איבדה פיינמסר, שמונתה בידר אמנון רובינשטיין, גם את תמיכת השר הממונה, ובסוף תקופת כהונתה המתונה במשך שנה לארכת חוזה העסקתה, עד שנאלצה להתפטר. ב'98 החליט שר החינוך יצחק לוי למנות לתפקיד את מקורבו מוטי שקלר. למרות שלשקלר היו הכישורים המתאימים נתפס המינוי כפוליטי. טו והוגשה עתירה לבג"ץ, שחייבה את השר לערוך מכרז פנימי. במכרז זכתה מיכל ארבל, מעורכות "זהו זה".

תקופת כהונתה של ארבל, שהיתה מהרגע הראשון בבחינת סדין ארום מול עיניו של השר יצחק לוי, הביאה את המאבקים בין העובדים, ההנהלה והמשרד לשיאם. ארבל מצאה את עצמה בין הפטיש לסדן. "מהרגע הראשון לוי תקע לי מקלות בגלגלים", היא אומרת, "והייתי מנהלת משותקת". בארבל גוסט '98 העביר לוי בממשלה החלטה המורה על פיטורי תשעים עובדים קבועים בתחנה והוצאת ההפקות לגורמים חיצוניים. "זאת היתה הנחתה שהכניסה אותי ואת העובדים לעימות קשה מאוד", אומרת ארבל. "הם לא הבינו שאני כפופה לממשלה ולא יכולה להבעיר נגדה צמיגים".

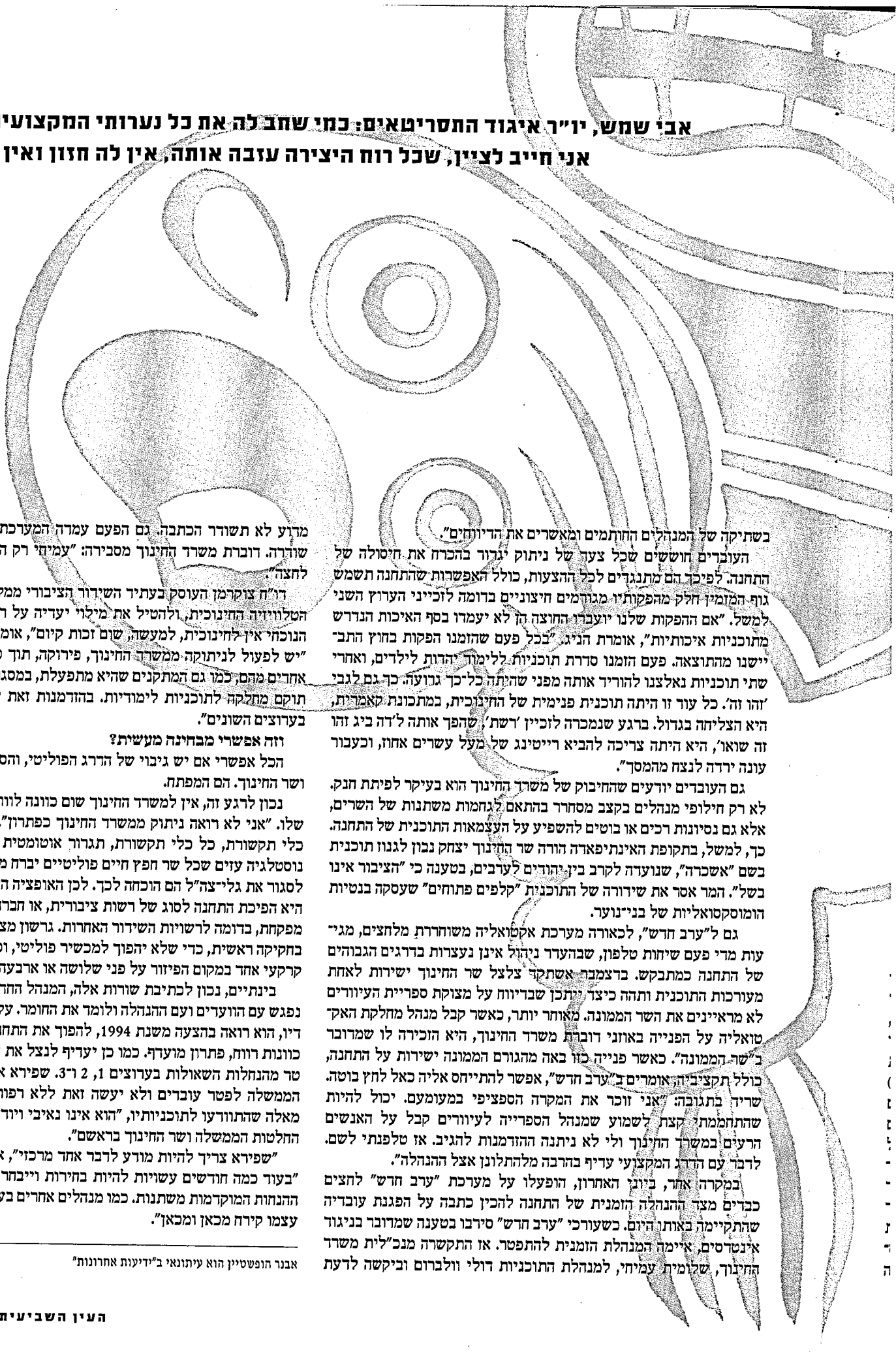
כשרצה לוי לפטר את ארבל פנתה המנכ"לית לבית המשפט. במשך שנה התנהלה התחנה תחת איום של צו משפטי. בינתיים התחלף השלטון ונציגי העובדים שכנעו גם את יוסי שריר שיש להיפטר מארבל. "הם פשוט הגיעו אלי לוי לפני, עם מכתבי נאצה איומים נגדי. לא היה לי סיכוי", היא אומרת. הפעם הסכימה ארבל לפנות את מקומה. שריר: "נכון, העובדים שכנעו אותי שארבל נכשלה כמנהלת. היא הגיע ליחסים כה עכורים עם העובדים עד שהמצב הפך בלתי ניתן לאיחוי. לא נשארה במקום אבן על אבן. החלטתי להחליף את המאמן".

את התוצאות המעשיות של שלוש וחצי שנים ללא גיבוי ניהולי אפשר לראות על המרקע. החינוכית מפיקה מעט, ללא תכנון או מדיניות שידור, ועם הרבה מאוד זמן מסך למלא. הקיץ, למשל, מופקת תוכנית אחת בלבד לילדים ולנוער, "החדר של חני". בתוך כשנה תצטרך התחנה לספק תוכניות לזמן שידור בהיקף של שמונה וחצי אחוזים מזמן השידור של הערוץ השלישי. והתקציב רק הולך ויורד: בשנת 1997 הוא עמד על 165.9 מיליון שקלים, בשנת 2000 ירד ל-137.7 מיליון. כמעט את כל הירידה ספגה הפעילות התוכנית. ההוצאה על תוכניות וקורסים ירדה מ-45.8 מיליון שקלים ב'1997 ל-27.6 מיליון ב'2000. מסמך פנימי של המחלקה הכלכלית מדגיש: "ההפקה העצמית והרכושה בתחנה קוצצה בשישים אחוז". משרד החינוך מסרב לתגבר את תקציבה הנשחק כבר כמה שנים.

ניתוק או חיסול

המפתח לכל תוכנית הבראה של החינוכית טמון בניתוק מעטיני השל"טון, והפיכתה מכלי שידור ממלכתי לכלי שידור ציבורי או פרטי. בדרך יצטרכו לפטר, או "להפריש מרצון" אם רוצים להשתמש בביטוי העדין, לפחות כמה עשרות עובדים קבועים וותיקים שיושבים על רמות השכר הגבוהות ולא מוצאים את מקומם. על-פי הנתונים שבידי ארבל, המנכ"לית האחרונה, מגיעה האכטלה בקרב הדרג העיתונאי בתחנה (במאים ומפיקים) לכשלושים אחוז. ארבל מרגישה שנתון זה מייצג רק את אלה שאינם עושים דבר במשך תקופה ממושכת. בנוסף אליהם יש עובדים שלעתיים משתלבים בעבודה ולעתיים לא. במסמך רפורמה שהעביר מנהל מחלקת האקטואליה של התחנה, גרשון גרשון, למשרד החינוך הוא כותב בגילוי לב על חבריו לעבור דה: "בפועל, הנעת עובדים, תפוקתם ורצונם להשתלב בכל משימה, הולך ונעשה קשה מיום ליום... עד כי הם הופכים לנטל ולא לנכס". וכך: "מוסר העבודה בתחנה מונח מזה שנים על מפתנה של ההנהלה כפצצה מתקתקת שסופה להתפוצץ ברעש גדול. עובדים מרווחים על שעות עבודה, שעות נוספות ואף על ימי עבודה מלאים בזמן היעדרות ממנה. כל זאת תוך הסכמה

אבי שחש, יו"ר איגוד התסריטאים: כמי שחב לה את כל נערוטי המקצועית אני חייב לציין, שכל רוח היצירה עזבה אותה, אין לה חזון ואין לה עתיד

בשתיקה של המנהלים החותמים ומאשרים את הדיווחים.

העובדים חוששים שכל צעד של ניתוק יגרור בהכרח את חיסולה של התחנה. לפיכך הם מתנגדים לכל ההצעות, כולל האפשרות שהתחנה תשמש גוף המזמין חלק מהפקותיו מגורמים חיצוניים בדומה לזכייני הערוץ השני למשל. "אם ההפקות שלנו יועברו החוצה הן לא יעמדו בסף האיכות הנדרש מתוכניות איכותיות", אומרת הניג. "בכל פעם שהזמנו הפקות בחוץ התברר שישנו מהותצאה. פעם הזמנו סדרת תוכניות ללימוד יהדות לילדים, ואחרי שתי תוכניות נאלצנו להוריד אותה מפני שהיתה כלי-כך גרועה. כך גם לגבי 'זהו זה'. כל עוד זו היתה תוכנית פנימית של החינוך, במתכונת קאמרית, היא הצליחה בגדול. ברגע שנמכרה לזכייני 'רשת', שהפך אותה ל'דה ביג' זהו זה שואר', היא היתה צריכה להביא רייטינג של מעל עשרים אחוז, וכעבור עונה ירדה לבצח מהמסך".

מדוע לא תשודר הכתבה. גם הפעם עמדה המערכת בלחצים והכתבה לא שודרה. דוברת משרד החינוך מסבירה: "עמיחי רק התעניינה וכהרגלה לא לחצה".

דו"ח צוקרמן העוסק בעתיד השידור הציבורי ממליץ למעשה לסגור את הטלוויזיה החינוכית, ולהטיל את מילוי יעדיה על רשות השידור. "במצבה הנוכחי אין לחינוכית, למעשה, שום זכות קיום", אומר פרופ' ארגון צוקרמן. "יש לפעול לניתוקה ממשרד החינוך, פירוקה, תוך פיטורי עובדיה ושילוב אחרים מהם, כמו גם המתקנים שהיא מתפעלת, במסגרת רשות השידור שבה תוקם מתקנה לתוכניות לימודיות. בהודמנות זאת יבוטל השידור המפורז בערוצים השונים".

וזה אפשרי מבחינה מעשית?

הכל אפשרי אם יש גיבוי של הדרג הפוליטי, והסכמה של משרד החינוך ושר החינוך. הם המפתח.

נכון לרגע זה, אין למשרד החינוך שום כוונה לוותר על תחנת הטלוויזיה שלו. "אני לא רואה ניתוק ממשרד החינוך כפתרון", אומרת עמיחי. סגירת כלי תקשורת, כל כלי תקשורת, תגרוור אוטומטית מחאות ציבוריות וגלי נוסטלגיה עזים שכל שר חפץ חיים פוליטיים יברח מהם. הנסיונות הקודמים לסגור את גלי צה"ל הם הוכחה לכך. לכן האופציה היחידה הנותרת להבראה היא הפיכת התחנה לסוג של רשות ציבורית, או חברה ממשלתית עם מועצה מפקחת, בדומה לרשויות השידור האחרות. גרשון מציע להגדיר את תקציבה בחקיקה ראשית, כדי שלא יהפוך למכשיר פוליטי, וכן להקצות עבורה ערוץ קרקעי אחד במקום הפיזור על פני שלושה או ארבעה ערוצים שונים.

בינתיים, נכון לכתיבת שורות אלה, המנהל החדש שפירא עדיין מגשש: נפגש עם הוועדים ועם ההנהלה ולומד את החומר. עלי-פי דברים שאמר לידי דיו, הוא רואה בהצעה משנת 1994, להפוך את התחנה לחברה מעורבת ללא כוונות רווח, פתרון מועדף. כמו כן יעדיף לנצל את ערוץ 23 השומם ולהיפך. טר מהנחלות השאלות בערוצים 1, 2 ו-3. שפירא אינו חש מחויב להתלסט הממשלה לפטר עובדים ולא יעשה זאת ללא רפורמה. "אבל", אומר אחד מאלה שהתוודעו לתוכניותיו, "הוא אינו נאיבי ויודע שהוא צריך לבצע את החלטות הממשלה ושר החינוך בראשם".

"שפירא צריך להיות מודע לרבר אחד מרכזי", אומר עובד ותיק בתחנה, "בעוד כמה חודשים עשויות להיות בחירות וייתכן שר חינוך חדש. ואז כל ההנחות המוקדמות משתנות. כמו מנהלים אחרים בעבר הוא עשוי למצוא את עצמו קירח מכאן ומכאן".

גם העובדים יודעים שהחיוב של משרד החינוך הוא בעיקר לפיתת חנק. לא רק חילופי מנהלים בקצב מסחרר בהתאם לגחמות משתנות של השרים, אלא גם נסיונות רכים או בוטים להשפיע על העצמאות התוכנית של התחנה. כך, למשל, בתקופת האינתיפאדה הורה שר החינוך יצחק נבון לגנוז תוכנית בשם "אשכרה", שנועדה לקרב בין יהודים לערבים, בטענה כי "הציבור אינו בשל". המר אסר את שידורה של התוכנית "קלפים פתוחים" שעסקה בנסיונות הומוסקסואליות של בני-נוער.

גם ל"ערב חדש", לכאורה מערכת אקטואליה משוחררת מלחצים, מגיי עות מדי פעם שיחות טלפון, שבהעדר ניהול אינן נעצרות בדרגים הגבוהים של התחנה כמתבקש. ברצמבר אשתקד צלצל שר החינוך ישירות לאחת מעורכות התוכנית ותהה כיצד ייתכן שבדיווח על מצוקת ספריית העיוורים לא מראיינים את השר הממונה. מאוחר יותר, כאשר קבל מנהל מחלקת האקטואליה על הפנייה באוזני דוברת משרד החינוך, היא הוכירה לו שמדובר ב"שה הממונה". כאשר פנייה כזו באה מהגורם הממונה ישירות על התחנה, כולל תקציביה, אמריים ב"ערב חדש", אפשר להתייחס אליה כאל לחץ בוטה. שריה בתגובה: "אני זוכר את המקרה הספציפי במעומעם. יכול להיות שהתחמתי קצת לשמוע שמנהל הספרייה לעיוורים קבל על האנשים הרעים במשרד החינוך ולי לא ניתנה ההודמנות להגיב. אז טלפנתי לשם. לדבר עם הדרג המקצועי עדיף בהרבה מלהתלונן אצל ההנהלה".

במקרה אחר, ביוני האחרון, הופעלו על מערכת "ערב חדש" לחצים כבדים מצד ההנהלה הזמנית של התחנה להכין כתבה על הפגנת עובדיה שהתקיימה באותו היום. כשעורכי "ערב חדש" סירבו בטענה שמדובר בניגוד אינטרסים, איימה המנהלת הזמנית להתפטר. או התקשרה מנכ"לית משרד החינוך, שלומית עמיחי, למנהלת התוכניות דולי וולברום וביקשה לדעת

אבנר הופשטיין הוא עיתונאי ב"דיעות אחרונות"

חמלה מזויפת

הצגה של בעיית העוני כ"הכל משמים", מעין תופעת טבע שעוברת בגנים או בירושה – וכאילו אין גופים האחראים למצב הנוכחי – מסירה את האשמה משלטונות המדינה וגורמת לקהל הקוראים להטילה על העני המסוקר; המסר העולה מהדיווחים האלה הוא: אם העני נוקט יוזמה ויוצא לעבוד או ללמוד, הוא היה מסתדר מבחינה כלכלית ומצליח למצוא לעצמו מקום מכור בר בחברה. המסר הזה מתחזק עליידי "סיפורי סינדרלה" המופיעים לעתים קרובות בתקשורת ובהם מוצג "מצליחון" שהתמזל מזלו ועלה בירו לעזוב את הסביבה הבעייתית שבה נולד ולהגיע לפסגה.

כדי להבין את דפוסי הסיקור יש לשאול מי הם הכתבים המסקרים, עד כמה נושא העוני קרוב לעורכים, מי קהל היעד של התקשורת הארצית ומי הסביבה החברתית-פוליטית שבה פועלת התקשורת.

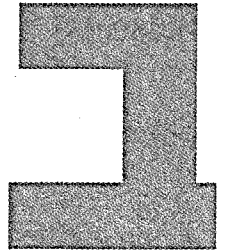
מכיוון שהעוני נתפס כבעיה של הפריפריה הוא מסוקר בעיקר עליידי כתבים אזורים המתגוררים בה. לכתבים האלה מעמד נמוך בארגון התקשורת, והנתון הזה משליך על מידת הכולטות שמקבלים דיווחיהם. משיחות עם כתבים אלה התברר, כי הם מאמינים שבמערכת העיתון יש ציפייה מהם להביא סיפורי מצוקה אנושיים, משום שהרעה הרווחת היא ש"עוני מצטלם טוב בפריפריה". אין ספק שאם הנושא היה מסוקר עליידי כתבים בכירים היינו מצפים לכתביה נרחבת ומעמיקה יותר, בדומה לסיקור בתחום הפוליטי, טי, המדיני, הכלכלי וכו'. באשר ליחסם של העורכים, הרי שאין הם משייכים למקצוע העניינים, הנושא מרוחק מהם, אינו נתפס בעיניהם כ"יוקרתית", מעניין, חשוב או רלבנטי לקהל הקוראים ולכן אינם מקצים לסיקורו כתבים בכירים. הנתונים האלה מקטינים את הסיכוי לעיסוק תקשורתי מתמיד ומעמיק בבעיה. ואילו קהל היעד של התקשורת הארצית נתפס עליידה כמי שבעיית העוני אינה קיומית או רלבנטית בעבורו. אמנם, מדי פעם מופיעים בעיתונות הפופולרית כתבות על עוני וסיפורי מסכנות, אך המניע העיקרי לכך הוא שהעורכים חושבים אותם לחומר קריאה מעניין, שגם מחמיא לקוראים ונותן להם טפיחה סמויה על השכם מאחר שהם, בניגוד למסכנים המתוארים בכתבות, יודעים כיצד לנהל את חייהם ברמה נאותה.

גורם אחר ומרכזי ביותר המשפיע על הסיקור הוא הסביבה החברתית-פוליטית שבה פועלת התקשורת. מכיוון שהתקשורת מאמצת, בדרך-כלל, נושאים שמועלים עליידי פוליטיקאים, הרי שהתעלמותם מהתופעה משפיעה על מידת התכיפות שבה עיתונאים עוסקים בה. התקשורת עוסקת בעיקר

באמצע יולי התאגרו כמה ארגונים חברתיים ויוזמו כנס שנערך בכנסת ועסק בסיקור העוני בתקשורת. בכנס השתתפו אנשי חברה, תקשורת ופוליטיקאים וגם נציגי שכבות המצוקה שהעלו טענות רבות על התעלמות העיתונות מבעיותיהם ועל סיקור שטחי של הווי חייהם. המטרה היתה להעלות על סדר-היום נושא שבדרך-כלל אינו נהנה משימת לב מספקת.

ימים מספר לפני יום העיון שלחה ילדה מיקנעם מכתב לראש הממשלה, ובו סיפרה כי אין לה כסף להירשם לקייטנה. עיתונאים אחרים לא ויתרו על סיפור אנושי כה מרגש, ואכן המהומה התקשורתית שהקימו היתה רבה. המהומה הזכירה מקרה רומה שהיה ב"1966, עת זעקה ילדה מבית-שאן: "אני רעבה". על אף המרחק של יותר משלושים שנה בין שני המקרים, נראה כי בתקשורת לא השתנו בהרבה דפוסי הסיקור של נושאים חברתיים: העיתונאים עדיין מטפלים בתוצאות של הבעיות החברתיות, בהיבט הסנסציוני והרייטינגי שלהן, ופחות בסיבות להיווצרותן או בדרכי פתרונן. נראה כי התקשורת עדיין עסוקה בגילוי של חמלה מזויפת לעניים המסוקרים, במקום לנתח את הסיבות האמיתיות לעוני ובכך לסייע בהבאת פתרון.

תוצאות מחקר, שברק את יחסה של העיתונות הכתובה, הארצית, אל בעיית העוני בארבעה העשורים האחרונים, מראות כי העוני סוקר בצורה שטחית, קבועה וסטריאוטיפית מבלי שנעשה ניסיון משמעותי להבין את הסיבות להיווצרותו ולהנצחתו. העוני הוצג כתופעה שמתרחשת בעיקר בפריפריה ושייכת בעיקר לקבוצות מסוימות, השונות מ"אתנו", ולכן אינו נוגע "לנו". לדרך החשיבה והסיקור הזו היו השלכות רבות. מכיוון שהעוני הוצג כבעיה של קבוצות מסוימות בלבד, המסקנה המתבקשת היתה שאין כל צורך להזדרז ולטפל בה, כי "זאת לא בעיה שלנו". בכתבות בלטה תפיסה כי העוני טבוע בקבוצות הללו ובמאפייני האישיות של המשתייכים אליהן, מאפיינים שלא ניתן לשנותם. בעיתונות הפופולרית התמקד סיקור העוני בסיפורי מסכנות ובסיפורים אנושיים על רעבים: "ילד בן 13 מדימונה: 'אני מקנא בילדים שיש להם אוכל'" ("ידיעות אחרונות", 14.8.88), או: "אמא, כל הזמן אין לך כסף" ("ידיעות אחרונות", 11.2.92). בכתבות מהסוג הזה כמעט לא הוזכרו אשמת המדינות הכלכלית-חברתית של הממסד, אחריותו למתן

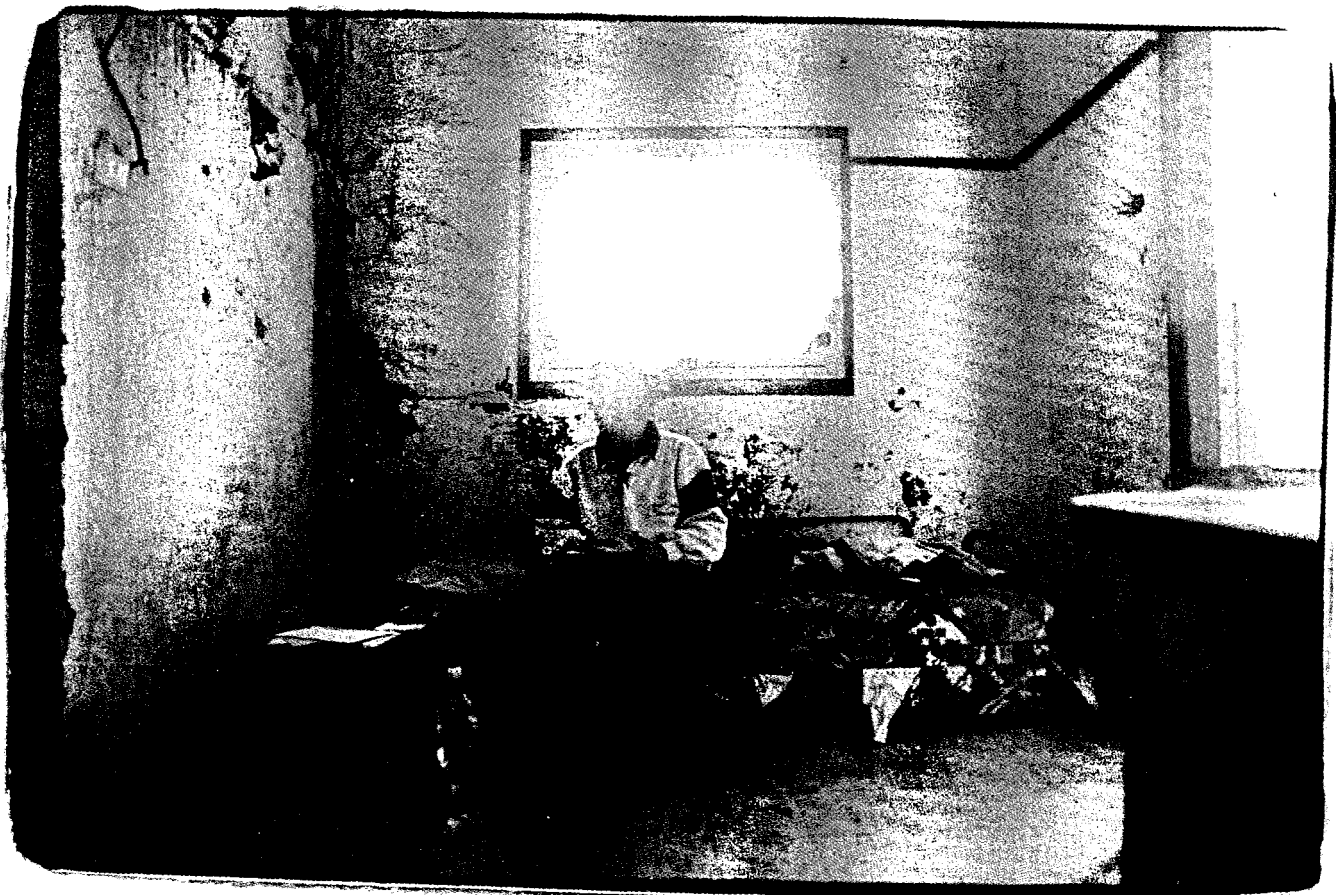
ל ע ו נ י ק ח ו י ח " צ נ י ם ו ה ם ע ו ז ר י ם ל ת ק

בגילויי רחמים כלפי העניים, אך לא בסיבות להיווצרות הבעיה ובדרכים האפשריות להתמודד עמה. התקשורת גם אימצה את הביטוי, שמקורו בממסד הפוליטי, המגדיר את העניים "שכבות חלשות" – כינוי המאשים את העניים במצבם ובחולשה הטבועה בהם. היא אינה מכנה אותם, למשל, "שכבות מוחל-שות", תואר שמטיל על הממסד ועל האליטות את האחריות למצבם.

ייצוג בעיית העוני והמצוקה בתקשורת קיבל לאחריה תפנית חדשה; אפשר לומר שמדובר בסוג של תעשייה שעיקרה "יח-צון" העוני והמסכנות ובה משתתפים נזקקים, תוכניות אירוח, ראשי ערים, אמנים וגורמים אחרים, המאמינים כי מתן דגש למסכנות יכול לשרת אותם ולשמש קרש קפיצה להשגת מטרותיהם. אנשים אלה מנסים לשכנע את הממסד ואותנו כי הם

שירותי הינוך ברמה נמוכה ולשיטה שאינה נותנת הזדמנות שווה למפרנסים המשפחה, מקורות התעסוקה הרלים בפריפריה וכדומה. זאת ועוד, העניים, כשאר המיעוטים וה"אחרים" בחברה הישראלית, הוצגו בכתבות הללו כמי שמציבים מכשול בפני הרוב להגשמת החלום של ישראל אחרת, מתקרמת, מערבית, רציונלית, רוויית הייטק. המסר הסמוי היה שאם ה"אחרים" לא היו כאן, הכל יכול היה להיות שונה לחלוטין.

העוני לא זכה, ולא זוכה גם היום, לסיקור נרחב ומתמשך בעיתונות, ולכך משמעות רבה. החוקר סנטו איינגר הראה, בניסויים שעשה, כי דפוסי סיקור ספורדיים בסגנון של "עוני פה ועוני שם", שאינם מתארים תהליכים ומסכנים רים מהן הסיבות והרקע למצוקת האנשים המסוקרים, משרתים את הממסד.

צילום: יעקב רוני מורד

העוני נחפס כבעיה של הפריפריה

להרוס עוד יותר את הדימוי הלא חיובי ממילא של העיר. האופנה החדשה בייצוג בעיות העוני והמצוקה בתקשורת באה לידי ביטוי גם בתוכניות האירוח הרבות בערוצי הטלוויזיה, בעיקר בערוץ 2 (רן איציק, "העין השביעית", מרס 2000). נזקקים פוגנים לתוכניות אלו ומבקשים עזרה תוך ניצול ציני של חלשים (ילדים, חולים, עניים) נטולי קול, שאין להם אפיקים אחרים לבקש סיוע. בדרך-כלל מדובר בתכנית קבועה וידועה מראש: בתוכנית הראשונה מראים את העני המסכן הזקוק לתרומה כספית או לציוד. בתוכנית הבאה מוצג מנחה התוכנית כשהוא מגיע לביתו של הנצרך עם משאת מלאה כל טוב; הוא מצלצל בפעמון הדלת, נכנס לדירה, קורן מאושר ומכריז: "הפתעה". הצופים נוכחים בהפתעתו הגדולה של האיש הנזקק, בשמחתו על המושיע שהגיע אליו ועמו הציוד המיוחל. לכאורה, כל הנוגעים

חסרי המשאבים, הם המקופחים יחסית לשאר הקבוצות והם הם המסכנים האמיתיים. מדוע הזמר חיים צינוביץ' ("השרוף"), שחיפש להטוט כדי לקדם את שיריו, לא בחר להתחפש לחרדי? התקשורת היתה נמשכת גם לגימיק כזה, אבל נראה כי צינוביץ' סבר שבחודי אין אלמנט של מסכנות וחולשה שמשויכים לאדם שגופו ופניו שרופות. צינוביץ' הבין כי האופנה כיום בתקשורת היא ללכת לקראת המסכנות, הרחמנות ו"הלב היהודי" בהיבט הקוריוזי של התופעה ולכן צדק כשחזה כי העיתונאים יאמצו את הגימיק שהציע. באותו עניין: כמה ראשי ערים הנמצאות במצוקה שכרו לפני כמה חודשים איש יחסי-ציבור כדי לדחוף את מסכנותן לתקשורת. מביניהם הגדיל לעשות ראש עיריית לוד, פנחס עידן, שהצהיר בראיון ל"יריעות אחרונות": "וזהי עיר (לוד) באגרביה... כל אחד עושה מה שהוא רוצה. עזה נראית הרבה

שורת לסקר אותן באופן שטחי וחקרי

בדבר יוצאים נשכרים: הנזקק חסר הכל, המוניטין של תוכנית האירוח, מנחה התוכנית, האדם שתרם את הכסף או הציוד והקהל המתרגש והמריע באולפן ובבית. אולם מחשבה מעמיקה קצת יותר תוביל למסקנה כי מי שמפסיד הם כלל אוכלוסיית העוני. שכן המסר מאופי שידורים אלה הוא שאת בעיית העוני אפשר לפתור על-ידי מניפולציה תקשורתית שעיקרה פוילה לרייטינג. נג. הקהל השבע יכול לחזור לענייניו כי הגה עוד משפחה רעבה יצאה ממערב גל העוני. עוד כמה שידורים כאלה ובעיית העוני תיפתר.

יותר יפה מלוד. תאמינ לי, אם הייתי צריך לקנות כאן דירה, לא הייתי קונה... אני גר בשכירות ואני אמשיך לגור בשכירות..." מיותר להרחיב את הריכוז על ההשלכות של הצהרות כאלה בעיתון כה מרכזי על הדימוי העצמי של התושבים המקומיים, על הדימוי החיצוני של העיר, על הסיכויים שלה למשוך משקיעים, יזמים ותושבים חדשים, על מחירי הנדל"ן בה וכו'. ראש העיר, יש לציין, אמר את דבריו כדי להשפיע על מקבלי ההחלטות בממשלה וכדי לזעזע את היושבים על ברוי התקציב. הדבר המדהים ביותר הוא שעידן אף שכר יועץ תקשורת כדי שיייע בהמחשת מצבה הבלתי נסבל של העיר. בעוד שבכל העולם מנסות ערים לשווק עד כמה הן מוצלחות, מבוקשות ונהוגות משירותים מעולים, בחר ראש עיריית לוד לשווק מסכנות ומצוקה ובכך

ד"ר אלי אברתם הוא מרצה לתקשורת במכללה האקדמית ספיר. חלק מהממצאים המוצגים כאן לקוחים מהמהדורה החדשה של ספרו "התקשורת בישראל, מרכז ופריפריה", בהוצאת אקדמון

ה כל מתחיל בכוס החלב: מה בדיוק יש בו בנוזל הלבן, שעשרות מיליוני אמריקאים לוגמים מדי יום, או מטילים לתוכו את דגני הבוקר? האם החלב הוא אכן משקה הבריאות, כפי שביקשו במשך שנים הפרסומות להחדיר למוחותינו, או שמא במסע מאמאטיבע אל שולחן ארוחת הבר קר מתווספים אליו גם חומרים מסוכנים?

האמת, כמו תמיד, שנויה במחלוקת. כל אחד וכוס החלב שלו. לראשי תאגיד הענק "מונסאנטו", מן המובילים בעולם ביישום פיתוחי ביוטכנולוגיה ובייצור תכשירים לחקלאות, האמת היא כצפוי חרמשמעת: אין אפילו קצה-קצהו של סיכון בשתיית החלב. אם תשאלו, לעומת זאת, מומחים אחרים, יובהר לכם כי יש לפחות חומר אחד, הורמון הגדילה "פוסילאק" (המכונה גם RBGH) שפותח גנטית, מיוצר בידי "מונסאנטו" ומוזרק לפרות – שהימצאותו בחלב מגבירה את הסיכון ללקות בסרטן (המחלוקת בסוגייה זו מעסיקה באחרונה גם את מערכת המשפט בישראל, בעקבות עתירה לבג"ץ על התרת השימוש בהורמון גדילה ברפתות בארץ).

בפלורידה שבארצות-הברית הפכה פרשת החלב והורמון הגדילה לא רק למחלוקת בין תעשיינים, רפתנים ומדענים, אלא גם לעימות עיתונאי בעל משמעויות עקרוניות, שנדון בחודש שעבר ממש בבית-המשפט. במוקד העימות עמדה החלטה שקיבלה תחנת טלוויזיה מקומית לפני שנים אחדות להפיק ולשדר סדרת תחקירים בנושא החלב והורמון הגדילה. התחקירים הללו, שנועדו לשידור בראשית שנת 1997 תחת הכותרת הדרמטית "תעלומה בחלב שלך", מעולם לא עלו לאוויר; אבל המחלוקת סביב הפקתם וגניזתם נמשכת כבר שנים אחדות, ובחודש שעבר נחשפו מלוא פרטיה בפני חבר מושבעים בעיר טמפה.

את פיצוח "תעלומת החלב" הטילו בתחנת הטלוויזיה WTVT על צמד עיתונאים מנוסים: ג'ין אקרה, כתבת תחקירים ומגישת חדשות בסופי-שבוע (שכרה השנתי: 75 אלף דולר) ובעלה, סטיב וילסון, שגויס כפריילאנסר (תמורת 40 אלף דולר לשנה). וילסון נשכר בעיקר להכנת תחקירים שנועדו לשידור באותם חודשים בשנה שבהם נמדדים שיעורי הצפייה ביתר רקרקנות, כדי לקבוע את התעריפים שייגבו תמורת פרסומות. וילסון הביא עמו לתחנה ניסיון בתוכניות תחקיר פופולריות (שבזכותו אף זכה בפרס "אמי") ומוניטין של תחקירן שלא עושה חשבון לאף אחד.

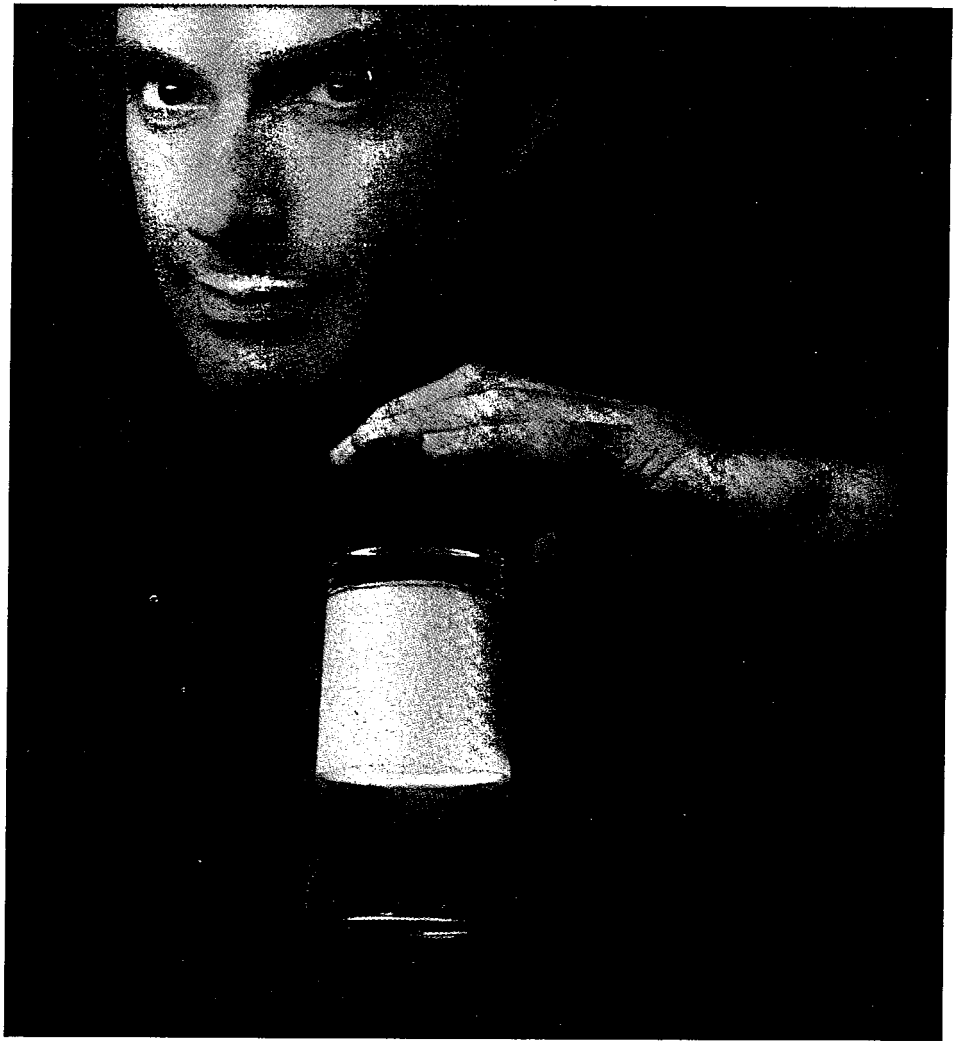
וילסון ואקרה החלו בתחקיר תוך זמן קצר, וגילו כי בניגוד להכחשות פומביות של רשתות השיווק הגדולות בפלורידה "לעשות מאמץ" להימנע ממכירת חלב שיש בו שרידים של הורמון הגדילה השנוי במחלוקת, נמשכת מכירת חלב כזה – בלי שנמסר על כך לצרכנים. מצלמות הטלוויזיה תיעדו כיצר בשורה של חוות לגידול בקר ברחבי פלורידה מוזיקים את ההורמון לפרות אחת לשבועיים, כדי להגדיל באופן משמעותי את תפוקת החלב. הם גם ראינו מומחים, שהציגו מחקרים המעוררים חשש כבר כי שרידי ההורמון בחלב עלולים להגדיל את הסיכון ללקות בסרטן. ההורמון אמנם אושר לשימוש בשנת 1993 על-ידי מינהל המזון והתרופות האמריקאי, אולם בקנדה, נירזילנד וכמה מדינות באירופה הוא נאסר לשימוש.

אולם בדרך מאיסוף החומר ומצילום הראיונות לאולפן, גילו שני התחקירנים כי פרשת החלב מעוררת מרבצם כוחות גדולים וחזקים, המבקשים למנוע את השידור. ימים אחרים לפני שידור הפרק הראשון (מתוך ארבעה) בתחקיר "תעלומת החלב", פנה התאגיד המייצר את הורמון הגדילה אל רוג'ר איילס, העומד בראש רשת "פוקס", הבעלים של תחנת השידור בפלורידה, ובלשון בוטה הזהיר מפני פרסום התחקיר.

במכתב טענה "מונסאנטו" כי יש ספק רב, לא רק כאשר למידת האובייקטיביות של התחקירנים וילסון ואקרה, אלא גם ל"יכולתם לדווח על נושא מדעי מורכב ביותר" כהורמון הגדילה. איילס נדרש להתערב אישית בנושא – ולהבטיח כי "העובדות יוצגו בצורה נכונה" בשידור. "מונסאנטו" האשימה כי התחקירנים נקטו מראש עמדה שלילית נגד התאגיד והתנהגותו בפרשת החלב, והזהירו כי השידור עלול לגרום אחריו גם תביעה משפטית נגד רשת הטלוויזיה והתחנה המקומית. האזהרה היתה מפורשת: "הרבה מונח על הכף

רפי מן

סערה בכוס חלב

בפלורידה – לא רק עבור 'מונסאנטו' אלא גם עבור רשת 'פוקס'.

לחצים מצד חברות כלכליות גדולות כדי למנוע תחקירים מביכים או מוזיקים מבחינתם הם עניין שבשגרה. לעתים מתבטא הלחץ במכתבים כאלה, ולפעמים במסרים המועברים בצורה פחות פורמלית. השאלה היא עד כמה בוטח ארגון תקשורת בממצאים העיתונאיים של עובדיו, ועד כמה הוא מוכן להעניק להם גיבוי – גם במחיר עימות עם תאגיד רב־לאומי ענק. וילסון ואקרה גילו, לאכזבתם, כי הנהלת רשת 'פוקס' העדיפה שלא להעניק להם גיבוי, אלא מיהרה להיכנע ללחץ. לטענתם, ביום שבו הגיע המכתב של 'מונסאנטו', הורתה הנהלת התחנה על רחיית שידור התחקיר.

בעקבות הרחייה הראשונית החל, לדברי וילסון ואקרה, מסע תלאות ממושך. הם נדרשו, שוב ושוב, להגיש מחדש את הטקסט והתסריט של התחקיר. עורכים ועורכי־דין הפכו ככל מלה. לטענת השניים נכתב הטקסט מחדש לא פחות מ־73 פעמים. בכל פעם הם נדרשו לשנות, לקצץ, להוסיף ולעבד מחדש את הרבי־רים, והכל כדי שלא להרגיז את 'מונסאנטו'. בשלב מסוים, כאשר החלה להתגבש גרסה מחודשת של הכתיבה, התקבל מכתב נוסף מיצרנית ההורמון, ובו אוהרה "מפני ההשלכות החמורות שיהיו לרשת 'פוקס' אם התחקיר יעלה לאוויר.

ככל שחלף הזמן, כך גבר המתח בין התחקירנים לבין ראשי התחנה. וילסון ואקרה ררשו לשרר את התחקיר על כל ממצאיו. במכתב למנהל התחנה הסבירו כי הם מוכנים לעבור עם עורכי־דין על ניסוחים שיבטיחו חוֹתחקיר אמין ומאוזן, אך הבהירו שלא יוכלו לתת את ידיהם לתחקיר מעוות ומטעה. "מונסאנטו" דרשה, למשל, לכלול בתחקיר את הקביעה כי על הורמון הגרילה שבו מדובר נערכו יותר מחקרים מאשר על כל חומר אחר בהיסטוריה של בהמות הבית. לאכזבתם שמעו מפי היועץ המשפטי של התחנה קביעה מפורשת: "אינני סבור שהסיפור שלכם מצדיק הליכה לבית־משפט, ובזבוז 200 אלף דולר על מאבק משפטי נגד 'מונסאנטו'". וילסון ואקרה האמינו שממצאי התחקיר מבוססים, וכי אסור להניח למסע הפחדה של התאגיד לעוות את המידע שישודר על הסכנות בחלב.

בלהט הוויכוח, כך מסרו בתצהיר לבית המשפט, אמר לתחקירנים מנהל התחנה, ריינויד בוילן: "שילמדנו שלושה מיליארד דולר עבור תחנות הטלוויזיה הללו – ואנחנו, אנשי רשת 'פוקס', נחליט מהן הדרשות. והחדשות הן מה שאנחנו נאמר לכם".

וילסון ואקרה כבר היו מוכנים לוותר על שידור התחקיר, אבל לטענתם סירבה לכך התחנה, מחשש שהדבר ידלוף והיא תואשם בכניעה ללחץ חיצוני. ההנהלה דרשה בתוקף לייצר גרסה מרוככת ומאוזנת של התחקיר, שלא תגרוור בעקבותיה תביעה של "מונסאנטו". וילסון פנה לעיתונאים באמצעות אתר אינטרנט, סיפר על לבטיו העקרוניים (מבלי להרכות בפרטים על הנושא ועל תחנת השידור) וביקש עצה כיצד לנהוג. "אסור לך להיכנע ללחצים", ענו לו, כצפוי, עמיתים.

מאוחר יותר כתב וילסון באתר בריטי: תמיד חשבתי שהדבר הגרוע ביותר לתחקירן הוא גניזתו של סיפור טוב בגלל לחץ של בעלי אינטרסים; עכשיו אני יודע שיש דבר הרבה יותר גרוע מאי-שידור – כאשר ההנהלה ועורכי-הדין מורים לך לשרד גרסה "מעוותת, משוחרת ומסולפת".

וילסון טוען כי כדי לסיים את הפרשה בשקט הוצע לו לקבל דמי פרישה של 125 אלף דולר וללכת הביתה, אך הוא סירב. בשלב מסוים נמאס לו ולאשתו מן הלחצים: הם שיגרו מכתב תלונה לנציבות התקשורת הפדרלית – גוף הפיקוח על השידורים בארה"ב – וטענו כי מנהלי התחנה תובעים מהם לשרד מידע מעוות ובלתי מדויק, בניגוד לתקנות הנציבות. בעקבות הצעד הזה החליטה הנהלת התחנה לפטר את שני התחקירנים, ולגנוז סופית את התחקיר.

באפריל 1998 הודיעו השניים על הגשת תביעה נגד הנהלת התחנה. לטענתם הם נפגעו בצורה חמורה מהתנהגות המנהלים, שפעלו בצל הפחד מתביעת תאגיד הענק. יתר על כן: לטענתם, פיטוריהם לאחר התלונה ששיגרו לנציבות התקשורת היו הפרה בוטה של החוק האוסר לפגוע באנשים החושפים אי-סדרים במקומות עבודתם.

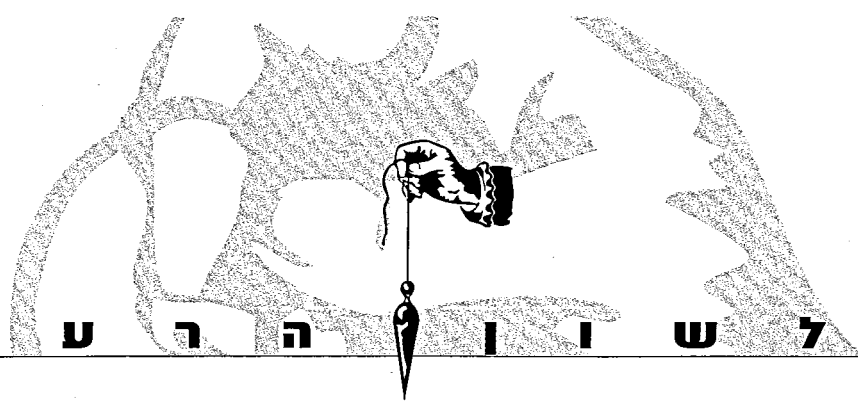
התחנה טענה, לעומת זאת, כי התחקירנים פוטרו משום שסירבו לקבל את מרות העורכים, שתפקידם לפסוק ולקבוע מה ישודר ומה לא. אשר לטענות על תוכן התחקיר, הסבירה פרקליטת התחנה לעיתון "סט. פטרבורג טיימס" כי מדובר בשיקולי עריכה לגיטימיים. "התחנה לא רצתה לשרד סיפור חד-צדדי ומעוות", הסבירה. בבית המשפט מבקשת התחנה להוכיח כי הפיטורים נעשו על רקע סירובם של העיתונאים לנהוג על-פי ההנחיות שקיבלו, וגם משום שנהגו בחוסר מקצועיות בדרך החד-צדדית שבה ביקשו לטפל בנושא החלב. וילסון ואקרה, מצדם, מבקשים בבית המשפט להעלות לדיון סוגיות עקרוניות הנוגעות לדרך העבודה העיתונאית: לא רק מערכת היחסים בין חברות ענק לארגוני תקשורת, והצורך להתמודד מול לחצים כבדים, אלא גם סמכותם של עורכים להתערב בתוכן כתבות ותחקירים, בניגוד לדעתם של כתבים. מדובר בסוגיה סבוכה, שבה מתנגשים לעתים חופש הביטוי של הכתב בנהלי העבודה של ארגון התקשורת. השאלה היא, בסופו של דבר, מי הכוס – הכתב שביצע את התחקיר או העורך והמנהל העומדים בראש הייררכיה עיתונאית, כדי לקבל החלטות עריכה על דרך הפרסום.

"לכל עורך יש סמכות לגנוז סיפור", כתב וילסון באתר אינטרנט המתעד את מאבקם של העיתונאים, שלב אחרי שלב (www.foxbghsuit.com). "כל כתב ישר יודה שזה קורה מפעם לפעם, כאשר האינטרס העצמי של ארגון התקשורת גובר על האינטרס הציבורי. אבל כאשר מנהלי אמצעי תקשורת, שאינם עיתונאים, מגלים התחשבות מעטה כל-כך באמון הציבור, עד כדי כך שהם מורים לכתבים לשרד מידע מוטעה ולעוות את האמת, כדי לשאת חן בעיני בעלי אינטרסים מיוחדים – זה הזמן לכל כתב אחראי לקום ולומר – עד כאן!" פרקליט הצרכנים, רלף ניידר, הרץ עכשיו לנשיאות מטעם מפלגת "הירוקים" האמריקאית, אמר מעל דוכן העדים כי תחנת שידור הכופה על עובדיה לשרד מידע בלתי אמין עוברת על תקנות נציבות התקשורת. אבל בסופו של דבר, המושבעים בבית המשפט בטמפה לא שוכנעו: כ-18 באוגוסט קבעו כי לא היה בסיס לטענתם של וילסון ואקרה שפוטרו רק מפני שרשת "פוקס" נכנעה ללחץ ותבעה מהם לעוות את התחקיר. רק בסעיף אחד קיבלו את התביעה וקבעו כי פיטוריה של אקרה אכן היו בניגוד לחוק האוסר לפטר עובדים המתריעים על אי-סדרים. המושבעים קצבו לה פיצויים בסך 425 אלף דולר. ראשי תחנת הטלוויזיה, שהביעו סיפוק מדחיית הטענה העקרונית נגדם, הודיעו שיערערו על ההחלטה.

וילסון, שלא יקבל שום פיצוי, ניסה להתנחם גם בהחלטה החלקית של המושבעים. הניצחון הזה, אמר, חלקי ככל שיהיה, משדר מסר ברור לכל המכנים עצמם עיתונאים: "אתם יכולים לעמוד על דעתכם, לפעול נכון, ולא להניח להרוס אתכם".

והערת שוליים: את סיקור המשפט הפקידה תחנת הטלוויזיה בידי כתב חיצוני כדי שלא תואשם בסיקור מוטעה.

**בבית המשפט
בפלורידה נדונה
השאלה מי הבוס -
כתבי הטלוויזיה
שביצעו תחקיר או
העורך והמנהל
המסרבים לשרדו
בגלל כניעתם ללחצי
של תאגיד ענק**

א י ת ן ל ה מ ן

נרחתה קובלנת דרעי

כידוע, לשון הרע אינה רק עוולה אורחית המזכה בפיצויים, אלא גם עבירה פלילית. זו אף אחת מהעבירות הפליליות היחידות שכל אדם יכול להגיש כתיק לבית־המשפט ואיננו תלוי בהחלטת רשויות התביעה.

בעקבות פסק־הדין בבית־המשפט המחוזי בתיקו של אריה דרעי הושמעו טענות מצד הנאשמים וטענות־נגד. בין היתר התראיין בתקשורת ניצב־משנה מאיר גלבוץ, שעמד בראש הצוות המשטרתי שחקר את דרעי בראשית שנות התשעים. גלבוץ, שבינתיים סיים את עבודתו במשטרה ועבר להיות חוקר ברשות להגבלים עסקיים, תקף את הטענות שהשמיע דרעי לאחר פסק־הדין, ובין היתר החשיד את דרעי גם בדברים שלא יוחסו לו בכתב־האישום, כגון חשד לקשר למותו של איסר וורדבר.

דרעי הגיש קובלנה פלילית על עבירת לשון הרע נגד גלבוץ בבית־משפט השלום בירושלים, אלא שהיועץ המשפטי לממשלה מנע, באותו שלב, את הקובלנה הפלילית מכוח סמכוֹתו למנוע קובלנה פלילית שהגיש אורח נגד עובד ציבור שביצע את העבירה (הנטענת) "תוך מילוי תפקידו". התיק נדחה.

דרעי ערער לבית־המשפט המחוזי בירושלים על סגירת התיק נגד גלבוץ, וטען, בין היתר, כי כשהתראיין גלבוץ כבר לא היה חוקרו של דרעי ואפילו לא ביחירה החוקרת או בפרקליט־טות, ולפיכך דברים אלה לא היו "תוך מילוי תפקידו" ואף לא קשורים לתפקידו בעבר.

שופטי בית־המשפט המחוזי בירושלים, ורדי זיילר, רוד חשין ויהודית צור, הבהירו, בפסק־דין שנתנו לא מכבר, כי מטרת החוק, שהתיר ליועץ המשפטי למנוע קובלנה פלילית נגד עובד ציבור, מחייבת להרחיב את הגדרת "התפקיד"; רצו לומר, לא ניתן להפידיד בין מעשה שנעשה במסגרת התפקיד לבין ההסבר למעשה זה; נוסח החוק "תוך כדי התפקיד" מתייחס לזמן עשיית הדברים, ולא לזמן שבו תוארו הדברים לאחר מכן.

השופטים כחנו את הנסיבות שהיו לאחר מתן פסק־הדין בתיק של דרעי ואת ההתעניינות הציבורית והתקשורתית הרבה שהוא עורר, וקבעו כי לא רק התוכן אלא גם הצורה שבה התבטא גלבוץ – כגון ראינות בעיתונים ראשיים ורביית־פוצה – התבקשו בעיתוי זה. עוד קבעו השופטים כי לא ניתן לראות את התנהגותו התקשורתית כ"לא קשורה" לתפקידו. לפיכך נדחה הערעור ונמנע מדרעי להמשיך בקובלנה נגד גלבוץ.

קריית־ארבע נגד "הארץ"

בתביעת לשון הרע, אם מוצא בית־המשפט שאכן פורסמה לשון הרע, הוא פונה לבחון את טענות ההגנה של המפרסם. אם

טוען המפרסם שלשון הרע שפרסם אמת היא, בוחן בית־המשפט את הפרסום מבחינה עובדתית.

חוק איסור לשון הרע מבהיר כי המפרסם איננו חייב להודיע כיון שכל מלה ומלה שפרסם היא אמת צרופה. סעיף 14 לחוק קובע, כי גם אם פורסם פרט שגוי לא תתקבל התביעה אם זהו "פרט לוואי שאין בו פגיעה של ממש".

דוגמה למצב כזה ניתנה לאחרונה בבית־משפט השלום בירושלים.

ראש מועצת קריית־ארבע, צבי קצובר, וסגנו, יוסף דיין, הגישו תביעת דיבה נגד "הארץ" בשל מאמר מערכת שפורסם בינואר 1997. המאמר ייחס למועצת קריית־ארבע תמיכה בהקמת אתר ההנצחה לברוך גולדשטיין שנועד להאדיר את שמו ואת זכרו.

קצובר ודיין טענו בתביעתם כי דווקא התנגדו להקמת האתר, אך נשיא בית־המשפט, השופט אמנון כהן, קבע כי הוכח במשפט שמועצת קריית־ארבע פעלה למתן היתר לעבודות הבנייה מסביב לקבר ותרמה להאדרת שמו של גולדשטיין.

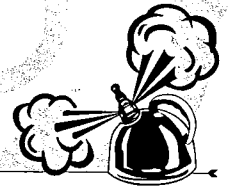
עם זאת, השופט כהן קיבל את טענת המועצה שבניגוד לאמור במאמר, הגן הנטוע בחלקת הקבר היה קיים במקום עוד לפני הרצת, ולא הוקם במיוחד לכבודו של גולדשטיין. כן הוכח, שכדי להרוס את הקבר היה על המועצה לפנות למועצת התכנון העליונה במינהל האזרחי ביהודה ושומרון, ולא היתה לה סמכות לעשות כן ללא אישור מועצת התכנון. למרות זאת קבע השופט כהן, כי אין בשתי עובדות אלה כדי להטיל אחריות על "הארץ", כיוון שמדובר בפרטים שוליים.

הגן שבו נקבר גולדשטיין, "גן כהנא", אמנם היה קיים מזה שנים, אך המועצה המקומית היא שבחרה לגולדשטיין מקום קבורה מרכזי מלכתחילה, דאגה להמשיך לטפח את הגן, ולא דאגה להפרדה בין הגן לבין הקבר.

לעניין הסמכות החוקית שהעניקה את האישור להקמת אתר ההנצחה קבע בית־המשפט כי אף שהחומות הסופית אינה של המועצה המקומית אלא של רשויות המינהל האזרחי בבית־אל, הרי בפועל כל בקשה עוברת דרך המועצה ומטופלת בה. במקרה הנדון, מהגרס המועצה המליץ בפני המינהל האזרחי לאשר הקמת מצבה ופיתוח סביבתי לקברו של גולדשטיין בקריית־ארבע, ולא ניתן לזלזל במשקלה של המלצת המועצה. אף שהסמכות החוקית אינה ביד המועצה המקומית, הוכח שהיא, ובתוכה קצובר ודיין, היו מעורבים בקבלת ההחלטות.

לפיכך, נדחתה תביעת הריבה והתובעים חויבו בהוצאות ושכר טרחה בסך עשרת אלפים שקל.

איתן להמן הוא עורך־דין

העיתון שלא היה

קראתי את מאמרו של אורי דרומי ("התקשורת אשמה", "העין השביעית", יולי 2000) בתימהון גובר והולך. דרומי מזכיר כמה עיתונים ועיתונאים שמתחו בהודמנויות שונות ביקורת על מלחמת לבנון, מאמנון אברמוביץ' ועד כתבי העת "כותרת ראשית". כל הכבוד להם. רק עיתון אחד נעלם לחלוטין – "העולם הזה".

ואולם, במשך שנים היה "העולם הזה" הגורם המוביל במאבק

● חודש אחרי הפלישה הצו שלושה חברי מערכת "העולם הזה" את החזית בביירות, נפגשו עם יאסר ערפאת וערכו סיור מקיף בעיר הנצורה. יחד אתי באו העיתונאיות ענת סרגוסטי ושרית ישי, שקיבלו על עצמן סכנות אישיות, שהיו חמורות בהרבה מהסיכון שקיבל על עצמו פיטר ארנט, שאורי דרומי משבח אותו בלי סייג. אני מקווה שהדיווחים שלנו על המצב בביירות תרמו גם הם להחלטה צה"ל שלא להסתכן בהסתערות על העיר.

● בינואר 1985 (נא לשים לב לתאריך) היה "העולם הזה" העיתון היחיד שתבע נסיגה חד-צדדית לגבול הבינלאומי. קבעי נו שאזור הביטחון החדש יביא לאסון.

אלה הן רק כמה מן העובדות הבולטות. אפשר להתכחש להן, אבל אי-אפשר למחוק אותן. הן רשומות שחור על גבי לבן. מתעורר הרושם ש"העין השביעית", המופקר על ביקורת הממסד העיתונאי, ממשיך בתסמונת בת חמישים שנה של ממסד זה – התופעה שראוי לקרוא לה "הכחשת 'העולם הזה'". העיתון שבן-גוריון נהג לקרוא לו "השבועון המסוים" (כדי שלא להזכיר, חס וחלילה, את שמו) היה כלא היה.

אני מודה לאורי דרומי על שהזכיר אותי במאמרו – בלי קשר ללבנון ובלי להזכיר את "העולם הזה". הפסוק שהוא מביא מפי (שהתקשורת הישראלית דומה לפורלך ההולך אחרי הגברת ומחזיק את הרצועה שלו בפיו) נכון, לצערי, היום כפי שהיה לפני שנים.

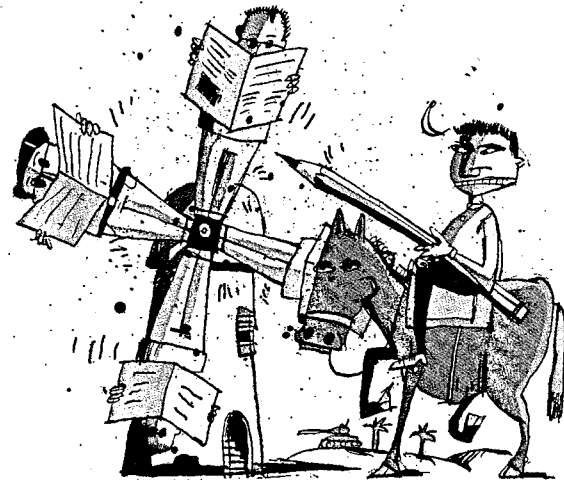
אגב, ססמת "העולם הזה" היתה: "בלי מורא, בלי משואי פנים".

אורי אבנרי

הכותב ערך את השבועון "העולם הזה" בשנים 1950-1990

העיתונאים שלא היו

כבר בפתיח כתבתו של אורי דרומי בגליון יולי של "העין השביעית" אחזה בי הרגשה לא נעימה. ההכללות, ההכללות הללו: "בתקופת מלחמת לבנון לא נמצאו עיתונאים ישראלים מסוגם של גיל שיהן ודייוויד הלבדשטאם, שהניעו את החברה האמריקאית להיפטר מסייט המלחמה בווייטנאם". סליחה, לא נמצאו עיתונאים ישראלים שניסו להניע את החברה הישראלית להיפטר מסייט המלחמה בלבנון? ואם המלה האופרטיבית היא 'הניעו', כלומר הצליחו: האם מייחס הכותב – כפי שנאמר בפתיח, לאחר מכן הוא מותיר יותר מקום למורכבות העניין – את ההחלטה על היציאה מווייטנאם לשני עיתונאים, ומתעלם מכך שתנועה ציבורית אדירת-מדרים ניסתה במשך שנים

נגד מלחמת לבנון – לפני שהתחילה, בזמן שהתנהלה ואחרי שכאילו הסתיימה. הנה כמה עובדות:

● תשעה חודשים לפני המלחמה גילה "העולם הזה" את תוכנית המלחמה ומטרותיה. הרברים נאמרו לי על-ידי אריאל שרון עצמו, "שלא לייחוס". היה שם הכל: הפיכת לבנון למדינת-חסות ישראלית, מינוי שליט מטעם ישראל, גירוש הפלסטינים מלבנון לירדן, סילוק הצבא הסורי.

● בשנים שלפני המלחמה, כאשר כל העיתונות הפליגה בשבחי הפלנגות ועסקה בדמוניזציה של אש"ף, פרסם "העולם הזה" שורה של דיווחים על המצב האמיתי בלבנון. חלק מהמידע בא מפי המומחים של אש"ף, שחיו בלבנון, ושאתם נפגשתי מפעם לפעם. קריאת הרברים היום מלמדת שהמידע הזה היה מדויק, ואילו המידע שינקה העיתונות מצינורות ממשלתיים היה כוזב.

● ערב הפלישה, ובזמן שנערכה, היה "העולם הזה" העיתון היחיד ששלל אותה מכל וכל.

להוציא את אמריקה מווייטנאם, והצלחתה הושגה רק כעבור 8 שנים מתחילת המלחמה (ומותר להוסיף עוד שלוש, מאז הגיעו ה"יועצים" האמריקאים הראשונים)?

יש כאן אייזדק כלפי קבוצה גדולה של עיתונאים ישראלים, שמראשית מלחמת לבנון, ואפילו קודם לכן, יצאו בגלוי נגד המלחמה. בכל העיתונים היו עיתונאים שגיננו את המלחמה הזאת, קראו להפסקתה וליציאה מלבנון.

בשום מקום לא היה ריכוז כזה כמו בטורי העמודים הפנימיים של "התוספת האדומה" של "ידיעות אחרונות", שזכו לכינוי החיבה "פתחלנר". אמנם כרי לשרוד שם היה עליך לחבוש לראשך "מצנפת שוטים", לצלצל בפעמונייה ולכתוב בצורה המשעשעת ביותר שאתה יכול. אבל אין זה אומר שלא נאמרו שם דברים רציניים מאוד. גם אצל שייקספיר היה השר טה אומר לפרקים דברי חוכמה, שחכמים גדולים ממנו לא העזו לאומדם.

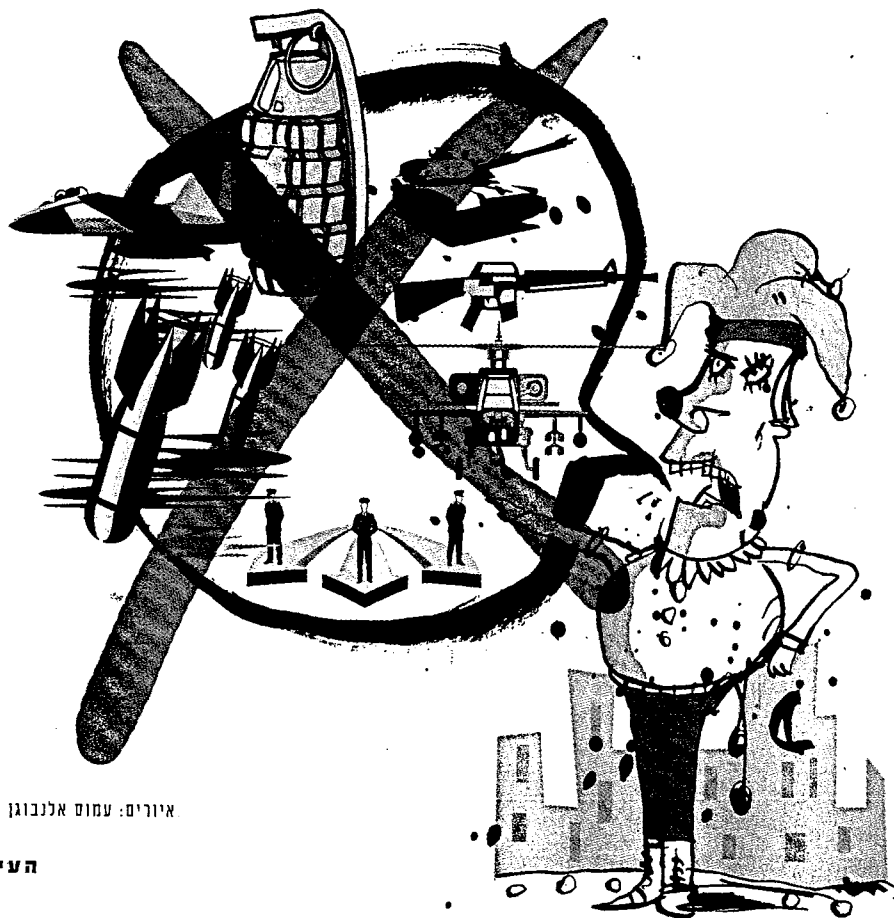
פה ושם היה גם בינינו מישהו שניתוח הנצחונות של הימים הראשונים סחרר אותו, אבל גם הוא התעשת כעבור שבועיים שלווה. הרוב נגד המלחמה היה יציב ומוצק. וסליחה על שאני מרשה לעצמי מלה אישית, כבר ביום השלישי למלחמה כתבתי רשימה בשם "מלחמת השקר", שבה הוקעתי את השימוש בהתנקשות בשגריר ארגוב לפתיחת מלחמה שהכל ידעו כי הוכנה מראש. ובהחלט לא הייתי יחיד. ואם הוזכר שמו של איתן הבר רק בהקשר של סימפוזיון שנערך שנה אחרי פרוץ המלחמה, וזכורה לי רשימה שלו מלפני המלחמה, שבה כתב, באירוניה העצובה שהיתה מבוקשת או ב"ידיעות", כי אנשים רבים חייבים את חייהם למזוגיהאויר הרע שמנע תקיפה אווירית ישראלית

שתוכננה והיתה מביאה למלחמה בלבנון. בתקופה ההיא היה לי רבע שולחן בחדר במערכת שבו היה לאיתן הבר חצי שולחן, ושמעתי מפיו (היו לו מקורותיו שלו) דברים רבים, שאחר-כך לא היסס לכותבם, וגם אני נעזרתי בידיעתם. וכשכבר הוחלט על מלחמה שמעתי זאת מהשגריר האמריקאי, בשיחת רקע שהיתה לי עמו לפני הפסח של אותה שנה, וכתבתי זאת, אם כי לא בשמו. ואם מבקש דרומי ליצור את הרושם שהעיתונות והעיתוניים אינם חששו להסתכן באובדן תפוצה, אני יכול להעיד מנסיוני שרב יודקובסקי – שהיה או העורך האמיתי של "ידיעות" (והאב מצד החתן של עמודי הפתחלנר, שאו רווקא האמין שהם מסייגים עים לתפוצת העיתון) – לא ניסה למהוק אפילו שורה אחת מהרשימות הרבות שכתבתי נגד המלחמה, ואני מבין שזה היה המצב גם אצל האחרים.

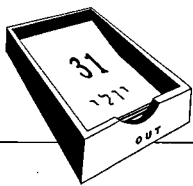
האמת היא שהיו עיתונאים שהתנדרבו לשרת את ממסד המלחמה. העיתונאים בכללם נחלקים, בחלוקה גסה, כמוכון, לאלה שכותבים מה שאומרים להם, ולאלה שכותבים מה שהם חושבים. אחרי מלחמת יום הכיפורים בא אלי – הייתי או עורך "אות" – עיתונאי ידוע והתוודה: "עד היום כתבתי מה שאמרו לי לכתוב. לא עוד, מהיום אכתוב רק מה שאני חושב". טועה מי שחושב שהוא לא המשיך לכתוב גם אחרי-כך מה שאמרו לו לכתוב. ובכן, היו כאלה והיו כאלה, והכללה מסוג "התקשורת אשמה" אינה מתאימה ל"עין השביעית".

דוד שחם

דוד שחם הוא סופר ועיתונאי

איורים: עמוס אלנבוגן

2 ביולי. עוד אישום נגד נמרודי. סעיף נוסף צורף לכתבי-האישום נגד יו"ר "מעריב" לשעבר, עופר נמרודי. הוא מואשם שניסה להכשיל את החקירה שהתנהלה נגדו באמצעות השר לבטחון פנים לשעבר, אביגדור קהלני, שאליו פנה לקבל מידע על החקירה. בכתבי-האישום החדש נאמר בין היתר כי נמרודי הציע לקהלני תפקיד של דירקטור באחת החברות בבעלותו.

3 ביולי. עימות בקול-ישראל. מחריף העימות בין עובדים בכירים בקול-ישראל לבין מנהל הרדיו, אמנון נרב, על רקע טענות העובדים כי נרב איננו משתף פעולה עם המאבק להשוואת תנאי ההעסקה של עובדי הרדיו עם אלה של אנשי ערוץ 1. לטענת העובדים, נרב מעניש עובדים ברדיו בגלל פעילותם בוועד הפעולה, הנאבק על שיפור תנאי השכר. בין היתר הורה נרב להפסיק את שיבוצו של הכתב הכלכלי הוותיק מנחם פרידמן בהגשת "יומן הכלכלה". לדברי נרב, מדובר בעניינים ניהול פנימיים של הרדיו.

5 ביולי. אישור פרסום חוזרי חקירות. הכנסת אישרה בקריאה טרומית הצעת חוק, שעל-פיה ייאסר לפרסם באמצעי התקשורת הקלטות סמויות, צילומים או תמלילים מתוך חקירות של חשודים בחרדי חקירות במשטרה. ההצעה הועלתה על-ידי ח"כ ציפי לבני (ליכוד), בין היתר בעקבות שידור קטע מסרט ויריאו שבו נראה מו"ל "מעריב" לועס דף נייר בעת החקירה.

6 ביולי. שינויים בהוגלי החשיפה. סקר שערכה חברת TGI מעלה כי בשנה האחרונה חל גידול של כ-21% בחשיפה של ציבור הקוראים בישראל לעיתון "הארץ". עוד מעלה הסקר כי חל גידול בחשיפה ל"מעריב" וירידה בחשיפה ל"דיעות אחרונות". על-פי ממצאי הסקר, נחשפים ל"דיעות אחרונות" בימי חול 50.4% מהציבור (63.7% בסופי שבוע), ל"מעריב" 27% בימי חול (37% בסופי שבוע), ל"הארץ" 8.1% בימי חול (10% בסופי שבוע) ול"גלובס" 3.2%. העיתונים עצמם אינן מפרסמים מידע על היקף מכירותיהם.

9 ביולי. נדחתה עתירה נגד ערוץ שלישי. חברת "רשת", זכיינית ערוץ 2, עתרה לבג"ץ בתביעה למנוע פרסום המכרו להקמת ערוץ שלישי

בטלוויזיה. לטענת "רשת", היא תיפגע מהקמת הערוץ, שזכייניו ייהנו מתנאים טובים יותר מאלה של זכייני ערוץ 2. ימים אחרים אחר-כך נדחתה העתירה.

12 ביולי. צנעת הפרט בתקשורת. הכנסת קיבלה בקריאה טרומית את הצעת החוק של ח"כ יובל שטייניץ (ליכוד) להגנת צנעת הפרט בתקשורת. על-פי הצעת החוק, ייאסר לפרסם באמצעי תקשורת המוניים צילומי תקריב המאפשרים זיהוי של אזרחי ישראל "כמצבים אינטימיים" יש קשים ומביכים" ללא אישור מפורש של האזרח. בהצעת חוק מובאים כדוגמה מצבים כגון ערטול וחשיפת איברים אינטימיים, פעולות החייאה וטייפול נמרץ, גסיסה וספי איבוד ההכרה, הפרשות, הקאות, מצב שלאחרי אונס או חוויית תקיפה מינית ועוד.

15 ביולי. הלוויין עולה לאוויר. חברת "יס" החלה בשידורי טלוויזיה באמצעות לוויין, בתום שנים של דיונים, הכנות ועימותים משפטיים. החברה מספקת למנוייה חבילות ערוצים במחירים שונים. החבילה היקרה ביותר - 229 ש"ח. מנכ"ל החברה, איתן רוב, העריך כי במשך שנת הפעילות הראשונה תגיע החברה ל-120 עד 140 אלף לקוחות.

18 ביולי. "פגימה בתדמית רשות-השידור". בית-הדין המשמעתי של רשות-השידור דן בתביעה שהוגשה מטעם הרשות נגד העורך והמפיק בערוץ הראשון, איתי לנדסברג, בעקבות מאמרו "אורי פורת אינו מנהל" שפורסם ב"העין השביעית" בגיליון מס' 25. לנדסברג מואשם בין היתר ב"התנהגות העלולה לפגוע בתדמיתה ובשמה הטוב של רשות-השידור", וב"התנהגות שאינה הולמת עובד רשות" בכך שמתח ביקורת פומבית במאמר על עובדי רשות-השידור ומנכ"ל הרשות. בדיון לא הופיעו עדים מטעם התביעה, ולנדסברג הציג את טיעונו. בית-הדין, בראשותו של חיים קלוגמן, יפסוק בתביעה בקרוב.

18 ביולי. הצעת חוק חדשה לרשות-השידור. השר הממונה על רשות-השידור יוכל לפטר את מנכ"ל הרשות, אם איננו ממלא את תפקידו כראוי" - כך קובע נוסח הצעת חוק רשות-השידור. ההצעה, אשר הוכנה על בסיס המלצות ועדת ורדי שבחנה את המצב ברשות, פורסמה לקראת הדיונים בה בכנסת. בעקבות ביקורת שנמתחה

על טיטמה קודמת של הצעת החוק, לא נכלל בה הסעיף המתיר לשר הממונה (תפקיד שממלא עתה ראש הממשלה אהוד ברק) לפטר את מנהלי הרדיו והטלוויזיה. ההצעה קובעת כי בראש רשות-השידור תעמוד מועצה בת 15 חברים. הליכוד הודיע על התנגדותו להצעת החוק והודיע כי יפעל להכשלתה. (ראו עמ' 29)

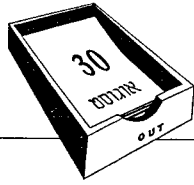
18 ביולי. "רשת החסרות" עולה לאוויר. קול-ישראל החל בשידורי ניסיון ל"רשת המסוררת" ברדיו, המשררת תוכניות רחוקות, שירים חסידים וכו' לציבור הדתי. נמסר כי רשות-השידור תשקיע כחמישה מיליון ש"ח בערוץ הרדיו החדש.

24 ביולי. הוארנה כהונת קיטל. דירקטוריון חברת-החדשות של ערוץ 2 החליט להאריך בעוד שלוש שנים וחצי את כהונתו של מנכ"ל החברה, שלום קיטל. חברי הדירקטוריון הביעו הערכה לעבודתו של קיטל ולתרומתו לחברה.

26 ביולי. עימות בזוערת הביקורת. מנכ"ל רשות-השידור אורי פורת ומנהל הרדיו אמנון נרב האשימו, בדיון שנערך בוועדה לביקורת רת המדינה של הכנסת, את אנשי לשכת ראש הממשלה בהתערבות פוליטית בנעשה ברדיו. מנכ"ל משרד ראש הממשלה יוסי קוצ'יק טען כי מדובר בטענות שקריות, והסביר כי פעילות לשכת ראש הממשלה נובעת מדו"ח ורדי על המצב ברשות-השידור, המחייב את הממשלה להביא לתיקון המצב ברשות.

30 ביולי. שפירא - מנהל הטלוויזיה החינוכית. צבי שפירא, לשעבר מפקד גלי-צה"ל ומנהל תחנת הרדיו האזורית "אמצע הדרך" בעמק חפר, ימונה למנהל הטלוויזיה החינוכית. מינויו של שפירא, בן 58, שהיה בעבר מנהל בית-הספר לעיתונאות ותקשורת "כותרת", אושר על-ידי ועדת מכרזים של נציבות שירות המדינה (ראו עמוד 30).

31 ביולי. האגודה פורשת. אגודת העיתונאים בתל-אביב החליטה לפרוש מארגון הגג של עיתונאי ישראל. ההחלטה על כך התקבלה במשאל בין חברי האגודה, על רקע טענות כי האיגוד הארצי משותק ואינו מתפקד. יושב-ראש האיגוד הארצי, אלישע שפיגלמן, הביע צער על ההחלטה ואמר כי היא התקבלה בידי קבוצת מינוס באגודה בתל-אביב ופוגעת באינטרסים של כלל העיתונאים.

1 באוגוסט. תחלוגי ערוץ 2. הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו העבירה למשרד האוצר 36.8 מיליון ש"ח תמלוגים, על הכנסות הערוץ בששת החודשים הראשונים של שנת 2000. המדובר בסכום שהוא שמונה אחוזים מהכנסות זכייניות הערוץ מפרסומות (לאחר ניכוי עמלת פרסום של 15%). הכנסות הזכייניות במחצית הראשונה של השנה הגיעו לכ-541 מיליון ש"ח. זו עלייה של 5.5 אחוזים בהשוואה למחצית הראשונה של שנת 1999.

1 באוגוסט. "ערב חדש" הושבת. עובדי די הטלוויזיה החינוכית השביתו ליום אחד את שידור תוכנית האקטואליה היומית "ערב חדש" בערוץ 1. העובדים דורשים לבטל החלטה על פיטורי עובדים ולהבטיח תקציבים להפקות. שבוע לאחר מכן שוב הושבתה התוכנית.

2 באוגוסט. פרס סוקולוב. עורך "ידיעות אחרות" נות" לשעבר, דב יודקובסקי, יקבל השנה את פרס סוקולוב לעיתונאות על מפעל חיים. הפרס בעיתונות כתובה יוענק למרדכי גילת ולעינת פישביין. ציון לשבח יוענק לעיתונאים יחיאל לימור ורפי מן על ספרם "עיתונאות". בתחום העיתונות המשודרת חתני הפרס הם עמוס כרמלי ונתן זהבי. אות הוקרה וזיכרון יינתן לשרדנית מיכל גיב ז"ל. הפרסים יחולקו ב-12 בספטמבר. בראש ועדות השופטים לחלוקת הפרס עמד דן פתיר.

3 באוגוסט. חשיפה באינטרנט. אתר אינטרנט ישראלי מציג תצלומי עירום של נשים שצולמו בחוף הים בתל-אביב ללא ידיעתן, באמצעות מצלמה המסוגלת לחדור מבעד לבר ולהציג בעירום גם אנשים לבושים. המשטרה פתחה בחקירה כששרות של פגיעה בפרטיות. התצלומים הוסרו מן האתר לאחר שפורסמו על כך ידיעות בעיתונים.

8 באוגוסט. תזילונן ראשון. לראשונה זכה משתתף בפרס הגדול - מיליון ש"ח - בשע"ש שועון הידע הפופולרי "מי רוצה להיות מיליונר" בערוץ 2. ה"מיליונר", במתכונת שיובאה מארה"ב, לצד שעשועון ידע ישראלי ("כספת") זוכים בחודשי הקיץ למקומות ראשונים בטבלת שיעורי הצפייה (רייטינג) בטלוויזיה. הווכה הוא יזהר גבו, מתכנת מחשבים בן 28.

8 באוגוסט. איציק - תמונה על רשות השידור. השרה לאיכות הסביבה דליה איציק תהיה השרה הממונה על רשות השידור, במקומו של ראש הממשלה אהוד ברק. החלטה על כך אושרה במשאל טלפוני בין שרי הממשלה. השר מתן וילנר אי דרש לקבל לידיו את התפקיד, בתוקף היותו שר התרבות, המדע והספורט. נמסר כי איציק תמשיך בתוכניות הרפורמה ברשות, בהתאם להמלצות ועדת ורדי.

8 באוגוסט. הדובר חואשם שהטריד מינית. נציב שירות המדינה, שמואל הולנדר, הורה לבטל עסקת טיעון עם דובר משרד הביטחון, דני ויינרייך, בקשר להעמדתו לדין משמעתי באשמת הטרדה מינית של חיילת שעבדה במשרדו. ויינרייך הורה, כחלק מעסקת הטיעון, בהטרדה.

8 באוגוסט. נגד תוכניות הזיון. ועדת הרדיו של מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו החליטה להורות על הפסקת שידוריהן של כמה מתוכניות הזיון בתחנות רדיו אזוריות. לטענת חברי הוועדה, התוכניות המשודרות בעיקר בימי חמישי בלילה, כוללות ביטויים בוטים שיש בהם פורנוגרפיה. ברוב התוכניות מוזמנים מאזינים ומאזינות לספר בשידור חי בפרטים על חוויותיהם המיניות. נמסר כי התחנות יוכלו לערער למליאת מועצת הערוץ השני על ההחלטה.

10 באוגוסט. תלונה נגד הרב על הסתה. יושב ראש האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל, אלישע שפילגמן, פנה ליועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין בדרישה לפתוח בחקירה נגד הרב עובדיה יוסף, בחשד להסתה נגד ציבור העיתונאים. לדברי שפילגמן, יש ברברי ההסתה משום השיפת עיתונאים למעשי התנכלות, עד כדי סכנת חיים. הרב אמר יומיים קודם לכן, בדרשה בבית המדרש "יחוה דעה", כי העיתונאים הם "פושעים ובורים". סמוך לביתו של הרב תקפחו חסידיו את ניידת השידור של ערוץ 1 ושל קול-ישראל. מאוחר יותר הסביר הרב עובדיה לכתב ערוץ 1: "אני לא חושב שכל העיתונאים פושעים. דברי הוצאו מהקשרם". במקביל פנה היועץ המשפטי של האיגוד, עו"ד יוסי ארנון, לרב עובדיה יוסף ותבע ממנה התנצלות על דבריו נגד אנשי התקשורת.

13 באוגוסט. וזלגות אבל חותרת לשידור. שופטי בג"ץ הורו לרשות השנייה לטלוויזיה זיה ולרדיו לחדש את שידור הפרסומות למשקה קל

"תפזינה", שהורדה מן המסך בשל רמיזות מיני-ות. השופטים הורו לקצץ קטע מן הפרסומות, שבו תוחבת הצעירה גיבורת התשידור את בקבוק המשקה לתוך מכנסיו של צעיר ואחר-כך שולפת אותו משם. השופטים קבעו כי "למרות הוולגריות שבדימוי המיני שבתשידור" הוא איננו פוגע ברגישות הציבור בעוצמה כזו המצדיקה את פסילתו.

16 באוגוסט. צמצום בשידורים לחדשות ערב. קליטת שידורי קול-ישראל בערבית במדינת נות ערב צומצמה באופן ניכר, לאחר שחברת "בוק" הפסיקה את שידוריה מאתר המשרדים "הייל" בשרון. השידורים הופסקו לאחר שהמשרד לאיכות הסביבה לא חידש את ההיתר להפעיל את המשרדים כאתר, מחשש שהקרינה הנפלטת מן האנטנות עלולה לפגוע בתושבי היישוב צורן הסמוך.

17 באוגוסט. עתירה לבג"ץ נגד הערוץ הכחול. קואליציה יוצאת דופן, של ח"כ זבולון אורלב (מפד"ל) והשרה לשעבר שולמית אלון, עתרה לבג"ץ בתביעה למנוע ברגע האחרון את תחילת שידורי ערוץ הפורנו במסגרת שידורי הלויין של חברת "יס". העותרים הביעו חשש כי מדובר בשידורי תועבה, העלולים לעורר אלימות נגד נשים. השופטת דורית ביניש סירבה להוציא צו ביניים למניעת תחילת השידורים, וקבעה כי הדיון בעתירה יתקיים במועד מאוחר יותר.

17 באוגוסט. שמונוב ופורת לא יוחלפו. השרה דליה איציק, שמונתה ל"שרה הממונה" על רשות השידור, הודיע לצמרת הרשות כי לא צפויים בקרוב שינויים בדרג הבכיר של הרשות. בניגוד להמלצות "דו"ח ורדי" להחליף את כל מנהלי הרשות, אמרה איציק כי המנכ"ל אורי פורת והיו"ד גיל סמסונוב ישארו בתפקידיהם - והם שיוכילו את הרפורמה הנדרשת לשיקום הרשות.

22 באוגוסט. מועצות חדשות לשני הערוצים. שופטי בג"ץ הורו למנות בתוך ארבעה חודשים מליאה חדשה לרשות השידור ומועצה חדשה לרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו. ההחלטה התקבלה לאחר ששופטי בג"ץ קיבלו שתי עתירות על אי-חוקיות מינוי המועצות, שכן השרים הממנים לא התייעצו כנדרש בחוק עם גורמים שונים. על פי החוק, חייב השר הממנה להיוועץ בסופרים, אמנים, מוסדות להשכלה גבוהה ועוד. השופטים מתחו ביקורת חריפה על השר לשעבר יצחק לוי על דרך המינוי.

חברית המידע בחדור זה מתבסס על דיווחים שהופיעו בעיתונות